

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ»

‘Για μια κερκίδα χρωμάτων και συνείδησης’: Πως η συλλογική ταυτότητα των Radical Fans
United διαμορφώνει την οπαδική.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αντώνης Δημάκης

Αθήνα, 2018

Τριμελής Επιτροπή

Χρυσοχόου Ξένια, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Χαντζή Αλεξάνδρα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Προδρομίτης Γεράσιμος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αντώνης Δημάκης, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία δεν θα ήταν δυνατόν να ολοκληρωθεί χωρίς τη συμβολή των μελών της συλλογικότητας των Radical Fans United, οι οποίοι παρείχαν έναν πλούτο πληροφοριών ανταποκρινόμενοι με προθυμία στα ερωτήματα που τους τέθηκαν. Για αυτό τους ευχαριστώ πραγματικά.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Οπαδική Συλλογική Ταυτότητα	10
Προς Μια Νέα Συμπεριληπτική Ταυτότητα	12
Πολιτικοποιημένη Συλλογική Ταυτότητα	13
Διερευνητικό Ερώτημα	14
Μελέτη 1	16
Μεθοδολογία	16
Υλικό	16
Μέθοδος	16
Μεταβλητές	17
Αποτελέσματα	17
Πρώτη Τάξη: Κοινά Δεινά	19
Δεύτερη Τάξη: Κοινωνικό Πλαίσιο Εμπλοκής	21
Τρίτη Τάξη: Κατασκευή Κατηγορίας Οπαδός	23
Τέταρτη τάξη: Ταυτοτικό Πρόταγμα RFU	24
Πέμπτη Τάξη: Απόδοση Δεινών σε Κοινό Αντίπαλο	26
Συμπέρασμα Πρώτης Μελέτης	29
Μελέτη 2	30
Μεθοδολογία	30
Συμμετέχοντες	30
Μέθοδος	31
Εργαλείο Συνεντεύξεων	31
Ανάλυση	33
Αποτελέσματα	33
Πρώτη Θεματική: Αναπαράσταση Οπαδικής Ταυτότητας	34
Παράγοντες διαμόρφωσης της οπαδικής ταυτότητας	34
Όψεις της οπαδικής ταυτότητας	35
Δεύτερη Θεματική: Ταυτότητα RFU	38
Αυτοαντίληψη μελών RFU.....	38
Η ταυτότητα ως εναλλακτικό πρόταγμα και οι RFU ως επιτηδευματίες.....	40
Αναγνώριση και αποτελεσματικότητα δράσης των RFU.....	41

Τρίτη Θεματική: Πολιτικοποιημένη Συλλογική Ταυτότητα	44
Κοινά δεινά και αιτήματα εντός κοινωνικού πλαισίου	44
Εντοπισμός αντιπάλου και επίπεδα σύγκρουσης	45
Στόχος, διαδικασίες και αποτελέσματα εμπλοκής πλειοψηφίας	46
Τέταρτη Θεματική: Υπερκείμενη Οπαδική Ταυτότητα	48
Κατηγορικό και ταυτοτικό περιεχόμενο	48
Στοιχεία επιτυχημένης ταυτότητας μέσω των RFU	49
Παράγοντες αποτυχίας ανάδυσης εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας	49
Συμπέρασμα Δεύτερης Μελέτης	51
Σύνοψη	52
Βιβλιογραφία	56
Ελληνόγλωσση	57
Ξενόγλωσση	58
Παράρτημα	63
Εργαλείο Συνεντεύξεων Radical Fans United	63
Αναλυτικοί πίνακες τάξεων DHA	65

Πίνακες

Πίνακας 1. Στατιστικά Descending Hierarchical Analysis	18
Πίνακας 2. Δημογραφικά Στοιχεία Συμμετεχόντων Radical Fans United	31
Πίνακας 3. Ερωτήσεις ημιδομημένων συνεντεύξεων με RFU	32
Πίνακας 4. Θεματικές και υποθεματικές IPA συνεντεύξεων μελών RFU	33

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Δενδρόγραμμα τάξεων και λέξεων με τη μεγαλύτερη εμφάνιση ανά τάξη	18
Διάγραμμα 2. Δενδρόγραμμα ομαδοποίησης και ονομασίας τάξεων DHA	28
Διάγραμμα 3. Απεικόνιση τάξεων DHA του σώματος κειμένων των RFU	29

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αφορά στη συλλογική οπαδική δράση. Η πολιτικοποίηση της συλλογικής ταυτότητας και η αναγνώριση ενός εναλλακτικού ταυτοτικού προτάγματος μιας ενεργής μειονότητας προτείνονται ως άξονες για τη διερεύνηση των αλλαγών κατανόησης του κοινωνικού πλαισίου από πλευράς οπαδών σε συνθήκες σύγκρουσης. Με αφετηρία τη δράση των Radical Fans United (RFU), μιας συλλογικότητας από οπαδούς διάφορων ομάδων, μελετάται πως μπορεί μια ενεργή μειοψηφία, εισάγοντας μια εναλλακτική κατηγοριοποίηση, να οδηγεί στην ανάδυση μιας υπερκείμενης συλλογικής ταυτότητας. Για το σκοπό αυτό σχεδιάστηκαν δύο ποιοτικές μελέτες. Στην πρώτη μελέτη αναλύθηκαν κείμενα των RFU με χρήση του λογισμικού IRaMuTeQ και στη δεύτερη συνεντεύξεις μελών των RFU με χρήση της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης. Τα αποτελέσματα δείχνουν το κοινωνικό πλαίσιο μιας τριπολικής σύγκρουσης. Παρουσιάζονται οι κοινωνιοψυχολογικές διαδικασίες συνεργασίας οπαδών διαφορετικών ομάδων και προσεγγίζεται ένας τρόπος όπου η εμπραγμάτωση των οπαδών ως αποκλίνουσα ομάδα δεν άφηνε περιθώριο ανίχνευσης συλλογικών δράσεων για την κοινωνική αλλαγή. Αναδεικνύονται ως αλληλεξαρτώμενες οι διαδικασίες πολιτικοποίησης της ταυτότητας, της ενδεχομενικής κατηγοριοποίησης και της συγκρότησης μειονοτικών φορέων ως επιτηδευματιών εναλλακτικής νοηματοδότησης του κοινωνικού πλαισίου. Τέλος, προτείνεται η μελέτη κινήσεων και ενεργών μειονοτήτων σε περιπτώσεις διαχρονικών αιτημάτων δικαιωματικού χαρακτήρα και σε συνθήκες ύπαρξης περισσότερων του ενός φορέων συγγενών ή ανταγωνιστικών προταγμάτων κατανόησης του κόσμου.

λέξεις κλειδιά: κοινωνική ταυτότητα, συλλογική δράση, κοινωνική αλλαγή, πολιτικοποιημένη συλλογική ταυτότητα, υπερκείμενη ταυτότητα, επιτηδευματίες ταυτότητας

Εισαγωγή

Η μελέτη του οπαδικού κινήματος και των οργανωμένων οπαδών (Giulianotti, 2002; Merkel, 2012), της οπαδικής συλλογικής ανυπακοής και των συγκρούσεων με την εκάστοτε εξουσία (Hourcade, 2013; Stott & Reicher, 1998), του σχηματισμού της οπαδικής ταυτότητας (Porat, 2010), της αλληλεπίδρασης με άλλες κοινωνικές ομάδες (Giulianotti & Armstrong, 2002) και της διεθνικότητας του οπαδικού φαινομένου (Spraij, 2008) είναι πλούσια. Η ανάδειξη στη βιβλιογραφία της ποικιλομορφίας του οπαδικού φαινομένου έχει συμβάλει στην αμφισβήτηση του κυρίαρχου διπόλου του οπαδού-χούλιγκαν, ο οποίος συχνά αντιπαραβάλλεται με τον φίλαθλο-πελάτη-καταναλωτή (Giulianotti, 2002; Rockwood & Pearson, 2010).

Θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι η αφήγηση περί μειονοτικών ομάδων, φορέων απειλής συγκρούσεων, στις οποίες η κυριαρχία οφείλει να απαντήσει ώστε να υπερασπιστεί την πλειονότητα με την οποία μοιράζεται κοινά στοιχεία ταυτότητας (Reicher, 2004) αφορά και τους οπαδούς. Συνέπεια μιας τέτοιας αφήγησης είναι η συλλογική δράση των οπαδών να προσλαμβάνεται και να αναπαράγεται είτε με όρους άλογου πλήθους Λεμπονιακής σύλληψης (LeBon, 1895/2004) είτε ομάδων τυπολογικά προδιατεθειμένων και προσανατολισμένων σε εκδηλώσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Stott & Reicher, 1998). Αυτό οδηγεί σε εμπραγμάτωση της οπαδικής ταυτότητας ως διαχρονικά αποκλίνουσας και άρα περιθωριοποιημένης (Reicher, 2004), αποτελώντας την κυριαρχική όψη του νομίσματος. Όμως κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται εμπειρικά, δεν προβλέπει τη συμμετοχή σε επεισόδια, δεν εξετάζει την κοινωνική διαστρωμάτωση ούτε αρκεί για να εξηγήσει το κατηγορικό «εμείς» των οπαδών αλλά και τις διαφοροποιήσεις εντός του (Doidge, 2013; Porat 2010; Reicher 2001; Scalia 2009; Stott, Hutchison & Drury, 2001).

Η άλλη όψη έχει να κάνει με την είσοδο των οπαδών στους κοινωνικούς αγώνες όπως έγινε το καλοκαίρι του 2013, κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων στην Κωνσταντινούπολη όταν οπαδοί από τις τρεις μεγάλες ομάδες της πόλης βρέθηκαν στο επίκεντρο των διαμαρτυριών στην πλατεία Ταξίμ (Irak, 2015). Διαδήλωναν ενωμένοι συμμετέχοντας σε συλλογικές δράσεις, ως μέρος ενός κοινωνικού κινήματος (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013), αλληλοεπιδρώντας με άλλες ομάδες, με αιτήματα επικεντρωμένα στην κοινωνική αλλαγή (Drury & Reicher, 2000), διατηρώντας ωστόσο την οπαδική τους ταυτότητα, κάτι το οποίο τους χάρισε το όνομα Istanbul United (Irak, 2015). Παρ' όλη την παροδικότητα του φαινομένου πρόκειται για συνθήκες όπου οργανωμένοι οπαδοί έδρασαν από κοινού παρά ή εξαιτίας της αγάπης τους για την ομάδα και του

κεντρικού ρόλου τον οποίο δείχνει να έχει στην καθημερινότητά τους (Dorsey, Gezer & Popp, 2013).

Η οπαδική σκηνή και στην Ελλάδα εδώ και δεκαετίες αποτελείται από ενεργούς συνδέσμους οπαδών οι οποίοι έχουν βαθιές ρίζες στην κοινότητα (Κοτταρίδης & Σιδέρης, 2013; Κυπριανός 2013), έχοντας συμμετάσχει σε ασυντόνιστες και μεμονωμένες κοινωνικές δράσεις (Αντωνιάδης & Νικολακάκης, 2013; Τζούκας, 2013). Η κατάσταση αυτή αλλάζει με την ενίσχυση, από τα τέλη του 2000, ενός κύματος οπαδικού ακτιβισμού ως απάντηση σε αθλητικούς νόμους¹, στην δαιμονοποίηση των οπαδών από τα ΜΜΕ και σε μια σειρά δολοφονικών επιθέσεων, οι οποίες φαίνεται να επέδρασαν αποφασιστικά. Επιπλέον σε κοινωνικές συνθήκες κρίσης έχουμε και τη συμμετοχή οπαδών σε μαζικές διαδηλώσεις, ένα γεγονός το οποίο τους έφερε σε επαφή με ευρύτερα αντί-συστημικά και αντί-αυταρχικά μηνύματα (Zaimakis, 2016).

Είναι αυτό το κλίμα αντίστασης που οδηγεί στη δημιουργία της συλλογικότητας των Radical Fans United (RFU) στους οποίους επικεντρώνεται η παρούσα μελέτη. Οι RFU εγκαινίασαν τη δράση τους το 2007², η οποία με τον έναν ή τον άλλο τρόπο εξακολουθεί ως σήμερα (Zaimakis, 2016). Η ίδια η ονομασία των RFU παραπέμπει απευθείας στον αξιακό πυρήνα της ταυτότητάς τους: πρωτοπόρα ενεργή διεκδίκηση, προδηλότητα της οπαδικής όψης της ταυτότητας και ενωτική δράση. Οι ίδιοι θέτουν ως βασικούς στόχους την ανταλλαγή απόψεων για ζητήματα ποδοσφαίρου, την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των οπαδών και το χτίσιμο μιας κερκίδας με κοινωνική συνείδηση που θα ασχολείται και με ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Εφόσον πρόκειται για μια προσπάθεια συνένωσης οπαδών με διαφορετικές οπαδικές ταυτότητες, η συνεργασία των οπαδών αυτών, για να φτάσει να αναγνωριστεί στα μάτια όσων οι ίδιοι ισχυρίζονται πως απευθύνονται, χρειάζεται να σφυρηλατηθεί από τους νέους φορείς της μέσω της προώθησης ενός νέου προτάγματος και ενός περιεχομένου αιτημάτων και στόχων τα οποία θα δίνουν μια εσωτερική συνοχή και νόημα σε μια νέα συμπεριληπτική ταυτότητα (Chrysochoou, 2003; Reicher, 2004).

Η μελέτη της περίπτωσης των RFU ως μιας αναδυόμενης συμπεριληπτικής ταυτότητας, αποτέλεσμα συλλογικής διαμαρτυρίας και αντίστασης (Reicher, 1996), βάζει το ζήτημα της

¹ βλέπε: Αθλητικός Νόμος 4326/2015, ΦΕΚ Α 13-05-2015, Αριθμός Φύλλου 49 και Προσχέδιο Αθλητικού Νόμου, Κεφάλαιο 10, Άρθρα 90, 91, 92, 93, 94, 95 και 96 από http://www.opengov.gr/cultureathl/wp-content/uploads/downloads/2014/11/neos_athlitikos_nomos.pdf

² Οι Radical Fans United [RFU] συγκροτήθηκαν σε συλλογικότητα στα μέσα του 2007. Αφορμή υπήρξε η σύγκρουση μεταξύ οπαδών του Ολυμπιακού και του Παναθηναϊκού στη λεωφόρο Λαυρίου στις 29/3, στην οποία δολοφονήθηκε ο Μ.Φ., οπαδός του Παναθηναϊκού.

ταυτότητας ως μιας διαδικασίας δυναμικής αποδυναμώνοντας το ηγεμονικό οικοδόμημα της ιστορικής εμπραγμάτωσης των ταυτοτήτων (Drury & Reicher 2000; Reicher, 2004). Η προσλαμβανόμενη αδικία και η απειλή της ταυτότητας που αυτή μπορεί να επιφέρει σε μια ομάδα (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013) αποτελούν παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν σε διάφορους τύπους διαμαρτυρίας (Wright, Taylor & Moghaddam, 1990) πολιτικοποιώντας τη συλλογική ταυτότητα όπως προτείνεται από το μοντέλο των Simon και Klandermans (2001).

Εδώ μελετάται ένα εγχείρημα όπου οπαδοί, στο όνομα της απειλούμενης προϋπάρχουσας οπαδικής τους ταυτότητας, χτίζουν μια νέα συλλογική ταυτότητα (Drury & Reicher, 2009). Στόχος τους είναι η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης της αρχικής ταυτότητας μέσω μιας διαδικασίας πολιτικοποίησης αυτής της νέας συμπεριληπτικής ταυτότητας. Η συλλογική (οπαδική) ταυτότητα (Simon, Loewy, Stürmer, Weber, Freytag, Habig, Kampmeier & Spahlinger, 1998) με την έννοια των γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών λειτουργιών της, φαίνεται να μετέρχεται μέσω ενός εναλλακτικού προτάγματος, μιας προσπάθειας δυναμικής αλλαγής σε επίπεδο διομαδικής σύγκρισης και σύγκρουσης (Breakwell, 1993; Reicher, 2004). Κάτι τέτοιο προϋποθέτει συλλογικές δράσεις της συλλογικότητας των RFU στο όνομα της εναλλακτικής ταυτότητας, στοχεύοντας στην εδραίωση και επιρροή του περιβάλλοντος εντός του οποίου νοηματοδοτείται (Chrysochoou, 2003).

Ο οπαδικός χώρος ελκύει σημαντικούς αριθμούς, κυρίως νέων, ανθρώπων (Spraaij & Anderson, 2010) σε μια περίοδο βαθιάς οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, η οποία έχει σαρώσει και τον ποδοσφαιρικό κόσμο (Zaimakis, 2016). Η μελέτη της περίπτωσης των RFU ως μιας κινηματικού χαρακτήρα συλλογικότητας, θα μπορούσε να συμβάλει στην συζήτηση για τις διεργασίες στο ποδόσφαιρο όχι ως πεδίου χειραγώγησης των μαζών και ενίσχυσης αυταρχικών καθεστώτων αλλά ως πιθανού μοχλού διαμαρτυρίας και αμφισβήτησης με στόχο την κοινωνική αλλαγή (Κυπριανός, 2013; Bromberger, 1998/2007).

Οπαδική Συλλογική Ταυτότητα

Οι κοινωνικές κατηγορίες στις οποίες καθένας πιστεύει ότι ανήκει συνεπάγονται μια συναισθηματική και αξιολογική επένδυση (Tajfel & Turner, 1986; 1979) ως αποτέλεσμα της πάλης για μια θετική κοινωνική ταυτότητα (Ellemers, 1993). Η Κοινωνική Ταυτότητα όμως δεν είναι μονοσήμαντη ή παγιωμένη αλλά εξελίσσεται δυναμικά (Drury & Reicher, 2000), ενώ το άτομο αναδεικνύει τις πιο πρόδηλες όψεις της, ανάλογα με τις κατηγορίες οι οποίες αναφέρονται στο πλαίσιο εντός του οποίου δρα (Turner, Hogg, Oakes, Reicher, & Wetherell, 1987; Turner,

Oakes, Haslam & McGarty, 1994). Η οπαδική ιδιότητα, ως όψη της κοινωνικής ταυτότητας, αντανakλά κατά τον Klandermans (2002) τέσσερα συστατικά στοιχεία: το γνωστικό (αυτοκατηγοριοποίηση ως οπαδός), το συγκριτικό (θετικό στάτους της ενδοομάδας), το συναισθηματικό (αφοσίωση στην ενδοομάδα) και το συμπεριφορικό (εθελοντική συμμετοχή σε μια οργανωμένη ομάδα με νόρμες συμπεριφοράς). Το τελευταίο στοιχείο θεωρείται το πιο αποφασιστικό για συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις διαμαρτυρίας (De Weerd & Klandermans, 1999). Η κοινωνική ταυτότητα συναντά έτσι μέσω της ομαδικής ταύτισης, τη συλλογική και έτσι αντιλαμβάνεται κανείς τη θέση του στην κοινωνία (Simon et al., 1998).

Ενώ όμως το σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο του ποδόσφαιρου είναι εντελώς ρευστό (Walsh & Giulianotti, 2001), η οπαδική ταύτιση φαίνεται να αποτελεί ένα από τα πιο σταθερά σημεία αναφοράς για όποιον την υιοθετεί (Williams, 2013). Η υποστήριξη μιας ομάδας έχει περιγραφεί από τους ίδιους τους οπαδούς με όρους ασφάλειας, συναισθηματικής ζεστασιάς και ενός χώρου ξεχωριστού (Charleston, 2009; Sandvoss, 2005), ως ένας πυρήνας ο οποίος εκτείνεται σε διάφορες καθημερινές δραστηριότητες ασκώντας μια δεσμευτικού τύπου επίδραση (Porat, 2010). Άρα η επιλογή ομάδας και τήρησης της επιλογής ως δεσμευτικής αποκλείει στρατηγικές ατομικής κινητικότητας και οδηγεί το άτομο-μέλος της ομάδας, να προσλαμβάνει δυναμικά τη θέση της ομάδας και σε σχέση με τη νομιμότητα και τη σταθερότητα του κοινωνικού κόσμου (Ellemers, 1993).

Επιπλέον το ότι η οπαδική ταυτότητα απασχολεί εκτεταμένες ομάδες ανθρώπων, ξεφεύγοντας από τα πλαίσια μιας συζήτησης μεταξύ ειδικών, μπορεί να λειτουργεί, για όσους μοιράζονται την οπαδική κουλτούρα, με όρους κοινωνικής αναπαράστασης της πραγματικότητας, του εαυτού και των άλλων (Chrysochoou, 2003). Άρα αφορά σε μια θέση με κοινωνικό νόημα, όντας κοινή με μια ομάδα ανθρώπων (Simon & Klandermans, 2001) και στην επιδίωξη αναγνώρισης της θέσης αυτής από τρίτους (Breakwell, 2004; Chrysochoou, 2003), ως ενός κοινού 'τόπου' ύπαρξης (Σπύρος, 2013; Brown, 2008). Όμως τα συστατικά στοιχεία της οπαδικής ταυτότητας ίσως να αλλάζουν εξαιτίας των αλλαγών τις οποίες προκαλεί ένα δυναμικό και ανταγωνιστικό κοινωνικό πλαίσιο (Giulianotti, 2002).

Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις συλλογικής αντίστασης και κινηματικών πρωτοβουλιών στο όνομα της οπαδικής ταυτότητας (Brown 2008; Daniel & Kassimeris 2013; Irak, 2015; Merkel, 2012; Spaaij, 2008; Totten 2015) οι οποίες εκφράζουν ένα συγκρουσιακό όραμα για το ποδόσφαιρο και ένα εναλλακτικό πρόταγμα (Doidge, 2013; Hourcade, 2013; Merkel, 2012; Scalia,

2009; Stott & Reicher, 1998). Μάλιστα έχει προταθεί ότι η ανάγκη για βαθιές αλλαγές επηρεάζει την κατανόηση του πλαισίου, αλλάζοντας τόσο το επίπεδο σύγκρισης όσο και το περιεχόμενο της ενδοομαδικής ταυτότητας (Breakwell, 2004).

Ο Giulianotti (2002) προτείνει ως κεντρικά στοιχεία του οπαδού στην ταύτιση με την ομάδα, τα προσωπικά πιστεύω και συναισθήματα που απορρέουν από την ταύτιση αυτή καθώς και την αφοσίωση. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η διαδικασία χτισίματος της ταυτότητας για την εδραίωση της θέσης της ομάδας και τη νοηματοδότηση του περιβάλλοντος είναι μια διαδικασία δυναμική (Chryssochoou, 2003; Reicher, 2004; Reicher, Spears & Haslam, 2010), μπορούμε να υποθέσουμε ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός ταύτισης τόσο θα αυξάνονται οι πιθανότητες συλλογικής δράσης για τη βελτίωση της θέσης της ομάδας (Reicher et al., 2010).

Η μελέτη αυτή στρέφεται στους RFU ως μιας συλλογικότητας από οπαδούς για οπαδούς. Οι RFU φαίνεται να προτάσσουν μια συμπεριληπτική ταυτότητα προς ένα μεγαλύτερο τμήμα της κερκίδας, μέσω της εμπέδωσης μιας αίσθησης κοινής μοίρας και επιδιώξεων, στοχεύοντας στην επανανοηματοδότηση του οπαδικού κοινωνικού κόσμου.

Προς Μια Νέα Συμπεριληπτική Ταυτότητα

Στη βιβλιογραφία της Θεωρίας της Αυτοκατηγοριοποίησης γίνεται λόγος για μια ποικιλία της κοινωνικής ταυτότητας με την έννοια της αυτοαντίληψης η οποία μπορεί να συνταιριάζεται με τις εκάστοτε συνθήκες που την αναδεικνύουν (Turner et al., 1994). Ωστόσο στην περίπτωση κατά την οποία έχουμε προσέγγιση μελών διαφορετικών ομάδων, ακόμα και αν οι ομάδες αυτές έχουν αναφορά στο ίδιο πλαίσιο, είναι σημαντικό δίπλα στην προηγούμενη ποικιλομορφία της ταυτότητας να εντοπίσουμε και το νέο περιεχόμενο. Όπως έχει δείξει η μελέτη μαζικών κινητοποιήσεων, μπορεί να υπάρξει μια βαθύτερη αλλαγή του περιεχομένου της ταυτότητας και της αυτοαντίληψης των ατόμων, αλλάζοντας τον τρόπο εκτίμησης της κατάστασης και στάσης απέναντι στην εξωομάδα (Drury & Reicher, 2000).

Όταν λοιπόν επιλέγεται η μια σύγκρουση αντί της άλλης αλλάζουν το επίπεδο σύγκρισης και τα στοιχεία της ταυτότητας γύρω από τα οποία οργανώνεται και κινητοποιείται το μέλος της ομάδας. Δεν υπάρχει δηλαδή ένα αυτοματοποιημένο μοτίβο σύγκρισης το οποίο καθορίζει τους μηχανισμούς αυτοτέλειας, σταθερότητας ή βελτίωσης της ταυτότητας (Reicher, 2004). Ο κόσμος είναι ρευστός και το ίδιο και οι κατηγοριοποιήσεις. Οπότε η προσέγγιση μεταξύ οπαδών διαφορετικών ομάδων μπορεί να αποτελεί μια αντανάκλαση της ρευστότητας των ορίων της ενδοομάδας, τα οποία αναδιαμορφώνονται ώστε να ενδυναμωθεί η δράση για την προστασία της

οπαδικής ταυτότητας. Αυτό μπορεί να δημιουργεί προσδοκίες αλληλοϋποστήριξης, μείωσης του διομαδικού οπαδικού ανταγωνισμού και πρόθεσης προάσπισης κοινών συμφερόντων μέσω κοινής δράσης (Dixon, Cakal, Khan, Osmany, Majumdar, & Hassan, 2017; Dixon, Durrheim, Thomae, Tredoux, Kerr & Quayle, 2015; Drury & Reicher, 2000), η οποία να μπορεί να αποτυπώνεται με τη μορφή κοινών αιτημάτων, επιθυμίας ενδυνάμωσης της αυτοπεποίθησης για την κατανόηση του κόσμου και αίσθησης συλλογικής αποτελεσματικότητας στην υπεράσπιση της ταυτότητας (Breakwell, 2004; Simon et al., 1998; Van Zomeren, Postmes & Spears, 2008;).

Οι μέχρι τώρα μελέτες, ειδικά σε διαμεινονοτικές περιπτώσεις επαφής, αφορούν στην ενίσχυση της υποστήριξης για συλλογική δράση και του ρόλου των συναισθημάτων θυμού και εξοργισμού που μπορεί να συναισθάνονται ομάδες με ιστορικά μειονεκτική θέση (Dixon et al., 2017; 2015). Η συλλογική αυτή δράση μπορεί να ανοίγει οδούς πολιτικής αλληλεγγύης μεταξύ μελών μειονεκτούντων ομάδων απέναντι στην ισχυρή – με την έννοια της εξουσίας – πλειοψηφία (Subašić, Reynolds & Turner, 2008).

Οι παράγοντες της αυτοκατανόησης και της αποτελεσματικότητας της δράσης που δίνουν νόημα σε μια συλλογική ταυτότητα ενδέχεται να σηματοδοτούν στην περίπτωση των «φυλών» του ποδοσφαίρου μια νέα πρόσληψη της πραγματικότητας από πλευράς οπαδών. Η αλλαγή αυτή του επιπέδου σύγκρισης θα απαιτούσε την ανάδυση μια νέας – συμπεριληπτικής – συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001) η οποία να διευκολύνει και να επιβάλλει τη συνδυασμένη δράση μελών από μέχρι πρότινος εντελώς διαφορετικές ομάδες οι οποίες θα αντιστέκονται με κοινά αιτήματα (Van Zomeren et al., 2008). Αυτή η ανάγκη για βαθιά αλλαγή έχει επίσης προβλεφθεί ότι δημιουργεί, σε συνθήκες συλλογικής διαμαρτυρίας, μια αίσθηση ενδυνάμωσης της αυτοπεποίθησης η οποία μπορεί να οδηγεί στην ανάδυση μιας νέας συμπεριληπτικής ταυτότητας η οποία για να θεωρηθεί επιτυχής θα χρειαστεί να εμπεριέξει τις προυπάρχουσες – οπαδικές στη δεδομένη περίπτωση – ταυτότητες των μελών της (Drury & Reicher, 2009; Van Stekelenburg & Klandermans, 2013).

Πολιτικοποιημένη Συλλογική Ταυτότητα

Μια συλλογική συμπεριληπτική ταυτότητα οπαδών θα μπορούσε να μετατοπίσει τη διάσταση της σύγκρισης, κατασκευάζοντας νέα όρια μεταξύ νέων ομάδων και οδηγώντας στη συνεργασία όσων επικαλούνται την εναλλακτική αυτή ταυτότητα (Reicher, 2004). Τα γνωστικά, συγκριτικά, συναισθηματικά και συμπεριφορικά ερωτήματα τα οποία θέτει μια συλλογική ταυτότητα εφόσον βιωθεί ως δυναμική και ενδεχομενική επιδρούν και στο μοτίβο δράσης στο

όνομά της (Reicher, 2004). Δηλαδή η υιοθέτηση μιας τέτοιας ταυτότητας αλλάζει τον κοινωνικό δράστη και το πώς και σε ποιους απευθύνεται, επιχειρώντας να τους συμπεριλάβει στη σύγκρουση. Στην περίπτωση των RFU, η οποία υποθέτουμε ότι είναι μία περίπτωση συνειδητής προσπάθειας παρέμβασης στο κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς με ένα εναλλακτικό πρόταγμα (Chrysochoou, 2003; Reicher, 2004), θα υφίσταται μια διαδικασία ανάδυσης μιας νέας ταυτότητας την οποία οι RFU θα επιχειρούν να προβάλλουν ως πρότυπα μέλη μιας ευρύτερης ομάδας (Reicher, 1996; Stott et al., 2001). Μέρος της διαδικασίας αυτής θα είναι η επιδίωξη ενίσχυσης των λειτουργιών της ικανότητας δράσης και της αυτοκατανόησης ως στοιχείων μιας αποτελεσματικής πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001).

Η μελέτη της κατασκευής ταυτοτήτων από κινήματα (Simon et al. 1998; Van Stekelenburg & Klandermans, 2013) θέτει ορισμένους όρους οι οποίοι μπορεί στην περίπτωση των RFU να έχουν ένα ενδιαφέρον.

Ο πρώτος αφορά στην αίσθηση κοινής μοίρας ή αλλιώς την ανάδυση μιας κοινής συνείδησης για την πραγματικότητα (Johnston & Klandermans, 1995) η οποία προβλέπει αύξηση των πιθανοτήτων για ανάληψη κοινής δράσης. Ο δεύτερος έχει να κάνει με την αναγνώριση ενός αντιπάλου και απόδοσης σε αυτόν των δεινών τα οποία απειλούν ή/και πλήττουν την ομάδα. Ο τρίτος και τελευταίος παράγοντας έχει να κάνει με την απεύθυνση σε τρίτους, τον πληθυσμό εκείνο, με λίγα λόγια, που κρίνει η ομάδα ότι θέλει να εμπλέξει στην σύγκρουση και να συμπεριλάβει ως ενδοομάδα στους στόχους της μέσω και του περιεχομένου που δίνει στη νέα ταυτότητα που χτίζει. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι δεν αρκεί οι RFU να επικαλούνται ένα συγκρουσιακό όραμα για το ποδόσφαιρο όπως άλλωστε ισχύει σε πολλές περιπτώσεις οργανωμένων οπαδών (Doidge, 2013; Hourcade, 2013; Scalia, 2009) αλλά να επιχειρούν, να πείσουν τη 'σιωπηλή πλειοψηφία' εντός του κοινωνικού τους κόσμου να συμμετέχει και να κινητοποιηθεί στο όνομα του οράματος αυτού (Simon & Klandermans, 2001).

Διερευνητικό Ερώτημα

Οι διεργασίες οι οποίες εξετάζονται, αφορούν στο ταυτοτικό πρόταγμα που οι RFU, ως επιτηδευματίες ταυτότητας, επιχειρούν να προβάλλουν προς αναγνώριση (Chrysochoou, 2003; Reicher, 2004). Σε αυτό θα έπρεπε να εντοπίζονται οι παράγοντες που ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και την ικανότητα δράσης στο όνομα της συμπεριληπτικής ταυτότητας ώστε να έχει αξία η νέα συλλογική ταυτότητα (Breakwell, 2004; Simon & Klandermans, 2001). Επίσης για να επικοινωνηθεί και να κατανοηθεί το πρόταγμα και η εναλλακτική των RFU αναμένεται ο

οπαδός και ο κοινωνικός κόσμος αναφοράς των RFU να αποτυπώνονται με όρους κοινωνικής αναπαράστασης (Chrysochoou, 2003; Breakwell, 1993). Τέλος για να αναδυθεί μια νέα ταυτότητα όχι μόνο ως συλλογική (Drury & Reicher, 2009) και συμπεριληπτική με όρους κοινών αιτημάτων, δεινών και δράσης (Dixon et al., 2015; Van Zomeren et al., 2008) αλλά ως πολιτικοποιημένη οι RFU θα εντοπίζουν μια συγκεκριμένη εξωομάδα, η οποία θα γίνεται αντιληπτή ως κοινός αντίπαλος και θα απευθύνονται σε ένα μεγαλύτερο κοινό για αλληλεγγύη και υποστήριξη στον αγώνα τους (Simon & Klandermans, 2001). Είναι αυτή ακριβώς η συνθήκη που θα κάνει τη δράση ακόμα πιο αποτελεσματική και θα ανατροφοδοτεί έτσι το χτίσιμο της νέας ταυτότητας, βοηθώντας ενδεχομένως να ξεπεραστούν οι όποιες διαφορές μπορούν να υπάρχουν μεταξύ οπαδών διαφορετικών ομάδων.

Συνοπτικά αυτό που ενδιαφέρει εδώ είναι η μελέτη της περίπτωσης των RFU όχι ως μιας μονοσήμαντης οπαδικής συλλογικότητας αλλά ως μιας απόπειρας συμπεριληπτικής ομαδοποίησης. Η δράση στο όνομα της οπαδικής ταυτότητας παρά την αγάπη και την αφοσίωση στην ομάδα φαίνεται να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις υπάρχουσες ανάγκες ή τις προσλαμβανόμενες απειλές. Η ανάγκη για αυτοπεποίθηση του οπαδού μέσω μιας κοινής και αποτελεσματικότερης δράσης και ενός εναλλακτικού ταυτοτικού προτάγματος θα απαιτήσουν μια «συγκολλητική ουσία» η οποία θα διευκολύνει τις διεκδικήσεις και την αντίσταση. Αυτή η ουσία μπορεί να είναι η νέα αυτή συμπεριληπτική ταυτότητα. Από τη στιγμή που θα αναδύεται ως αποτέλεσμα συλλογικής δράσης λόγω κοινά αναγνωρισμένων δεινών, θα απευθύνεται σε έναν κοινά αναγνωρισμένο αντίπαλο και θα προσεγγίζει τρίτους εντός τους κοινωνικού πλαισίου ώστε να τους εμπλέξει θα πρόκειται για μια σχέση τριπολική και όχι διπολική. Τότε θα έχει νόημα να αναφέρεται κανείς στους RFU ως ομάδας η οποία προτάσσει μια πολιτικοποιημένη συλλογική ταυτότητα, συμπεριληπτική των επιμέρους οπαδικών.

Ο στόχος της διερεύνησης των αναπαραστάσεων των RFU για την οπαδική ταυτότητα και κουλτούρα καθώς επίσης και του τρόπου δράσης τους ως ενεργής μειοψηφίας πραγματοποιείται με δύο ποιοτικές μελέτες. Οι δύο αυτές διαδρομές επικεντρώνονται στους τρόπους επίδρασης της συλλογικής ταυτότητας των RFU πάνω στην πραγματικότητα του οπαδικού κόσμου και του πως ένας τέτοιος κόσμος κατασκευάζεται μέσω μιας πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας η οποία προτάσσει μια εναλλακτική.

Στην πρώτη μελέτη πραγματοποιήθηκε μια ποιοτική ανάλυση 18 κειμένων των RFU τα οποία είτε μοιράσανε χέρι με χέρι σε εκδηλώσεις, γήπεδα και φεστιβάλ είτε δημοσιοποίησαν στον

ιστότοπο τους κατά τη διάρκεια των πρώτων δέκα χρόνων δράσης τους. Στόχος ήταν να εντοπιστούν οι τρόποι απεύθυνσης και χαρτογράφησης της κοινωνικής πραγματικότητας των RFU ως δραστών στο όνομα μιας ταυτότητας. Για την επεξεργασία και ανάλυση των κειμένων χρησιμοποιήθηκε το ελεύθερο λογισμικό Interface de R pour les Analyses Multidimensionnelles de Textes et de Questionnaires (IRAMuTeQ)³, το οποίο πραγματοποιεί πολυδιάστατες αναλύσεις γραπτού ή/και απομαγνητοφωνημένου λόγου απεικονίζοντας τυχόν δομικές σχέσεις και κατηγοριοποιήσεις του υλικού το οποίο κατόπιν χρίζει ερμηνείας.

Η δεύτερη μελέτη αφορά στη διεξαγωγή εννέα συνεντεύξεων με τη συμμετοχή μελών των RFU. Ο αριθμός αυτός προσεγγίζει το 50% του συνολικού πληθυσμού της συλλογικότητας δίνοντας έτσι μια αρκετά σαφή εικόνα του πως οι RFU παρουσιάζουν τον εαυτό τους και τις συλλογικές τους δράσεις. Για την ανάλυση του υλικού ακολουθήθηκε η μέθοδος της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης (Interpretative Phenomenological Analysis), μια μέθοδος ιδιαίτερα κατάλληλη για τις μελέτες περιπτώσεων (Smith, Jarman & Osborn, 1999), μέσω της οποίας επιχειρήθηκε μια προσέγγιση της υποκειμενικής εμπειρίας, της κατανόησης του κόσμου και των όσων προτάσσουν οι RFU.

Μελέτη 1

Μεθοδολογία

Υλικό

Κατόπιν διερεύνησης του συνόλου των κειμένων τα οποία έχουν δημοσιεύσει οι RFU στον διαδικτυακό τους ιστότοπο www.rfu.gr από το 2007 έως το 2017, επιλέχθηκαν 18 από αυτά. Πρόκειται για κείμενα τα οποία είτε αρχικά μοιράστηκαν σε οπαδούς σε συνθήκες άμεσης επαφής (κερκίδα, συγκεντρώσεις, φεστιβάλ κλπ.) είτε αναρτήθηκαν αποκλειστικά ως ανακοινώσεις στο διαδίκτυο.

Μέθοδος

Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Interface de R pour les Analyses Multidimensionnelles de Textes et de Questionnaires, έκδοση 0.7 alpha 2, στο εξής IRAMuTeQ. Πρόκειται για ελεύθερο λογισμικό (www.iramuteq.org) για την πραγματοποίηση πολυδιάστατων αναλύσεων κειμένων και ερωτηματολογίων. Τα κείμενα εισήχθησαν ως ενιαίο σώμα (corpus) και πραγματοποιήθηκε Ιεραρχική Αυτόματη Ταξινόμηση (Descending Hierarchical Analysis,

³ Αναλυτικότερα για το IRAMuTeQ στην ενότητα της Μεθοδολογίας

Reinhert Method, στο εξής DHA) του λεκτικού υλικού το οποίο χωρίστηκε σε λεκτικά συμπλέγματα (τάξεις) με βάση τη συχνότητα εμφάνισης και συνεμφάνισης των λέξεων. Η κάθε τάξη αποτελεί ένα ξεχωριστό θεματικό, γνωστικό και αντιληπτικό πλαίσιο το οποίο συσχετίζεται με τα υπόλοιπα.

Μεταβλητές

Για την πραγματοποίηση της ανάλυσης χρησιμοποιήθηκαν δύο κατηγορικές μεταβλητές για την επεξεργασία των κειμένων. Η πρώτη μεταβλητή ήταν η περίοδος γραφής (time) του κειμένου. Χωρίστηκε σε τρία επίπεδα με βάση το ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου έδρασαν οι RFU τη δεκαετία 2007-2017. Το πρώτο επίπεδο (time 1) πιάνει την περίοδο 2007-2009 πριν την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία και περιλαμβάνει επτά κείμενα. Το δεύτερο (time 2) την περίοδο 2010-2014 με το βάθεμα της κρίσης και των μαζικών αντιδράσεων στα μνημόνια και περιλαμβάνει επτά κείμενα. Το τρίτο (time 3) αναφέρεται στην περίοδο 2015-2017 με την εκλογή της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ και περιλαμβάνει τέσσερα κείμενα. Η δεύτερη μεταβλητή αφορά στο είδος του κειμένου (type) και έχει δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αποτελείται από 12 κείμενα τα οποία αναρτήθηκαν στον ιστότοπο των RFU (site) και το δεύτερο επίπεδο αποτελείται από έξι κείμενα τα οποία μοιράστηκαν σε γήπεδα, εκδηλώσεις και φεστιβάλ (contact).

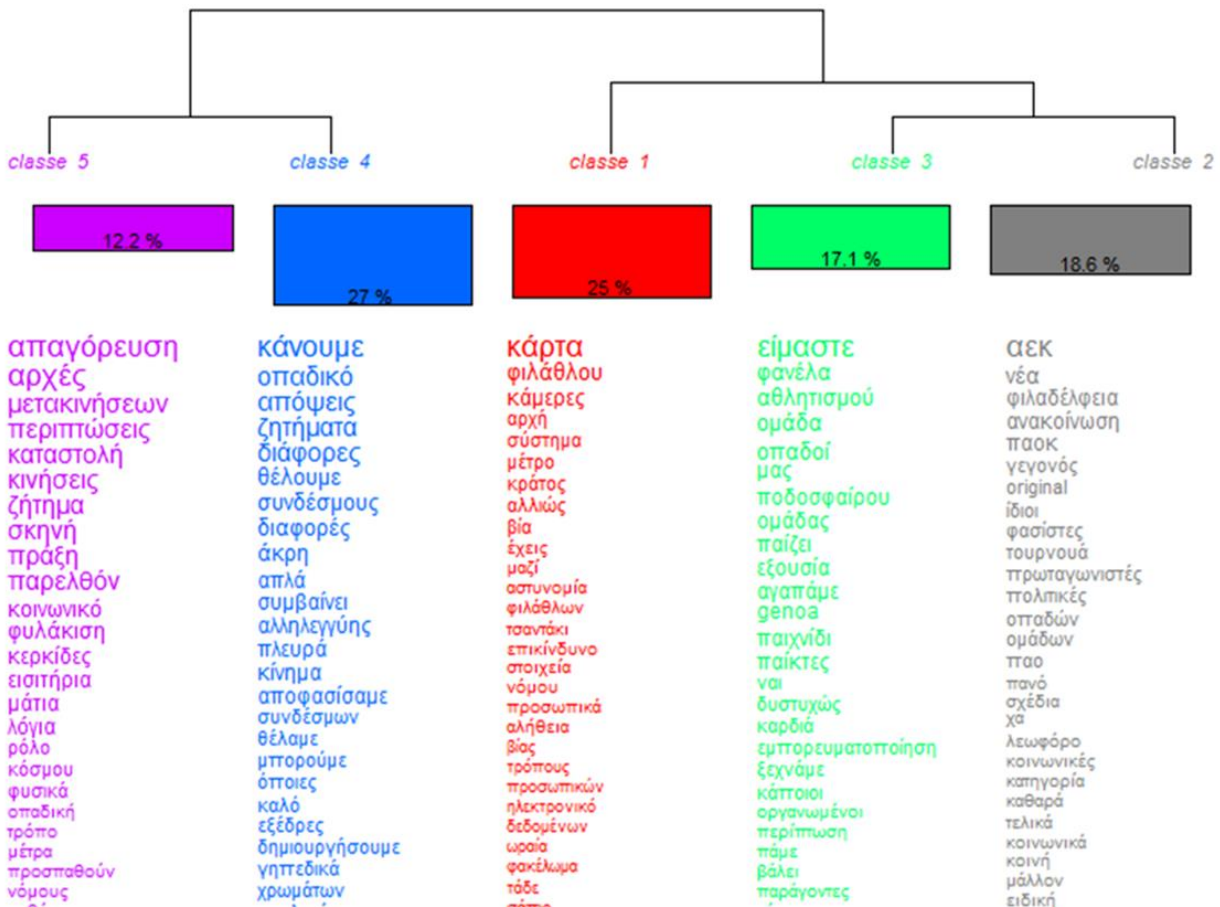
Αποτελέσματα

Το IRAMuTeQ αναγνώρισε τα 18 κείμενα που εισήγαμε ως σώμα κειμένων και τα χώρισε σε 461 τμήματα κειμένου. Η DHA έδωσε πέντε τάξεις με ποσοστό κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένου 85.03%. Το κατώφλι αξιοπιστίας της είναι στο 80% (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1. Στατιστικά Descending Hierarchical Analysis

Ημερομηνία και Ώρα ανάλυσης /Analysis date and time	Wed Jun 21 20:37:21 2017
Αριθμός κειμένων/Number of texts	18
Αριθμός τμημάτων κειμένων/Number of text segments	461
Αριθμός μορφών/Number of forms	4252
Αριθμός περιστατικών εμφάνισης/Number of occurrences	16403
Αριθμός ενεργών μορφών/Number of active forms	3882
Αριθμός λεκτικών συμπλεγμάτων/Number of clusters	5
Κατηγοριοποιημένα τμήματα/Segments classified	392 on 461 (85.03%)

Όπως φαίνεται στον Διάγραμμα 1, μέσω της DHA το σώμα κειμένων χωρίστηκε σε δύο τμήματα από τα οποία προκύπτουν πέντε τάξεις. Στη μία πλευρά του Διαγράμματος 1 έχουμε δύο τάξεις, την τάξη πέντε και την τάξη τέσσερα. Στην άλλη πλευρά και ξεχωριστά από τις προηγούμενες αναπτύσσονται κατά σειρά οι τάξεις ένα, τρία και δύο. Οι τάξεις δύο και τρία είναι ξεχωριστές από την ένα και προέρχονται από ένα τρίτο διαχωρισμό των κειμένων της ανάλυσης. Εδώ σταματά η DHA εξαιτίας της σταθερότητας των πέντε τάξεων, ως μονάδων τμημάτων κειμένων με παρόμοιο λεξιλόγιο.

Διάγραμμα 1. Δενδρόγραμμα τάξεων και λέξεων με τη μεγαλύτερη εμφάνιση ανά τάξη

* $\chi^2 > 3.84$, $p < .05$

Πρώτη Τάξη: Κοινά Δεινά

Η πρώτη τάξη αποτελείται από το 25% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων του σώματος ανάλυσης. Ενδεικτικές λέξεις με τη συγκριτικά μεγαλύτερη εμφάνιση εντός της συγκεκριμένης τάξης είναι: *κάρτα* ($\chi^2=63,93$, $p <.001$)⁴, *φιλάθλου* ($\chi^2=38.84$, $p<.001$), *κάμερες* ($\chi^2=26.28$, $p<.001$), *σύστημα* ($\chi^2=24.50$, $p<.001$), *μέτρο* ($\chi^2=21.38$, $p<.001$), *βία* ($\chi^2=19.43$, $p<.001$), *νόμου* ($\chi^2=11.06$, $p<.01$). Περισσότερα στο, Παράρτημα, Πίνακας Α5.

Χαρακτηριστικά στην πρώτη τάξη είναι το κείμενο 16 ($\chi^2=50.73$), μία ανακοίνωση η οποία μοιράστηκε στα γήπεδα το 2015 με θέμα το μέτρο της Κάρτας Φιλάθλου, το κείμενο 7 ($\chi^2=20.39$) για τις ρυθμίσεις και τα μέτρα για τη βία στα γήπεδα το οποίο αναρτήθηκε στον ιστότοπο των RFU το 2009 και τα κείμενα 3 ($\chi^2=5.20$), 9 ($\chi^2=3.31$) και 10 ($\chi^2=2.03$). Το κείμενο 3 δημοσιεύτηκε το 2008 και επικεντρώνεται στην καταστολή και την ποινικοποίηση της οπαδικής και της φίλαθλης ιδιότητας. Το κείμενο 9 αναρτήθηκε το 2010 και αφορά αντιμνημονιακές οπαδικές δράσεις. Το κείμενο 10, του 2012, είναι μια τοποθέτηση σχετικά με τις ‘θατσερικού’ τύπου λύσεις στο ποδόσφαιρο. Επίσης στην τάξη ένα είναι χαρακτηριστική η μεταβλητή της χρονικής περιόδου και ειδικότερα στο πρώτο επίπεδο της μεταβλητής από το 2007 έως το 2009 ($\chi^2=2.92$) που είναι η περίοδος που οι RFU δημιουργούνται και στο τρίτο επίπεδο της μεταβλητής, την περίοδο 2015-2017 ($\chi^2=12.06$). Είναι μια περίοδος όπου έχουμε έντασης της προσπάθειας επιβολής νομοθετικών μέτρων από πλευράς κυβέρνησης⁵. Επιπλέον χαρακτηριστικό της πρώτης τάξης είναι το επίπεδο της επαφής (contact), της μεταβλητής ‘είδος κειμένου’, ($\chi^2=7.52$). Φαίνεται ότι στην πρώτη τάξη δίνεται μια εικόνα της άμεσης δράσης των RFU, οι οποίοι παρεμβαίνουν στο οπαδικό κίνημα μοιράζοντας κείμενα σε κερκίδες, φεστιβάλ και συνδέσμους.

Από τμήματα κειμένων έχουμε μια εικόνα του εννοιολογικού περιεχομένου της πρώτης τάξης. Αυτό φαίνεται να αφορά την αντιπαράθεση των πραγματικών προβλημάτων, τα οποία αφορούν όλους όσους εμπλέκονται με τον αθλητισμό με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, στα μέτρα

⁴ Σύγκριση συχνότητας λέξης εντός τάξης σε σχέση με το σύνολο

⁵ βλέπε: Αθλητικός Νόμος 4326/2015, ΦΕΚ Α 13-05-2015, Αριθμός Φύλλου 49 και Προσχέδιο Αθλητικού Νόμου, Κεφάλαιο 10, Άρθρα 90, 91, 92, 93, 94, 95 και 96

που τελικά καλούνται να αντιμετωπίσουν όσοι συμμετέχουν στην παρακολούθηση παιχνιδιών, μέτρα που κοστίζουν και είναι σε βάρος όλων. Για παράδειγμα:

Σε εποχές έλλειψης των αυτονόητων σε αθλητικούς χώρους, υποδομές, ιατρική βοήθεια αξιοπρεπείς τουαλέτες, το κράτος αποφασίζει να επενδύσει τόσα λεφτά στην space hellas ώστε να αναλάβει και ολοκληρώσει το μεγαλύτερο σε έκταση πανελλαδικό ηλεκτρονικό σύστημα εποπτείας αθλητικών εγκαταστάσεων καθώς και το σύστημα για το ηλεκτρονικό εισιτήριο και την κάρτα φιλάθλου. (κείμενο 7, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: site)⁶

Τα μέτρα φαίνεται να προσλαμβάνονται ως απειλή για οπαδούς και φιλάθλους. Κάτι τέτοιο είναι γνωστό ότι ενδεχομένως οδηγεί σε μείωση των ενδοομαδικών διαφορών και σε ενίσχυση της προδηλότητας της ταυτότητας του οπαδού (Doosje, Ellemers, & Spears, 1995; Doosje, Spears & Ellemers, 2002). Επίσης υπάρχει κάλεσμα μιας αρμόδιας αρχής σε εμπλοκή συνδέοντας τα προσλαμβανόμενα ως κοινά δεινά με μια διαδικασία τριγωνισμού της σύγκρουσης (Simon & Klandermans, 2001), όπως εδώ:

Έτσι περιλαμβάνονται στο πακέτο τουρνικέ κάμερες μέσα στα γήπεδα σε λειτουργία πλέον και βέβαια ένα σύστημα επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Αλήθεια η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων τι θέση λαμβάνει για το μέτρο;(κείμενο 7, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: site)

Την ίδια στιγμή η περιγραφή του πλαισίου ως ‘σάπιο’ υπονοεί την επικράτηση αρνητικών συναισθημάτων για τα δεινά τα οποία καταστρέφουν το ποδόσφαιρο. Τα ισχυρά αρνητικά συναισθήματα μπορούν να συμβάλλουν στην κινητοποίηση για συλλογική δράση (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013) απέναντι σε ένα φαινόμενο το οποίο γίνεται αντιληπτό ως διεθνές. Για παράδειγμα:

[...] μέσα σε ένα σάπιο ποδοσφαιρικό σύστημα με τεράστια οικονομικά συμφέροντα στημένους αγώνες διοικητικά και επενδυτικά παιχνίδια εμπορευματοποιημένο μέχρι αηδίας με αποφάσεις που καταστρέφουν την ιστορία την ατμόσφαιρα και την κουλτούρα του γηπέδου όπως η περιβόητη κάρτα φιλάθλου στην Ιταλία (κείμενο 11, 2η περίοδος: 2010-2014, είδος κειμένου: site)

Φαίνεται ότι η πρώτη τάξη περιγράφει τις συνθήκες στον αθλητισμό και το σύγχρονο ποδόσφαιρο, με όρους απειλής της οπαδικής ταυτότητας, δηλαδή πρακτικά μέτρα ενάντια σε οπαδούς και φιλάθλους. Τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται ως κοινά για όλους, δεν περιορίζονται από εθνικά σύνορα, ενώ έμφαση δίνεται και στο συναισθηματικό κομμάτι της ταύτισης με όσα

⁶ Αριθμός κειμένου και επίπεδα των μεταβλητών (χρονική περίοδος και είδος κειμένου) οι οποίες αντιστοιχούν στα κείμενα τα οποία εισήχθησαν στο IRAMuTeQ για το σώμα κειμένων της DHA.

πρεσβεύει η γηπεδική κουλτούρα. Περιγράφεται έτσι η συνείδηση των κοινών δεινών και της κοινής μοίρας, πρώτη προϋπόθεση για την πολιτικοποιημένη συλλογική ταυτότητα (Simon & Klandermans, 2001). Ταυτόχρονα οι RFU με το να προτάσσουν αυτή την κοινή συνείδηση θέτουν παράλληλα το στόχο της εμπλοκής της ευρύτερης πλειοψηφίας της οποίας εμφανίζονται ως μέρος (Reicher & Hopkins, 1996).

Δεύτερη Τάξη: Κοινωνικό Πλαίσιο Εμπλοκής

Η δεύτερη τάξη αποτελείται από το 18,6% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων του σώματος ανάλυσης. Ενδεικτικές λέξεις με τη συγκριτικά μεγαλύτερη εμφάνιση εντός της συγκεκριμένης τάξης είναι: *ΑΕΚ* ($\chi^2=52.80$, $p < .001$), *Φιλαδέλφεια* ($\chi^2=26.63$, $p < .001$), *φασίστες* ($\chi^2=17.66$, $p < .001$), *Original* ($\chi^2=17.66$, $p < .001$), *πολιτικές* ($\chi^2=17.66$, $p < .001$), *πανό* ($\chi^2=15.13$, $p < .001$), *Χρυσή Αυγή* ($\chi^2=13.21$, $p < .001$), *κοινωνικές* ($\chi^2=13.21$, $p < .001$). Περισσότερα στο Παράρτημα, Πίνακας Α2.

Χαρακτηριστικό στην δεύτερη τάξη είναι το κείμενο 13 ($\chi^2=29.09$), η τοποθέτηση των RFU, το 2014, σχετικά με τα επεισόδια για το νέο γήπεδο της ΑΕΚ⁷. Το κείμενο αυτό είναι μια καταγραφή των κοινωνικών και αντιφασιστικών δράσεων οπαδών και ένα κάλεσμα για ‘κοινό μέτωπο με συμπολίτες’ και ‘με τον κόσμο του αγώνα’ ως απάντηση στο ‘τσουβάλιασμα των οπαδών’. Επίσης χαρακτηριστικό της δεύτερης τάξης είναι και το κείμενο 14 ($\chi^2=8.09$), μια ανακοίνωση κριτικής για τα επεισόδια τα οποία ματαιώνουν τις όποιες θετικές οπαδικές δράσεις, είτε μεταξύ τους είτε προς την κοινωνία. Ακόμη χαρακτηριστικό της δεύτερης τάξης ($\chi^2=20.87$) είναι το δεύτερο επίπεδο της μεταβλητής της χρονικής περιόδου, οι χρονιές μεταξύ 2010-2014. Πρόκειται για μια περίοδο ευρύτερης και εντεινόμενης αντιμνημονιακής πάλης, εντός της οποίας τοποθετούνται και οι ίδιοι οι οπαδοί. Τέλος επίσης χαρακτηριστική στην τάξη δύο ($\chi^2=5.81$) είναι η μεταβλητή του είδους κειμένου στο πρώτο επίπεδο της δημοσιοποίησης στο site των RFU.

Τα κατηγοριοποιημένα τμήματα κειμένων δίνουν μια εικόνα για το κοινωνικό πλαίσιο δράσης των οπαδών και τη θέση τους σε αυτό. Αρχικά η διακριτότητα της οπαδικής ταυτότητας

⁷ Στο δήμο Νέας Φιλαδέλφειας όπου είναι η ιστορική έδρα του γηπέδου της ΑΕΚ, μετά την κατεδάφισή του γηπέδου της ομάδας το 2003 βρίσκονται σε εξέλιξη, από το καλοκαίρι του 2017, έργα ανέγερσης ενός νέου γηπέδου ποδοσφαίρου. Από το 2014, χρονιά κατά την οποία εξαγγέλθηκε το σχέδιο κατασκευής γηπέδου στην περιοχή υπάρχει έντονη αντιπαράθεση μεταξύ κινημάτων κατοίκων, τοπικών πολιτικών κινήσεων και της δημοτικής αρχής με μερίδα οπαδών της ΑΕΚ και την ΠΑΕ ΑΕΚ. Οι πρώτοι διαμαρτύρονται κατά της κατασκευής η οποία απειλεί να καταστρέψει μέρος τους άλσους Ν.Φιλαδέλφειας. Οι δεύτεροι επικαλούνται την ιστορική έδρα του συλλόγου και το αναφαίρετο δικαίωμα της ΑΕΚ να παίζει εκεί. Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει πολλές φορές σε σοβαρά επεισόδια στην περιοχή ενώ τον Απρίλη του 2017 είχαμε τη νομοθετική ρύθμιση της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ για την κατασκευή του γηπέδου.

φαίνεται να είναι αρκετά προβληματική. Η μη εμπλοκή ευρύτερων τμημάτων ή φορέων της κοινωνίας μπορεί να εξηγηθεί από τον χαρακτήρα της αποκλίνουσας ομάδας που διαχρονικά αποδίδεται στους οπαδούς (Stott & Reicher, 1998). Ο διαχωρισμός αυτό καθιστά ανέφικτη τη δράση στο όνομα μιας κοινής συλλογικής ταυτότητας (Chryssochoou & Volpato, 2004). Για παράδειγμα:

Έτσι είχαμε αύξηση των συλληφθέντων άρα και φυλακισμένων για ένα καπνογόνο, για ένα μπινελίκι, για μια εξύβριση της αρχής. Δυστυχώς το γεγονός αυτό, νόμος που καταργούσε βασικά πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, δε θορύβησε κανέναν παρά μόνο όσους πάνε γήπεδο, τους οπαδούς. (κείμενο 7, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: site)

Ωστόσο οι RFU κατασκευάζουν μια οπαδική ταυτότητα αντίστασης στα μνημόνια και της ταύτισης με το κοινό αίσθημα. Μέσα από συλλογικές δράσεις οι οπαδοί φαίνεται να υψώνουν τη φωνή τους ως μέρος μιας πλειοψηφίας η οποία συγκρούεται με μια απονομιμοποιημένη ισχυρή ομάδα. Εδώ εντοπίζεται η κοινωνική ένταξη μιας εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας, στο όνομα της οποίας μπορούν οι οπαδοί να αναλάβουν δράση (Chryssochoou, 2003; Simon et al., 1998).

Για παράδειγμα:

‘Αυτό είναι σωστό τον κάθε Χατζηδάκη δώστε στο λαό’ το πανό που σήκωσαν οι οπαδοί της ΑΕΚ στον αγώνα με τη Ζενίτ γράφει ‘160 ώρες για 592 ευρώ μπουνίδια και κλωτσίδα σε κάθε πολιτικό’. (κείμενο 9, 2η περίοδος: 2010-2014, είδος κειμένου: site)

Την ίδια στιγμή δεν υπάρχει ενδοοπαδική ομοιομορφία. Η δράση των οπαδών παρουσιάζεται ως αναπόσπαστο μέρος των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων με θετικό και αρνητικό πρόσημο, ενώ εντός της κοινωνίας η πολιτική ιδεολογία συναντιέται με την οπαδική δράση. Για παράδειγμα:

Η ΧΑ στην ιστοσελίδα της λέει οπαδοί της ΑΕΚ ξυλοφόρτωσαν αναρχικούς και συριζαίους που αντιδρούν στην κατασκευή γηπέδου στην Νέα Φιλαδέλφεια. Ας μας πουν οι αμοιβάδες της Ζαρούλια και πόσους φασίστες έχουν ξαπλώσει οι οπαδοί της ΑΕΚ. (κείμενο 13, 2η περίοδος: 2010-2014, είδος κειμένου: site)

Στη δεύτερη τάξη φαίνεται να επιχειρείται η αποτύπωση του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου δρουν με την προδηλότητα της οπαδικής τους ταυτότητας και οι οπαδοί. Φαίνεται να υπάρχει μια αμφισβήτηση του πραγματοποιημένου ρόλου των οπαδών και η οπαδική ταυτότητα προβάλλεται ως ενδεχομενική (Reicher, 2004) με το να συνδέεται δυναμικά με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Στη δεύτερη τάξη οι RFU επιδιώκουν την εμπλοκή ή την απλή συμπάθεια τρίτων εμφανίζοντας τους οπαδούς ως μια μειοψηφία η οποία απευθύνεται στην

κοινωνία στη βάση διεκδίκησης ενός ευρύτερου εναλλακτικού κόσμου (Simon & Klandermans, 2001; Subasic et al., 2008).

Τρίτη Τάξη: Κατασκευή Κατηγορίας Οπαδός

Η τρίτη τάξη αποτελείται από το 17,1% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων του σώματος ανάλυσης. Ενδεικτικές λέξεις με τη συγκριτικά μεγαλύτερη εμφάνιση εντός της συγκεκριμένης τάξης είναι: *είμαστε* ($\chi^2=39.88$, $p <.001$), *φανέλα* ($\chi^2=24.57$, $p<.001$), *αθλητισμού* ($\chi^2=23.94$, $p<.001$), *ομάδα* ($\chi^2=22.96$, $p<.001$), *οπαδοί* ($\chi^2=22.24$, $p<.001$), *εξουσία* ($\chi^2=19.60$, $p<.001$), *αγαπάμε* ($\chi^2=19.60$, $p<.001$), *εμπορευματοποίηση* ($\chi^2=14.66$, $p<.001$). Περισσότερα στο Παράρτημα, Πίνακας Α3.

Χαρακτηριστικά κείμενα στην τάξη τρία είναι το κείμενο 11 ($\chi^2=38.82$) και το κείμενο 2 ($\chi^2=9.96$). Το κείμενο 11, αναρτημένο το 2012, κατασκευάζει το κανονιστικό και ιδεολογικό πλαίσιο δράσης οπαδών στο πλευρό των οποίων συντάσσονται και οι RFU, υπερασπιζόμενοι ένα εναλλακτικό ποδοσφαιρικό περιβάλλον σε σχέση με το κυρίαρχο. Το κείμενο 2 δημοσιεύτηκε στο περιοδικό των RFU το 2007. Θέτει το ζήτημα της αντίστασης στα δεινά που επιβάλλονται, καλεί τους οπαδούς ως ευρύτερη ομάδα σε δράση αλλά και αυτοκριτική εισάγοντας την εναλλακτική αντίληψη που θέλουν να καλλιεργήσουν οι RFU ώστε οι οπαδοί να αναγνωριστούν από τον κοινωνικό τους κόσμο με θετικό τρόπο. Επίσης χαρακτηριστική της τρίτης τάξης είναι η δεύτερη περίοδος της μεταβλητής του χρόνου (2010-2014). Η ανάδυση ενός οπαδικού προφίλ υπεράσπισης του ποδοσφαίρου ενάντια στη εμπορευματοποίηση και τον αποκλεισμό χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων, φαίνεται να συμβαδίζει με την συγκεκριμένη περίοδο, η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικές λαϊκές και πολιτικές διεκδικήσεις με την ανάδυση εναλλακτικών κατηγορικών διαχωρισμών και προταγμάτων σε όλο το φάσμα της καθημερινότητας.

Από τμήματα των κατηγοριοποιημένων κειμένων εδώ εντοπίζεται ως μειοψηφία η συλλογικότητα των RFU και ως πλειοψηφικός στόχος εμπλοκής οι οπαδοί και οι κερκίδες γενικά. Δηλαδή στην τρίτη τάξη αλλάζει το περιεχόμενο μειοψηφίας και πλειοψηφίας σε σχέση με τη δεύτερη τάξη. Οι RFU αναγνωρίζονται ως ενεργή μειοψηφία (Breakwell, 2004; Chryssochoou, 2003) ενώ κατασκευάζουν την κατηγορία της οποίας είναι πρωτοτυπικά μέλη (Chryssochoou & Volpato, 2004; Reicher & Hopkins 1996), όπως φαίνεται παρακάτω:

[...] και πιστεύουμε πως το πείραμά των RFU έχει καταφέρει αυτά τα δύο χρόνια λειτουργίας να αποκτήσει ρίζες σε κερκίδες και οπαδούς που πλήττονται από την

εμπορευματοποίηση του αθλητισμού και της αγνής αγάπης για την ομάδα της γειτονιάς συνοικίας πόλης τους. (κείμενο 5, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: contact)

Οι RFU προσδιορίζουν το κοινωνικό πλαίσιο και τα όρια της ομάδας έτσι ώστε αφενός να εντάσσονται στο ίδιο πλαίσιο με το κοινό που απευθύνονται, αφετέρου στην ομάδα να μπορούν να αυτοκατηγοριοποιηθούν όλοι όσους θέλουν να εντάξουν (Reicher, 2004; Reicher & Hopkins, 1996). Για παράδειγμα:

Η κρίση χτυπά την πόρτα όλων μη εξαιρουμένων και εμάς των οπαδών. Δεν είμαστε απλοί καταναλωτές του αθλητικού θεάματος, αλλά εργαζόμενοι άνεργοι μαθητές και φοιτητές που είτε από το υστέρημα μας είτε με διάφορα κόλπα καταφέρνουμε και βρισκόμαστε στο πέταλο δίπλα στην ομάδα μας. (κείμενο 9, 2η περίοδος: 2010-2014, είδος κειμένου: site)

Έτσι η οπαδική ταυτότητα συνδέεται με την κοινωνική πραγματικότητα, ως μια όψη της κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων ενώ ταυτόχρονα τονίζεται η σταθερότητα και το ταξικό περιεχόμενό της. Αυτό φαίνεται να προσφέρει μια πολύτιμη αίσθηση συνέχειας, διακριτότητας, αυτοαποτελεσματικότητας και θετικής αυτοεκτίμησης (Breakwell, 2004), όπως διαβάζουμε παρακάτω:

[...] και την επόμενη αγωνιστική θα είμαστε πάλι εκεί στη θέση μας και θα είμαστε πάντα εκεί στη θέση μας γιατί εμείς δεν αλλάζουμε φανέλα δεν έχουμε μεταγραφές είμαστε μια ζωή με την ομάδα που αγαπάμε. (κείμενο 2, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: site)

Συνοπτικά στην τρίτη τάξη φαίνεται ότι κατασκευάζεται η κατηγορία εντός της οποίας θέλουν να δράσουν οι RFU. Η κατηγορία αυτή είναι απαραίτητο να παρέχει την απαραίτητη ευελιξία στην οπαδική ταυτότητα ώστε να είναι και ελκυστική και να αντιμετωπίζεται ταυτόχρονα ως συμβατή με την ευρύτερη πραγματικότητα. Παράλληλα διαμορφώνεται και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο το οποίο επιχειρούν οι RFU να εμπλέξουν (Chrysochoou & Volpato, 2004; Simon & Klandermans, 2001).

Τέταρτη τάξη: Ταυτοτικό Πρόταγμα RFU

Η τέταρτη τάξη αποτελείται από το 27% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων του σώματος ανάλυσης. Ενδεικτικές λέξεις με τη συγκριτικά μεγαλύτερη εμφάνιση εντός της συγκεκριμένης τάξης είναι: *κάνουμε* ($\chi^2=28.11$, $p < .001$), *οπαδικό* ($\chi^2=22.03$, $p < .001$), *θέλουμε* ($\chi^2=17.21$, $p < .001$), *αλληλεγγύης* ($\chi^2=13.66$, $p < .001$), *κίνημα* ($\chi^2=13.66$, $p < .001$), *αποφασίσαμε* ($\chi^2=13.66$, $p < .001$), *μπορούμε* ($\chi^2=12.02$, $p < .001$), *δημιουργήσουμε* ($\chi^2=10.90$, $p < .01$), *χρωμάτων* ($\chi^2=9.79$, $p < .01$). Περισσότερα στο Παράρτημα, Πίνακας Α4.

Τρία κείμενα είναι χαρακτηριστικά σε αυτή την τάξη. Το κείμενο 5 ($\chi^2=14.71$) είναι μια ανακοίνωση των RFU η οποία μοιράστηκε σε ένα διεθνές αντιρατσιστικό οπαδικό φεστιβάλ στην Ιταλία το 2009 και το κείμενο 6 ($\chi^2=12.02$) μοιράστηκε την ίδια χρονιά στο 1^ο φεστιβάλ των RFU στην Αθήνα. Πρόκειται για κείμενα με τα οποία η συλλογικότητα συστήνεται και τοποθετείται απέναντι στα πράγματα, δίνοντας στο πρόταγμά τους ένα αντιρατσιστικό και διεθνιστικό περιεχόμενο. Τέλος το κείμενο 17 ($\chi^2=5.95$), του 2016, είναι μια ανακοίνωση επαναδραστηριοποίησης των RFU και επανέρχεται στις προγραμματικές αρχές και την προοπτική της ομάδας σε επίπεδο συλλογικής δράσης.

Το εννοιολογικό περιεχόμενο της τέταρτης τάξης εισάγει το εναλλακτικό ταυτοτικό πρόταγμα των RFU. Προβάλλει την κοσμοαντίληψη μιας ενεργής μειοψηφίας η οποία καλεί όσους κρίνει ότι χρειάζεται να εμπλέξει στη σύγκρουση, να υιοθετήσουν την οπτική της (Chryssochou & Volpato, 2004). Στόχος είναι η αποτελεσματικότητα της δράσης και η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης της ομάδας των οπαδών ως συστατικά στοιχεία μιας επιτυχημένης συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001). Όπως διαβάζουμε σε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα:

[...] τι συμβαίνει μέσα και έξω από αυτές[τις κερκίδες]. Θεωρούμε άλλωστε πως μόνο αν ξεπεράσουμε τις όποιες διαφορές μας και δημιουργήσουμε ισχυρούς δεσμούς αλληλεγγύης μεταξύ μας θα καταφέρουμε να ορθώσουμε ενωμένοι και πιο δυνατοί από ποτέ [το ανάστημά μας]. (κείμενο 5, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: contact)

Ο στόχος αυτός προϋποθέτει την συνεργασία μεταξύ των ομάδων οπαδών. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αμβλύνει τους διομαδικούς οπαδικούς ανταγωνισμούς (Dixon et al. 2015) οδηγώντας σε συλλογική δράση στο όνομα μιας υπερκείμενης ταυτότητας απέναντι σε ρεαλιστικές (δικαιώματα) και συμβολικές (αξιοπρέπεια) απειλές (Çakal, Hewstone, Güler, & Heath, 2016). Για παράδειγμα αναφέρεται ότι:

Οι RFU είμαστε μια ανοιχτή πρωτοβουλία οπαδών από διάφορες ομάδες που σαν στόχο έχει αφενός μεν την ανταλλαγή απόψεων για γηπεδικά ζητήματα και αφετέρου την υπεράσπιση των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς μας σαν οπαδοί. (κείμενο 6, 1η περίοδος: 2007-2009, είδος κειμένου: contact)

Οι RFU, ως επιτηδευματίες ταυτότητας, κατασκευάζουν την κοινωνική κατηγορία ενός οπαδικού κινήματος το οποίο καλείται να δημιουργήσει τη δική του ταυτότητα (Stott et al., 2001) δίνοντας διέξοδο στην πρόθεση για δράση όσων αναζητούν εναλλακτική:

Και για να φτιάξουμε ένα γήπεδο αλλιώς θέλουμε μαζί μας όλους όσους δεν τους αρέσει η σημερινή κατάσταση στον ελληνικό αθλητισμό, από όποιο μετερίζι και αν δουλεύουν,

ανεξάρτητα αν είναι οργανωμένοι ή χύμα αρκεί να το έχουν πάρει και αυτοί αλλιώς. (κείμενο 17, 3η περίοδος; 2015-2017, είδος κειμένου: site)

Συμπερασματικά η τέταρτη τάξη παρουσιάζει τους RFU, οι οποίοι με την εναλλακτική που προτάσσουν απέναντι στην κυρίαρχη κατάσταση εισάγουν έναν καταλυτικό παράγοντα για το πέρασμα στη συλλογική δράση (Reicher, 2004). Η συλλογική ταυτότητα των οπαδών μέσα από ένα πρόταγμα ενότητας εμφανίζεται ως μονόδρομος για 'ένα γήπεδο αλλιώς'. Οι RFU μεταφέρουν το μήνυμα αυτό ως επιτηδευματίες της ταυτότητας που προσπαθούν να δομήσουν (Reicher & Hopkins, 1996), ως μειοψηφία η οποία αντιλαμβάνεται την απειλή και καλεί σε οργάνωση ενός αγώνα (Simon & Klandermans, 2001).

Πέμπτη Τάξη: Απόδοση Δεινών σε Κοινό Αντίπαλο

Η πέμπτη τάξη αποτελείται από το 12,2% των κατηγοριοποιημένων τμημάτων κειμένων του σώματος ανάλυσης. Ενδεικτικές λέξεις με τη συγκριτικά μεγαλύτερη εμφάνιση εντός της συγκεκριμένης τάξης είναι: *απαγόρευση* ($\chi^2=43.67$, $p<.001$), *αρχές* ($\chi^2=43.04$, $p<.001$), *καταστολή* ($\chi^2=29.93$, $p<.001$), *φυλάκιση* ($\chi^2=21.64$, $p<.001$), *ρόλο* ($\chi^2=14.81$, $p<.001$), *μέτρα* ($\chi^2=8.89$, $p<.01$), *προσπαθούν* ($\chi^2=8.33$, $p<.01$). Περισσότερα στο Παράρτημα, Πίνακας Α5.

Χαρακτηριστικά κείμενα στη τάξη είναι το κείμενο 18 ($\chi^2=8.31$), που βγήκε μετά τα επεισόδια στον τελικό κυπέλλου στο ποδόσφαιρο το 2017 κατονομάζοντας όλους τους παράγοντες που σύμφωνα με την κοσμοθεώρηση των RFU απαξιώνουν το ποδόσφαιρο και οδηγούν σε επεισόδια μεταξύ οπαδών. Επίσης χαρακτηριστικό στην πέμπτη τάξη είναι το κείμενο 4 ($\chi^2=2.25$), μια παρουσίαση των απόψεων των RFU σε εκδήλωση για τους αθλητικούς νόμους Ορφανού-Ιωαννίδη το 2008.

Το εννοιολογικό περιεχόμενο αφορά, όπως φαίνεται από τα κατηγοριοποιημένα αποσπάσματα, στον εντοπισμό του κοινού αντιπάλου και τη σύνδεσή του με τα δεινά της μειοψηφίας και της πλειοψηφίας-στόχου εμπλοκής.

Ως κοινός αντίπαλος για την απόδοση των δεινών εντοπίζεται η ισχυρή εξωομάδα που ασκεί την κρατική και ελεγκτική εξουσία στο ποδόσφαιρο. Επίσης ακολουθείται από τους RFU η τακτική απαξίωσης της κυρίαρχης ομάδας ως ανίκανης να φέρει σε πέρας βασικές υποχρεώσεις της προς την πλειοψηφία. Αυτή είναι μια βασική συλλογική στρατηγική μιας μειονότητας απέναντι στην εξουσία ώστε να καταστήσει την ταυτότητα που προβάλλει η ίδια ελκυστικότερη στο επίπεδο σύγκρισης το οποίο επιλέγει (Ellemers, 1993). Για παράδειγμα:

Ο ένας ενίσχυε τον άλλο με συνθήματα, κάτι που είδαμε λίγες μέρες μετά και στο Περιστέρι, δείχνοντας ουσιαστικά ότι ο εχθρός είναι κοινός και είναι οι αρχές, οι μπάτσοι κι οι απαγορεύσεις. (κείμενο 14, 2η περίοδος: 2010-2014, είδος κειμένου: site)

Του ανίκανου υφυπουργού και της επικίνδυνης αστυνομίας τη φαρσοκωμωδία με τα εισιτήρια τα αυτοκόλλητα και τα καρεκλάκια τον ανύπαρκτο έλεγχο που καταντήσαμε να εγκυβόρουμε τις αρχές που δεν κάνουν σωστά τη δουλειά τους, χάχα... (κείμενο 18, 3η περίοδος: 2015-2017, είδος κειμένου: site)

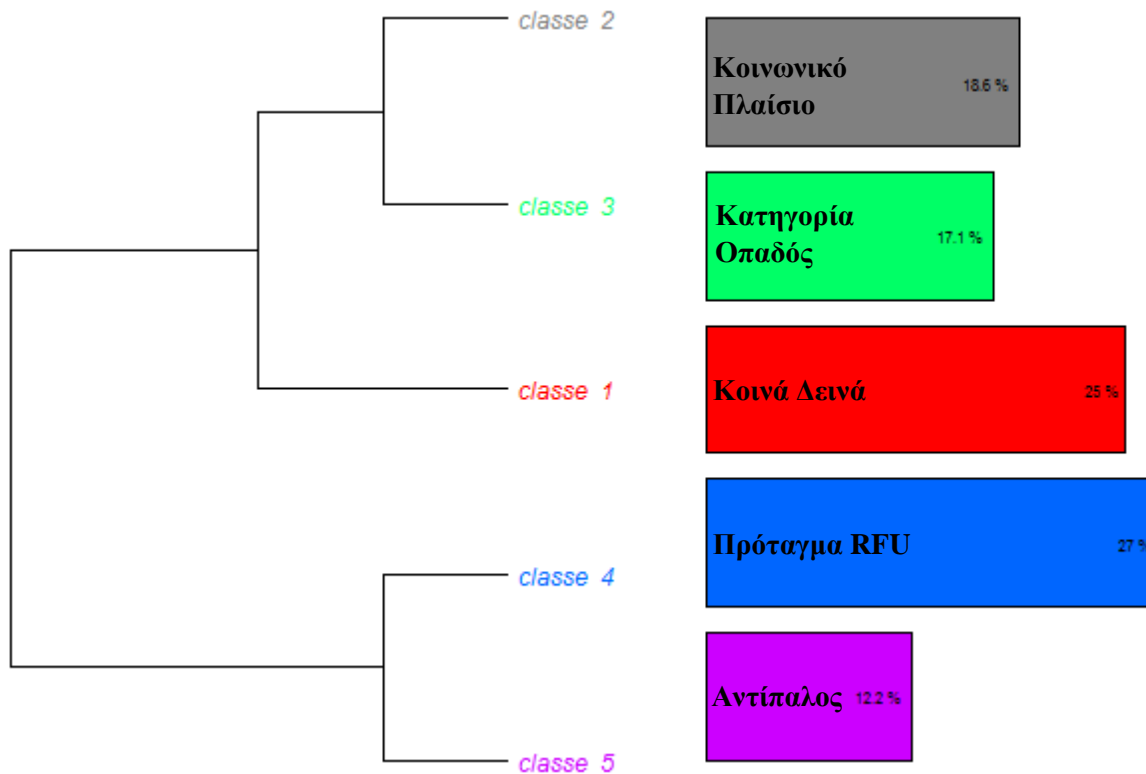
Ωστόσο ο αντίπαλος δεν εντοπίζεται μόνο στο πρόσωπο της εξουσίας αλλά και στην ίδια την οπαδική κερκίδα. Επίσης, εκτός του ενδοομαδικού διαχωρισμού ο οποίος επιχειρείται, αναγνωρίζονται πραγματικές ευθύνες στην ενδοομάδα. Δύο χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

Τώρα που ξεσκεπάστηκαν οι επαγγελματικές σχέσεις διοικήσεων των ΠΑΕ, ΚΑΕ με 'απλούς φιλάθλους', τώρα που οι οπαδοί αναρωτιούνται για την σκοπιμότητα των καυγάδων των πεσιμάτων των τσαμπουκάδων, τώρα που οι αθλητικές φυλλάδες θυμήθηκαν τον κοινωνικό τους ρόλο και όχι τον φανατισμό που τόσα χρόνια τρέφουν. (κείμενο ένα, πρώτη περίοδος, είδος κειμένου: site)

Δηλαδή τους φιλάθλους και τους οπαδούς. Φυσικά και αναγνωρίζουμε ότι και στην ελληνική οπαδική σκηνή αναλογεί μερίδιο ευθύνης από τη στιγμή που κατά καιρούς οι πόρτες είναι εκ των έσω ανοιχτές σε τύπους που κάθε άλλο παρά για τον οπαδισμό ενδιαφέρονται ώστε να εξυπηρετηθούν άλλου είδους συμφέροντα. (κείμενο 15, 3η περίοδος: 2015-2017, είδος κειμένου: site)

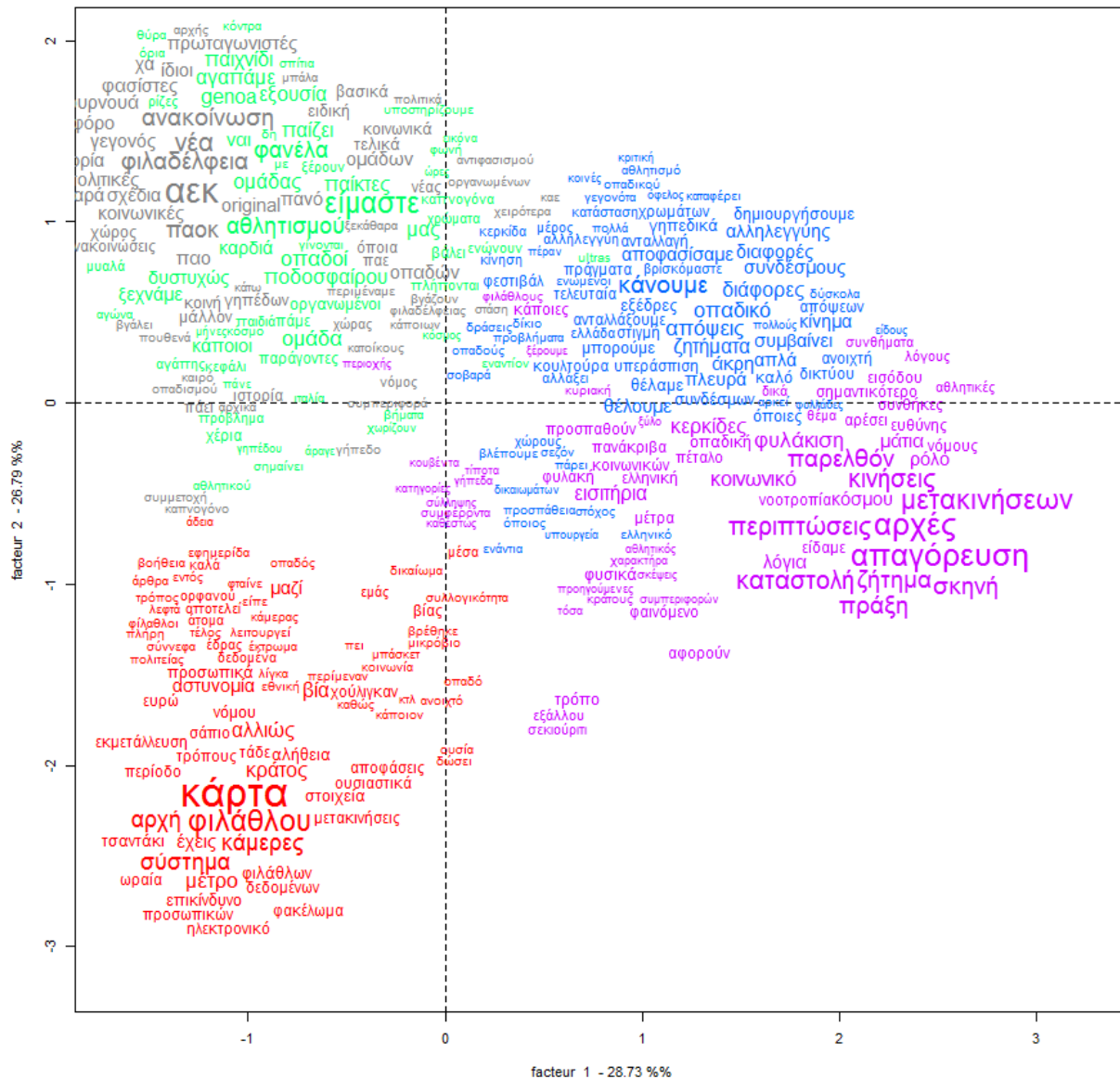
Συνοπτικά στην πέμπτη τάξη φαίνεται ότι εισάγεται η διάσταση του κοινού αντιπάλου (Simon & Klandermans, 2001) σε δύο επίπεδα: Αυτό της ισχυρής εξωομάδας εξουσίας και αυτό της αντίπαλης ομάδας-μέσα-στην-ομάδα. Η μειοψηφία επιχειρεί έτσι να χαράξει νέα όρια μεταξύ νέων ομάδων, προτείνοντας εναλλακτικά κριτήρια. Αυτό της επιτρέπει να συνδέσει τη δική της κοσμοθεωρία με την ευρύτερη ομάδα οπαδών και φιλάθλων σε βάρος της επιρροής που ασκεί η ισχυρή εξωομάδα, καθώς έτσι μπορεί να αποδυναμώνεται η αίσθηση αποκλεισμού από το σύμπαν της πλειοψηφίας λόγω της εικόνας αποκλίνουσας ομάδας (Chryssochoou & Volpato, 2004).

Στο Διάγραμμα 2 εντοπίζονται δύο ομαδοποιήσεις των τάξεων. Η πρώτη αποτελείται από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο εμπλοκής (δεύτερη τάξη) μαζί με την κατηγορία του οπαδού όπως την περιγράφουν οι RFU (τρίτη τάξη). Οι δύο αυτές τάξεις συνδέονται με τα κοινά δεινά τα οποία υποστηρίζεται από τους RFU ότι τους πλήττουν ή/και τους απειλούν (πρώτη τάξη). Η δεύτερη ομαδοποίηση αποτελείται από το προταγματικό περιεχόμενο που δίνουν οι RFU στην συλλογική τους ταυτότητα και το οποίο μάχονται να αναγνωριστεί (πέμπτη τάξη) και τον κοινό αντίπαλο απέναντι στον οποίο τοποθετούνται οι RFU (τέταρτη τάξη).

Διάγραμμα 2. Δενδρόγραμμα ομαδοποίησης και ονομασίας τάξεων DHA

Στο Διάγραμμα 3 έχουμε την απεικόνιση των τάξεων με τους δύο άξονες με βάση τους οποίους ορίζονται οι δομικές τους σχέσεις. Στον οριζόντιο άξονα έχουμε στη μια πλευρά τα κοινά δεινά (κάτω αριστερό τεταρτημόριο) και το κοινωνικό πλαίσιο εμπλοκής μαζί με την κοινωνική κατηγορία των οπαδών (πάνω αριστερό τεταρτημόριο). Οι τάξεις δύο και τρία σχεδόν συμπίπτουν αποτυπώνοντας ενδεχομένως δομικά το πως οι οπαδοί παρουσιάζονται ως κομμάτι της ευρύτερης κοινωνίας. Στην άλλη πλευρά του οριζόντιου άξονα εντοπίζονται η πέμπτη τάξη του ταυτοτικού προτάγματος των RFU (πάνω δεξί τεταρτημόριο) και ο κοινός αντίπαλος εναντίον του οποίου οι RFU μάχονται (κάτω δεξί τεταρτημόριο). Αντίστοιχα στη μία πλευρά του κάθετου άξονα έχουμε την ευρύτερη κοινωνία και τους οπαδούς και μαζί τους RFU ενώ στην άλλη πλευρά είναι η τάξη των κοινών δεινών και η τάξη του κοινού αντιπάλου.

Διάγραμμα 3. Απεικόνιση τάξεων DHA του σώματος κειμένων των RFU

Συμπεράσματα Πρώτης Μελέτης

Συνοπτικά στα δύο σχήματα και στην ερμηνεία της ανάλυσης που προηγήθηκε μέσα από τις πέντε τάξεις δίνεται μια αρκετά σαφής αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο δομείται η κοσμοθεώρηση μιας ομάδας με πρόδηλη την συλλογική της ταυτότητα όταν αυτή η ταυτότητα πολιτικοποιείται. Άρα ένα πρώτο συμπέρασμα αφορά στην ταυτότητα των RFU ως μιας συλλογικότητας με πολιτικοποιημένα χαρακτηριστικά (Simon & Klandermans, 2001). Η πρώτη

μελέτη παρουσιάζει τη συγκρουσιακή σχέση μεταξύ μειονότητας και εξουσίας. Εντοπίζεται η μειονότητα, η συλλογικότητα των RFU, ως η ομάδα η οποία αντιδρά σε επιβεβλημένα δεινά. Απέναντί της στέκεται ο αντίπαλος, η εξουσία η οποία με την ισχύ της αποφασίζει για την τύχη των άλλων. Η μειονότητα και η εξουσία ως ομάδες δεν τοποθετούνται στο κενό. Υπάρχει το κοινωνικό πλαίσιο εμπλοκής τρίτων στους οποίους οι RFU απευθύνονται ως δυνητικούς συμμάχους. Την ίδια στιγμή επιδιώκουν να τοποθετήσουν τους οπαδούς με δυναμικό και όχι εμπραγματωμένο τρόπο μέσα στην κοινωνία (Reicher, 2004). Τα δεινά τα οποία συμπληρώνουν τη σχέση οπαδοί – κοινωνία ως απειλή η οποία μπορεί να πλήττει συνολικά όσους έχουν κάποια κοινωνική αναφορά στο γήπεδο, ολοκληρώνουν και την εικόνα της πολιτικοποίησης της ταυτότητας. Η ενεργή μειονότητα εμφανίζει έτσι τη σύγκρουση ως τριπολική, επιχειρώντας να της δώσει και έναν κανονιστικό χαρακτήρα (Chryssochou & Volpato, 2004; Simon & Klandermans, 2001).

Μελέτη 2

Μεθοδολογία

Συμμετέχοντες

Στη δεύτερη φάση της έρευνας συμμετείχαν εννέα μέλη της συλλογικότητας των RFU οι οποίοι μετρούν έναν σταθερό πυρήνα 15 έως 20 μελών. Η δειγματοληψία έγινε με τη στρατηγική της χιονοστιβάδας καλύπτοντας το 50% του πληθυσμού. Η αρχική επαφή έγινε με ένα μέλος των RFU και στη συνέχεια από αυτό το πρώτο μέλος προσεγγίστηκαν και οι άλλοι συμμετέχοντες, όχι δίχως επιφυλάξεις, ωστόσο οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με μια προοδευτική ευκολία και σε κλίμα εγκαρδιότητας. Οι συμμετέχοντες έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για την μαγνητοφώνηση αφού ενημερώθηκαν για την διαφύλαξη της ανωνυμίας και τη χρήση των δεδομένων για τους σκοπούς της έρευνας που αφορούσε ‘στις απόψεις και τις δράσεις των οπαδών για το ποδόσφαιρο και ειδικότερα των οπαδών που συμμετέχουν στους Radical Fans United’ (αναλυτικά στο Παράτημα Α). Οι συμμετέχοντες, οι οποίοι εμφανίζονται με ψευδώνυμα, ήταν όλοι άντρες, με μέσο όρο ηλικίας τα 35,1 έτη, όλοι εργαζόμενοι πλην ενός, στην συντριπτική τους πλειοψηφία απόφοιτοι ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης και οπαδοί επτά διαφορετικών ομάδων από την Αθήνα, τον Πειραιά και την επαρχία (Πίνακας 2).

Αρχική πρόθεση της μελέτης ήταν να υπάρχει μια αντιπροσωπευτικότητα στο δείγμα η οποία να αντανακλά την οπαδική πραγματικότητα σε επίπεδο συχνότητας οπαδών καθώς η πλειοψηφία των οπαδών στην Ελλάδα υποστηρίζει τις εξής τέσσερις μεγαλύτερες, με την έννοια

της οικονομικής ισχύος και αγωνιστικής επιτυχίας, ομάδες: ΠΑΟ, ΟΣΦΠ, ΑΕΚ και ΠΑΟΚ. Όμως κάτι τέτοιο δεν κατέστη δυνατό καθώς η πραγματικότητα εντός της συλλογικότητας δεν αντανακλά των παραπάνω συσχετισμό. Κρίθηκε όμως ότι ο αριθμός των συμμετεχόντων σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό της ομάδας ήταν επαρκής συνθήκη για να προχωρήσει η μελέτη. Έτσι υιοθετήθηκε η προσέγγιση να ερμηνευτεί η σύσταση των RFU ως προς την οπαδική προτίμηση σε συνάρτηση με το κύριο διερευνητικό ερώτημα.

Πίνακας 2. Δημογραφικά Στοιχεία Συμμετεχόντων Radical Fans United

A/A Ψευδώνυμο	Ηλικία	Φύλο	Εργασία	Βαθμίδα Εκπαίδευσης	Ομάδα
1. Γιώργος	40	A	Ιδ. Υπάλ. ^a	TEI	ΠΑΟ ⁸
2. Νίκος	27	A	Ελ. Επαγγ. ^b	TEI	Ηλυσιακός
3. Μάριος	41	A	Ιδ. Υπάλ. ^a	ΑΕΙ	ΑΕΚ
4. Γρηγόρης	36	A	Ελ. Επαγγ. ^b	TEI	ΠΑΣ Γιάννινα
5. Αχιλλέας	38	A	Δημ. Υπάλ. ^c	Μεταδιδακτορικό	ΟΣΦΠ ⁹
6. Έκτορας	31	A	Ιδ. Υπάλ. ^a	ΑΕΙ	ΠΑΟ
7. Βασίλης	25	A	Άνεργος	Προπτυχιακός ΑΕΙ	ΠΑΟ
8. Πέτρος	34	A	Ελ. Επαγγ. ^b	TEI	Λεβαδειακός
9. Παύλος	44	A	Ιδ. Υπάλ. ^a	B' βάθμια	Ατρόμητος

Σημείωση: *a* = Ιδιωτικός Υπάλληλος, *b* = Ελεύθερος επαγγελματίας, *c* = Δημόσιος Υπάλληλος

Μέθοδος

Για τη συλλογή των δεδομένων διεξήχθησαν εννέα ημιδομημένες συνεντεύξεις σε βάθος (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Πέρα από την εισαγωγική ερώτηση 'Πως διάλεξες ομάδα;', η σειρά των ερωτημάτων δεν ήταν η ίδια για όλους τους συμμετέχοντες ακολουθώντας τη ροή της συζήτησης. Ο μέσος χρόνος συνέντευξης ήταν τα 59 λεπτά. Οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν και στη συνέχεια αναλύθηκαν με τη μέθοδο της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης (Interpretative Phenomenological Analysis, στο εξής IPA) σε επίπεδο ομάδας μέσω της ανάλυσης μιας ατομικής περίπτωσης και στη συνέχεια περισσότερων περιπτώσεων (Storey, 2007) με στόχο τη διερεύνηση της οπτικής των συμμετεχόντων για το υπό έρευνα θέμα (Smith et al., 1999).

Εργαλείο Συνεντεύξεων

Για τις ημιδομημένες συνεντεύξεις κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο με 21 ερωτήσεις όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα 3. Οι ερωτήσεις χωρίστηκαν σε τέσσερις ενότητες. Πάντα

⁸ Παναθηναϊκός Αθλητικός Όμιλος

⁹ Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιά

πρώτη ήταν η ερώτηση για το πώς ο ερωτώμενος επέλεξε ομάδα (βλ. Πίνακα 3, Ερώτηση A1). Ήδη από την πρώτη συνέντευξη αναδύθηκαν τρία επιπλέον ερωτήματα τα οποία τέθηκαν και στους επόμενους συμμετέχοντες δίχως περαιτέρω αλλαγές ή προσθήκες, τα οποία επίσης παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3. Ερωτήσεις ημιδομημένων συνεντεύξεων με RFU

Ενότητα	Ερώτηση
A. Οπαδική Ταυτότητα	1. Πως διάλεξες ομάδα; 1α. Πως διαλέγει γενικά κανείς ομάδα;
B. Συλλογική Ταυτότητα RFU	1. Πως δημιουργήθηκαν οι RFU; 1α. Πως μπορεί ένας οπαδός να ενταχθεί στους RFU; 2. Γιατί αποφάσισες να συμμετέχεις στους RFU; 2α. Τι σημαίνει για σένα να είσαι μέλος των RFU; 3. Τι κοινά χαρακτηριστικά έχουν τα μέλη των RFU, πέρα από την αγάπη για το ποδόσφαιρο, ώστε να συνυπάρχουν αν και οπαδοί διαφορετικών ομάδων;
Γ. Πολιτικοποιημένη Ταυτότητα	1α. Ποια είναι η κατάσταση στο ποδόσφαιρο σήμερα; 1β. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζετε ως RFU; 2α. Ποιος φέρει ευθύνη για την κατάσταση αυτή σήμερα; 2α.ι. Οι οπαδοί έχουν κάποια ευθύνη; 2β. Ποιον έχετε απέναντι ως RFU; 3α. Σε ποιους απευθύνεστε ως RFU; 3β. Με ποιους τρόπους; 3γ. Τι προϋποθέσεις ισχύουν για να γίνει κανείς μέλος στους RFU; 3δ. Τι προτείνετε ως RFU στον κόσμο; 3ε. Ποια είναι τα πιο σημαντικά πράγματα για εσάς, ως RFU, ώστε οι οπαδοί να βελτιώσουν τη θέση τους;
Δ. Αποτελεσματικότητα Δράσης	1. Τι έχετε πετύχει μέχρι τώρα ως RFU; 2. Πόσο αποτελεσματική είναι η δράση σας; 3. Πως βοηθούν οι RFU τους οπαδούς να διεκδικούν και να πετυχαίνουν περισσότερα; 4. Που στοχεύουν οι δράσεις σας; 5. Θα πραγματοποιήσετε περισσότερες και πιο στοχευμένες δράσεις;
Επιπρόσθετες ερωτήσεις	Πως αποφασίστηκε και τι σημαίνει το όνομα της συλλογικότητας; Τι συνέβη στο φεστιβάλ των RFU στη Νέα Ιωνία το 2013; Ποια η σχέση σύνθεσης των RFU και του διαχωρισμού οπαδών ‘μικρών’ και ‘μεγάλων’ ομάδων;

Ανάλυση

Οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν και διαβάστηκαν αρκετές φορές ως ενιαίο κείμενο η κάθε μια. Στη συνέχεια τα κείμενα αυτά χωρίστηκαν σε μια πρώτη ομαδοποίηση των απαντήσεων των συμμετεχόντων πρώτα κατά ερώτηση και στη συνέχεια σε ομάδες αποσπασμάτων από τις ομαδοποιημένες απαντήσεις. Έτσι κατασκευάστηκαν οι πρώτες θεματικές. Έπειτα ξαναδιαβάστηκαν τα νέα κείμενα των θεματικών και χωρίστηκαν σε υποθεματικές ενώ υπήρξαν και ανακατατάξεις του υλικού μεταξύ θεματικών. Αρχικά οι θεματικές ήταν πέντε αλλά αποφασίστηκε η πέμπτη θεματική να διαμοιραστεί ως περιεχόμενο στις υπόλοιπες. Από την όλη ανάλυση προέκυψε τελικά το σχέδιο των τεσσάρων θεματικών με τις υποθεματικές τους το οποίο περιγράφεται στην επόμενη ενότητα.

Αποτελέσματα

Η Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση (Interpretative Phenomenological Analysis, στο εξής IPA) των συνεντεύξεων έδωσε τέσσερις θεματικές (αναλυτικά στον Πίνακα 4). Οι θεματικές αφορούν α) στην κατασκευή της οπαδικής ταυτότητας, β) στην κατασκευή της συλλογικής ταυτότητας των RFU, γ) στις όψεις και τις διαδικασίες πολιτικοποίησης της ταυτότητας των RFU και της οπαδικής ταυτότητας και δ) στην ανάδυση της εναλλακτικής υπερκείμενης ταυτότητας. Οι αριθμοί στο τέλος των αποσπασμάτων αναφέρονται με τη σειρά στον αριθμό συνέντευξης, τη σελίδα και τη/τις σειρά/ές όπου βρίσκεται το απόσπασμα στο απομαγνητοφωνημένο κείμενο.

Πίνακας 4. Θεματικές και υποθεματικές IPA συνεντεύξεων μελών RFU

Θεματική IPA	Υποθεματική
A. Οπαδική ταυτότητα	1. Παράγοντες διαμόρφωσης οπαδικής ταυτότητας 2. Όψεις της οπαδικής ταυτότητας
B. Ταυτότητα RFU	1. Αυτοαντίληψη μελών RFU 2. Ταυτότητα ως πρόταγμα/RFU ως επιτηδευματίες 3. Αναγνώριση/ Αποτελεσματικότητα δράσης των RFU
Γ. Πολιτικοποιημένη συλλογική ταυτότητα	1. Κοινά δεινά και αιτήματα εντός κοινωνικού πλαισίου 2. Εντοπισμός αντιπάλου και επίπεδα σύγκρουσης 3. Στόχος/ Διαδικασίες/ Αποτελέσματα εμπλοκής τρίτων
Δ. Εναλλακτική υπερκείμενη ταυτότητα οπαδών	1. Κατηγορικό και ταυτοτικό περιεχόμενο 2. Στοιχεία επιτυχημένης ταυτότητας μέσω των RFU 3. Παράγοντες αποτυχίας ταυτότητας

Πρώτη Θεματική: Αναπαράσταση Οπαδικής Ταυτότητας

Παράγοντες διαμόρφωσης της οπαδικής ταυτότητας. Η επιλογή ομάδας γενικά αλλά και ειδικά για τους RFU καθορίζεται τόσο από το στενότερο όσο και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο του καθενός. Σε ένα επίπεδο μπορεί να είναι μια μη συνειδητή διαδικασία με κύριους παράγοντες την πατρική επιρροή, την παρέα, την εγγύτητα στο γήπεδο, την καταγωγή:

Το πώς διαλέγει, τον κάνουνε. Κυρίως πατέρας, έτσι; Το πόσο επηρεασμένος είναι. Ένα παιδικό βίωμα [...] ή η παρέα όταν είστε πιτσιρικά, η παρέα πως μπορεί να αποφασίσει, καταγωγή, το πόσο δίπλα είσαι σε ένα γήπεδο, υπάρχουνε πάρα πολλοί λόγοι αλλά κυρίως είναι πατέρας ή καταγωγή κατά έναν τρόπο αν βέβαια σε αυτή την καταγωγή υπάρχει ομάδα... (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.1.28/31-33)

Οι προσωπικές αναφορές των RFU δίνουν ένα καθαρό στίγμα πόσο ισχυρή μπορεί να είναι η οπαδική ταύτιση ως αποτέλεσμα της παραπάνω διαδικασίας:

Γεννήθηκα, δεν υπήρχε ποτέ κανένα ερώτημα. Δε θυμάμαι ποτέ κάτι άλλο. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.1.2)

Δε διάλεξα, ο πατέρας μου με έκανε, αλλά αν διάλεγα πάλι αυτό θα διάλεγα. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.1.2)

Επίσης η επιλογή ομάδας μπορεί να συνδυάζεται και με την αγωνιστική επιτυχία ή την κυριαρχία της, ενισχύοντας άμεσα την ατομική κοινωνική ταυτότητα:

Ένα θέμα είναι η παρέα, είναι το mood της εποχής, δηλαδή ρε παιδί μου αν ο άλλος γουστάρει, ξέρεις του αρέσει ο αθλητισμός, το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ [...] υπάρχει μια ομάδα που επικρατεί είναι πιο εύκολο να κατρακυλήσει. (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.1.8-10)

Όμως σε ορισμένες περιπτώσεις, ειδικά στην επιλογή μιας μικρής, με την έννοια της ισχύος, ομάδας φαίνεται ότι υιοθετείται μια διαφορετική προσέγγιση, ξένη στα κυρίαρχα ελληνικά πρότυπα:

Πρώτον είναι η καταγωγή από την πόλη που είναι η ομάδα, δεύτερον από μικρό παιδί ο πατέρας μου με έπαιρνε στο γήπεδο οπότε ταυτίστηκα με αυτή και τρίτον από τοπικιστικούς λόγους γιατί είμαι και του support your local team. (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.1.2-4)

Κοίτα πιστεύω στην Ελλάδα περισσότερο κατά αυτό τον τρόπο. Δηλαδή λόγω κάποιου συγγενή, λόγω κάποιου φίλου και σε μικρή ηλικία, έτσι δεν είναι συνειδητό. Λίγοι είναι αυτοί που υποστηρίζουν την ομάδα της πόλης τους στο μοντέλο του εξωτερικού. (Βασίλης, 25, ΠΑΟ, 7.1.6-8)

Η αίσθηση του ανήκειν και η αφοσίωση του οπαδού στην ομάδα είναι δύο σημαντικά στοιχεία για τους RFU:

Μετά συνειδητά επειδή πήγαινα και στην ομάδα της πόλης μου την υποστήριζα πιο φανατικά και με πιο οπαδικές δράσεις [...] Να συνεχίσω να πηγαίνω στο σύνδεσμο, να

ασχολούμαι με αυτό, να κοιμάμαι λίγες ώρες γιατί θα πρέπει να τρέξω την επόμενη μέρα να φτιάξω τα πανό για την επόμενη Κυριακή και τέτοια πράγματα. (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.1.12-16)

Τέλος η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος, η ιδεολογική τοποθέτηση απέναντι στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο και ένα ξαφνικά επιβεβλημένο δεινό το οποίο πυροδοτεί μια διαδικασία συλλογικής δράσης μπορεί να συμβάλλουν ακόμα και στην αλλαγή ομάδας ως μια διαδικασία «οπαδικής ενηλικίωσης»:

Μου άρεσε πολύ το κλίμα λόγω γειτονιάς, συμμαθητών, παικτών που ήταν και μεγαλύτεροί μου στο σχολείο. Πολύ ωραίο το κλίμα, παρ' όλα αυτά πήγαινα παρακολουθούσα και την ΑΕΚ. Μετά από κάποια χρόνια όμως κάπως βλέποντας, παρακολουθώντας το ποδόσφαιρο, τα χρήματα, τους προέδρους όλα τα στησίματα και αυτά, σιγά-σιγά αποτραβήχτηκα από το πιο υψηλού βαθμού επαγγελματικό ποδόσφαιρο και γύρω στα 18 είπα «μαλακίες είναι αυτά, μόνο γειτονιά». Στα 18-19 μας είχε αγοράσει ο πρόεδρος του Αιγάλεω, γίναν κάποιες κινητοποιήσεις, μπήκα μέσα και σε αυτές, την επόμενη χρονιά ανεβήκαμε μπάσκετ στην Α1 και λέω «εδώ είμαστε», πήγα πήρα διαρκείας. (Νίκος, 27, ΑΕΚ και μετά Ηλυσιακός, 2.1.7-11)

Οι RFU φαίνεται ότι γενικεύουν σε μεγάλο βαθμό το προσωπικό βίωμα δίχως να παραγνωρίζουν τις διαστάσεις οι οποίες διαδραματίζουν ρόλο στην επιλογή της ομάδας, οι οποίες ισχύουν και για τους ίδιους. Επίσης η υιοθέτηση εναλλακτικών αρχών φαίνεται ότι μπορεί να οδηγεί σε αλλαγή του επιπέδου σύγκρισης ώστε να καταστεί η οπαδική ταύτιση με μια όχι τόσο ισχυρή ομάδα, θετική.

Όψεις της οπαδικής ταυτότητας. Ο αυτοπροσδιοριζόμενος ως οπαδός κουβαλάει σύμφωνα με τους RFU ορισμένα χαρακτηριστικά που καθορίζουν τη σχέση του με την ομάδα, τους άλλους οπαδούς και την ευρύτερη κοινωνία. Κυρίαρχη είναι η αίσθηση μιας αφοσίωσης δίχως ανταλλάγματα σε ότι μπορεί να οριστεί ως μια θετική πλευρά της οπαδικής ταυτότητας την οποία φαίνεται να μοιράζονται και οι ίδιοι οι RFU:

Το αν και κατά πόσο το να ασχολείται κανείς, να βλέπει το τι συμβαίνει μέσα στον αγωνιστικό χώρο είναι κάτι το οποίο σε μια ενδεχόμενη ανάλυση κόστους οφέλους θα έγερνε στην πλάστιγγα του οφέλους είναι μάλλον αδιάφορο όταν μιλάς για έναν οπαδό. Ο οπαδός ακολουθεί την ομάδα του ακόμα και αν γνωρίζει ότι το ποδόσφαιρο που παίζεται από την ομάδα του δεν είναι καλό, το πλαίσιο στο οποίο παίζει η ομάδα του δεν είναι καλό, το επίπεδο του πρωταθλήματος δεν είναι καλό κλπ. κλπ. ή αν είναι καλό ακολουθεί με περισσότερο ενθουσιασμό. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.1.9-14)

Ο συναισθηματικός παράγοντας αντιπαράβalletαι σε έναν ορθολογισμό κόστους-οφέλους και σε μια κριτική στάση απέναντι στους 'οπαδούς της νίκης' (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.1.19). Αυτή η συναισθηματική σύνδεση με την ομάδα θα μπορούσε να κινητοποιήσει ορισμένους οπαδούς προς μια εναλλακτική άποψη:

Αυτό [το κίνητρο υποστήριξης] έχει να κάνει με εντελώς συναισθηματικά αίτια κυρίως παρά ορθολογισμό παρότι αναφέρουμε κάπου και τις επιτυχίες πράγμα που σημαίνει ότι πάντα βαδίζουμε σε ένα τεταμένο σχοινί του οποίου η μία άκρη είναι το απόλυτο συναίσθημα και η άλλη η ορθή λογική. Πράγμα που σημαίνει ότι θα πρέπει να προσέχουμε να μην είμαστε μόνο στη μία άκρη, καλά στην άλλη αποκλείεται να είμαστε. Οπότε το να μην είμαστε στη μέση θα μπατάρει η μία πλευρά και θα πέσει [...] ο συναισθηματισμός θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μια γενεσιουργός δύναμη για να ωθήσει κάποιο κόσμο σε σκέψη. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.2.18.)

Για τους RFU η ισχυρή θέση μιας οπαδικής ταυτότητας δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την αγωνιστική επιτυχία. Πρέπει να αναζητηθούν και άλλες διαστάσεις ενίσχυσης της ταυτότητας. Διαστάσεις που μπορεί, αν και προβληματικές, να είναι ήδη εκεί ανοίγοντας δρόμο για το δικό τους πρόταγμα, συνδέοντας την οπαδική με άλλες όψεις της κοινωνικής ταυτότητας:

[...] ευτυχώς υπάρχουν κάποια πράγματα που καταφέρνουν και κρατάνε σε καλό επίπεδο την ποιότητα. Δηλαδή οι σχέσεις αυτές που δομούνται μεταξύ διαφόρων οπαδών διαφόρων ομάδων, το γεγονός ότι όντως σε κάποιες ομάδες έχουν καταφέρει οι οπαδοί να πάρουν στα χέρια τους κάποια τμήματα ερασιτεχνικά, να βοηθήσουν κάποια άλλα τμήματα, να βοηθήσουν σε κομμάτια της κοινωνίας τα οποία έχουν ανάγκη άμεσα, δηλαδή θεωρώ ότι όλα αυτά κάπως άπτονται του ποδοσφαίρου. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.1.21-26)

Αυτό θα επέτρεπε ενδεχομένως μια δράση εντός του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου, των ίδιων των οπαδών. Έτσι περνάμε από την κυρίαρχη κατασκευή μιας αποκλίνουσας ομάδας στην απόπειρα προβολής *‘μιας άλλης νοοτροπίας και μιας άλλης κουλτούρας’* (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.2.13) με απεύθυνση *‘στον κόσμο του πετάλου, σε νεανικότερες ηλικίες και κατηγορίες οικονομικά αδύναμες, ανέργους και όχι μόνο και ανθρώπους που έχουν συνδέσει το γήπεδο με μια πιο ρομαντική πτυχή της προσωπικότητάς τους και το θεωρούν ως μια ακόμα έκφραση ενός ριζοσπαστισμού...’* (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.4.34.), στον αποστασιοποιημένο *‘σκεπτόμενο οπαδό’* (Γιώργος, 31, ΠΑΟ, 1.3.1.) και στον απλό φίλαθλο. Άλλωστε ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα αποτελεσματικότητας δράσης, σε αντιπαραβολή με το εξωτερικό, φαίνεται να είναι η απουσία ταύτισης με την ομάδα και των γνωστικών, συναισθηματικών και συμπεριφορικών εκφάνσεων που μπορεί να απορρέουν από αυτή:

[...] συν το ότι στην Ελλάδα ένα επίσης μεγάλο πρόβλημα σε σχέση με το εξωτερικό και ίσως είναι και ο λόγος που είναι τόσο χάλια τα πράγματα σε κάποιο βαθμό είναι ότι υπάρχει πολύ μεγάλη απόσταση μεταξύ των οργανωμένων οπαδών και των φιλάθλων [...] στο εξωτερικό ρε παιδί μου βλέπεις μια σύμπνοια για κάποια πράγματα που αφορούν την ομάδα. Βλέπεις ότι αισθάνονται ότι είναι το ίδιο, είναι η ομάδα μας από την πόλη μας που τη στηρίζουμε. Στην Ελλάδα αυτό δεν ισχύει [...] δηλαδή είναι οι οργανωμένοι απέναντι στη διοίκηση, δεν είναι ποτέ το σύνολο του κόσμου απέναντι στη διοίκηση γιατί ο κόσμος, η μεγάλη πλειοψηφία δεν ταυτίζει την ομάδα με τον εαυτό του. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.1.40-6.2.2/4-6)

Από τη μία κατασκευάζεται η κοινωνική κατηγορία η οποία περιλαμβάνει την ενεργή μειοψηφία και την ευρύτερη πλειοψηφία (Chrysochoou & Volpato, 2004), εντός της οποίας αναγνωρίζονται διαφορετικές ομάδες. Από την άλλη προτείνεται ένα εναλλακτικό ταυτοτικό πρόταγμα (Chrysochoou, 2003) διομαδικής συνεργασίας (Dixon et al. 2015). Η συμπάθεια προς τις διεκδικήσεις της μειοψηφίας μέχρι και η ενεργή συμμετοχή στη βάση μιας κοινής αντίληψης και μιας αίσθησης κοινών αιτημάτων θα άνοιγαν το δρόμο για δράση στο όνομα μιας πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001) μέσω της πολιτικής αλληλεγγύης από την πλειοψηφία-στόχο εμπλοκής (Subašić et al., 2008).

Η αναπαράσταση της οπαδικής ταυτότητας για τους RFU φαίνεται ωστόσο να αποδίδει στους οπαδούς στοιχεία μιας κυριαρχικής και ανταγωνιστικής μεταξύ τους σχέσης. Πολλοί που δρουν ως οπαδοί υιοθετούν λογικές επιβολής με τη σύγκρουση να είναι αυτοσκοπός. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει μόνο σε βαθμό δολοφονικής βίας μεταξύ συμμοριών:

[...] η δολοφονία του Μιχάλη Φιλόπουλου στη λεωφόρο Λαυρίου μετά τη συμπλοκή οπαδών Ολυμπιακού και Παναθηναϊκού. Ενδεχομένως στους οπαδούς του Ολυμπιακού να ήταν και από άλλες χώρες αλλά για να καταλαβανόμαστε το λέμε απλά οπαδοί. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.3.4.)

Δεν είναι απλά χούλιγκαν αλλά κινούνται στην αντίθετη κατεύθυνση του προτάγματος και της δράσης των RFU, οι οποίοι τους προσλαμβάνουν ως μια διαρκή απειλή των όσων θετικών επιδιώκουν ενώ έχουν συγκρουστεί μαζί τους το 2013¹⁰:

[...] ο κακός οπαδός, ο κακός χουλιγκάνος, ο κάφρος, ο σύγκανος, οι οποίοι λειτουργούν σαν έξωθεν δύναμη επιβολής υποτίθεται των δικών τους 'θέλω'. Επί της ουσίας έχει να κάνει με την επιβολή της κυριαρχίας της δικής τους οπαδικής προτίμησης. Αυτό ήταν ένα πρόβλημα που πάντα το φοβόμασταν και το αντιμετωπίσαμε το καλοκαίρι του 2013. Δηλαδή μια μορφή καταστολής. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.4.23)

Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης μιας αρνητικής όψης της οπαδικής ταυτότητας είναι η ακούσια ή εκούσια συμμόρφωση στην ισχυρή ομάδα ως αποτέλεσμα διαπλοκής των οπαδών, οι οποίοι το βλέπουν σαν ευκαιρία ανέλιξης σε μια λογική ατομικής κοινωνικής κινητικότητας (Ellemers, 1993):

[Οι οπαδοί] σε πολλές περιπτώσεις άγονται και φέρονται από τα θέλω των ιδιοκτητών, σε πολλές άλλες περιπτώσεις ακόμα και ασυναίσθητα γίνονται μέρος όλου αυτού του πράγματος που είναι η διαφθορά και η μαφία και τα νταραβέρια και στην ουσία αν μπορώ να χτίζω στην κερκίδα μια σχέση καθαρά εξουσίας και όχι απαραίτητα για το καλό της ομάδας αλλά για το καλό το δικό μου [...] (Έκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.1.36-40)

¹⁰ Το καλοκαίρι του 2013, κατά τη διάρκεια του 5^{ου} φεστιβάλ των RFU στη Νέα Ιωνία Αττικής, εισέβαλλε στο χώρο μια ομάδα οργανωμένων οπαδών της ΑΕΚ που επιτέθηκαν και χτύπησαν μέλη των RFU. Το φεστιβάλ διακόπηκε και μεταφέρθηκε στο λόφο του Στρέφη στην Αθήνα όπου και συνεχίστηκε.

Αναδύεται μια διαπίστωση ότι αν τα πράγματα παραμείνουν ως έχουν δεν υπάρχει προοπτική βελτίωσης της θέσης των οπαδών και θα κυριαρχούν όσοι είναι ιεραρχικά ψηλά και σαμποτάρουν τις όποιες ενωτικές προσπάθειες και όσοι υιοθετούν τη βία ως αυτοσκοπό:

[...] ο καθένας [οι αρχηγοί των συνδέσμων] έχει τα δικά του κέρδη, την προσπάθεια δικών του κερδών [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.3.26)
Δύο οπαδοί του ΠΑΣ κάποια στιγμή τους επιτέθηκαν Αεκστήδες. Γιατί; Γιατί έχει αθηναϊκές πινακίδες [...] Δηλαδή ο χουλιγκάνος είναι χουλιγκάνος, ο ούγκανος είναι ούγκανος ότι και να κάνεις. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.12.13-16)

Οι σύνδεσμοι αν και παραμένουν τα κύτταρα της οπαδικής οργάνωσης αποτελούν ενδεχομένως περισσότερο μέρος του προβλήματος παρά της λύσης:

[Οι οργανωμένοι] θεωρούν έτσι κι αλλιώς και τους εαυτούς τους πιο άμεσα εμπλεκόμενους σαν οργανωμένους και όχι σαν απλός θεατής που ουσιαστικά με τον τόπο που έχουν κινηθεί έχουν στηριξει όλη αυτή την κατάσταση παρά [...] έχουσε προσπαθήσει να εμποδίσουν την καταστροφή. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.2.8-9)

Οι αρνητικές όψεις της οπαδικής ταυτότητας φαίνεται να αποδίδονται και στην έλλειψη μιας κουλτούρας αντίστοιχης με του εξωτερικού. Η προάσπιση μιας τέτοιας κουλτούρας ως πρόταγμα των RFU αποτελεί ως ένα βαθμό αφετηρία για την ανάδυση μια εναλλακτικής υπερκείμενης οπαδικής ταυτότητας:

Καταρχάς το πιο σημαντικό είναι ο ίδιος ο οπαδός να καταλαβαίνει ότι είναι μέλος της ομάδας του, είναι μέρος αυτού που ο ίδιος θεωρεί σαν σύλλογο, αυτό που θεωρεί ως ιδέα. Δυστυχώς στην Ελλάδα αυτό δεν το καταλαβαίνουν πάρα πολύ οι οπαδοί. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.1.33-34)

Συνοπτικά στην πρώτη θεματική αποτυπώνεται η κοινωνική αναπαράσταση των οπαδών από τους RFU. Αυτή μπορεί να έχει θετικά και αρνητικά γνωρίσματα τα οποία προσδιορίζονται ως τέτοια στο βαθμό που συμβάλλουν ή όχι στην προσπάθεια οι RFU να επικοινωνήσουν την εναλλακτική τους κοσμοαντίληψη με την ευρύτερη ομάδα των οπαδών.

Δεύτερη Θεματική: Ταυτότητα RFU

Οι RFU αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως οπαδούς. Την ίδια στιγμή επιχειρούν να προβάλλουν μια διακριτή ταυτότητα. Επιμέρους κατηγορίες στη δεύτερη θεματική είναι η αυτοαντίληψη των μελών της ομάδας, η προταγματική λειτουργία της ταυτότητας με τους RFU στο ρόλο του επιτηδευματία και η αναγνώριση και αποτελεσματικότητα της συλλογικής τους δράσης από αυτούς στους οποίους απευθύνονται.

Αυτοαντίληψη μελών RFU. Οι RFU συγκροτήθηκαν με αφορμή μια δολοφονία σε μια οπαδική σύγκρουση. Ήταν για αυτούς 'η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι' σε μια ήδη τοξική

κατάσταση. Τα έντονα αισθήματα αποστροφής και αγανάκτησης ορισμένων οπαδών, τα οποία σε περίπτωση υψηλής ταύτισης με την ομάδα μπορεί να παίξουν καταλυτικό ρόλο στην αναζήτηση τρόπων αποτελεσματικής δράσης (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013), φαίνεται ότι τους κινητοποίησαν στο όνομα της οπαδικής ταυτότητας:

Μετά τη δολοφονία του Φιλόπουλου στη Λαυρίου υπήρξε κάποιος κόσμος που αηδίασε, ήταν μάλλον ήδη αηδιασμένος αλλά τότε κορυφώθηκε αυτό το πράγμα και καλέστηκε μια κουβέντα σε ένα χώρο στα Εξάρχεια. (Νίκος, 27, Ηλυσιακός, 2.1.30)

Ωστόσο η ίδια η οπαδική ταυτότητα διαχρονικά εμπραγματωμένη σε μεγάλο βαθμό, δεν μπορούσε να υπηρετήσει το στόχο της συλλογικής δράσης για την κοινωνική αλλαγή (Reicher, 2004). Οι οπαδοί οι οποίοι ως άτομα είχαν την πρόθεση να εμπλακούν σε δράση στο όνομα της οπαδικής ταυτότητας χρειάστηκε να επαναπροσδιορίσουν το περιεχόμενό της με στόχο να μπορέσουν να οργανώσουν τη διαμαρτυρία και τη δράση τους με τρόπους κανονιστικούς, κατανοητούς και αποδεκτούς από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο (Klandermans 2014; Wright et al., 1990). Με τη σειρά της η διαδικασία αυτή θα έδινε το πάτημα επικοινωνίας του προτάγματος της ταυτότητας της συλλογικότητας σε περισσότερους οπαδούς, σε άλλες ομάδες εντός τους κοινωνικού τους κόσμου:

Αυτό [η δολοφονία] ήταν η αφορμή της δημιουργίας. Νομίζω από πριν υπήρχε σαν ιδέα και σαν αντίληψη αυτό που πρεσβεύουν οι RFU αλλά εκδηλώθηκε με αυτή την αφορμή. Ίσως ήταν και η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. (Βασίλης, 25, ΠΑΟ, 7.2.31)

Οι RFU φαίνεται να κατέληξαν στη δημιουργία της ομάδας για τρεις κυρίως λόγους. Δεν υπήρχε κάτι αντίστοιχο στον οπαδικό χώρο, ενώ προηγούμενες ‘από τα πάνω’ απόπειρες είχαν αποτύχει:

[...] ήθελα να υπενθυμίσω πως είχαν γίνει κάποιες προσπάθειες ένωσης οπαδών [...] δεν προχώρησε φυσικά, δεν προχώρησε γιατί ήταν οι κεφαλές των συνδέσμων [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.3.21/25)

Οι πολιτικές οργανώσεις που θα μπορούσαν να γίνουν όχημα ενός εναλλακτικού προτάγματος δράσης είχαν αποκλείσει τους οπαδούς:

[...] η αριστερά δεν έδινε ποτέ καμιά σημασία και δεν ήθελε να έχει σχέση με το οπαδικό κίνημα και οι περισσότερες αριστερές οργανώσεις δεν είχαν κάνει ποτέ παρεμβάσεις στους οπαδικούς χώρους. Πάντα θεωρούσε τον κόσμο που ασχολείται με το ποδόσφαιρο, τους οπαδούς, κατωτέρου επιπέδου [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.3.42-4.4.5)

Η οπαδική ταυτότητα απειλούνταν από την προσέγγιση της ακροδεξιάς η οποία, εκτός των άλλων, υιοθετεί τη βία ως αυτοσκοπό. Μια βία, της οποίας η αναβάθμιση είναι εξαρχής η αφορμή συγκρότησης των RFU:

Σημασία έδωσε πάρα πολύ η Χρυσή Αυγή τα τελευταία χρόνια [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.4.6)

Η συλλογική δράση των RFU, ικανοποιώντας και τους τρεις θεμελιώδεις λόγους για συμμετοχή σε δράση (Klandermans, 2014), φαίνεται ότι πραγματοποιείται, πρώτον στο όνομα μιας συλλογικής οπαδικής ταυτότητας:

[...] ήμουν πάντα της λογικής ότι οποιαδήποτε ζητήματα υπάρχουν στα οπαδικά θα πρέπει να τα λύνουμε κάπως από κοινού με την έννοια ότι υπάρχουνε θέματα που αφορούν το ίδιο όλους τους οπαδούς ανεξάρτητα τι αντιπαλότητα υπάρχει [...] (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.3.26)

Δεύτερον ως δράση πρωτοτυπικών μελών για την βελτίωση των συνθηκών της ομάδας:

[...] κάτι έπρεπε να κάνουμε εμείς που είμασταν το πιο υγιές κομμάτι, οπαδικά υγιές κομμάτι και ότι δεν έπρεπε να βγάζουμε τα μάτια μας μόνοι μας αλλά να βρίσκαμε άλλες λύσεις να αντισταθούμε σε αυτούς που μας κόβανε το γήπεδο τότε (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.2.14-16)

Και τρίτον, εκπληρώνοντας έναν ιδεολογικό στόχο μέσω της συμμετοχής σε δράσεις διαμαρτυρίας που εκφράζουν τις απόψεις και τα συναισθήματα των συμμετεχόντων:

Να το πω χοντρικά μας ενώνει η ιδέα της αμφισβήτησης των κυρίαρχων δομών, της εξουσίας και του κοινωνικού σχηματισμού και ένα ριζοσπαστικός τρόπος σκέψης, ένα πνεύμα ανεξάρτητο. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.6.9-10)

Αυτή η κοινή αντίληψη μεταξύ ατόμων για τον τρόπο κατανόησης του κόσμου είναι που τελικά τους ενώνει με μια αίσθηση οπαδικού ανήκειν και ικανοποίησης:

[...] δεν βλέπεις τον άλλον σαν εχθρό που σου βρίζει την ομάδα και θες να του φας το λαρύγγι, αυτό. Το πιο βασικό είναι αυτό και φυσικά το γεγονός ότι όσον αφορά την ομάδα [...] βλέπουμε το ίδιο πράγμα σε μας σε αυτό που λέμε [...] όλοι αντιπαθούμε τους υπαλλήλους οπαδούς, όλοι θα αντιπαθήσουμε τα σεκιούριτι, όλοι αντιπαθούμε τους μπάτσοις, όλοι αντιπαθούμε το μαλάκα που κάθεται δίπλα και βρίζει το μαύρο παίκτη. Έχεις από πίσω κάποια πράγματα τα οποία σε ενώνουν...δηλαδή υπήρχε το ανήκειν, απλά δεν υπήρχε με την ταυτότητα του οπαδού, αυτό βγήκε μετά. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.11.37-12.4)

Η ταυτότητα ως εναλλακτικό πρόταγμα και οι RFU ως επιτηδευματίες. Οι RFU για να μπορέσουν να κάνουν στρατηγική χρήση της ταυτότητας τους ώστε να επιδράσουν σε κάποιον τρίτο είναι απαραίτητο να κατασκευάσουν την κοινωνική κατηγορία της οποίας είναι οι ίδιοι πρωτοτυπικά μέλη (Reicher & Hopkins, 1996):

Όλα σχεδόν στην ίδια βάση είναι, περισσότερα μας ενώνουν παρά μας χωρίζουν, έχουμε κάτι να προάγουμε, ο εχθρός είναι αλλού [...] είναι ίσως η αιχμή μιας κουλτούρας η οποία υπάρχει μέσα σε κάθε πέταλο είτε λίγο είτε πολύ. (Νίκος, 27, Ηλυσιακός, 2.2.16/6.18)

Να προταθεί ας πούμε ένα διαφορετικό μοντέλο, μια διαφορετική κουλτούρα, μια διαφορετική εικόνα του οπαδού [...] για αυτό που φτιαχτήκαν οι Radical, να μεταδώσουν

ένα διαφορετικό μοντέλο οπαδικό και μια διαφορετική νοοτροπία και κουλτούρα. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.2.18/ 3.2.27)

Το εναλλακτικό τους πρόταγμα με τη σειρά του παρουσιάζεται ως διέξοδος συλλογικής δράσης για το οπαδικό κίνημα, κατασκευάζοντας την ταυτότητά του, τους στόχους και τα αιτήματά του (Stott et al., 2001):

Αυτό που προσπαθούμε να βγάλουμε είναι μια συσπείρωση, μια προσπάθεια επαφής μεταξύ των οπαδών για να συζητήσουμε τα πραγματικά προβλήματα, μια προσπάθεια να ενημερώσουμε. Εναλλακτικές κερκίδες, κερκίδες οι οποίες δεν θα έχουν να κάνουν με στρατούς, κερκίδες οι οποίες δεν θα έχουν να κάνουν με τους προέδρους, κερκίδες όπου το μοναδικό τους μέλημα να μην είναι το πώς θα σκοτωθούν με τον αντίπαλο. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.8.8-12)

[...] συνείδηση του ρόλου τους, συνείδηση ότι δεν πρέπει να έχουν εμπλοκή με τη διοίκηση, συνείδηση του ότι οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην κερκίδα έχουν τεράστια σημασία και για αρκετούς, αυτό δεν το θέτουμε ως προαπαιτούμενο, ίσως να είναι πιο ισχυρές από το δέσιμο με την ομάδα και κυρίως συνείδηση ότι οι παίκτες, οι φανέλες, οι σταρ και ακόμα και αυτοί που δεν παίζουνε καλά και είναι κατσαπλιάδες έρχονται και παρέρχονται, αυτός που πάντα μένει είναι ο κόσμος, ο λαός. Συνείδηση ότι ναι κάθε οπαδός είναι το κύτταρο μιας ομάδας. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.5.30-35)

[...] να κυριαρχήσει μια αίσθηση ότι είναι αρκετά περισσότερα τα πράγματα που μπορεί να μας ενώνουν από αυτά που μας χωρίζουν [...] Δηλαδή ότι γίνεται κάτι το οποίο δεν πρέπει να το αντιμετωπίζουμε μόνοι μας τυχαία ας πούμε γιατί συμβαίνει στην ομάδα μας. Πρέπει να βάλουμε στο παιχνίδι και άλλους γιατί αφορά όλους και άρα μάγκες να κάνουμε κάτι κοινό να κάνουμε ένα κοινό συντονιστικό, μια κοινή πρωτοβουλία γιατί θεωρούμε ότι αυτό έχει μια μεγαλύτερη δυναμική από το να κάνουμε κάτι μόνοι μας. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.9.5/ 12-16)

Οι RFU προασπίζονται ένα εναλλακτικό πρόταγμα οπαδικής συνείδησης και συνεργασίας μεταξύ οπαδών επανακαθορίζοντας το ρόλο τους και τον κοινό εχθρό. Ταυτόχρονα επιδιώκουν με τη μετάδοση της αίσθησης κοινής μοίρας και αιτημάτων να ενισχύσουν μια πεποίθηση αποτελεσματικότητας μέσω της συλλογικής δράσης για την υπεράσπιση των συμφερόντων και των αρχών των οπαδών.

Αναγνώριση και αποτελεσματικότητα δράσης των RFU. Η εναλλακτική κοσμοθεώρηση την οποία προτάσσουν οι RFU είναι αποτελεσματική από τη στιγμή που κατανοηθεί και ενταχθεί στο ευρύτερο πλαίσιο. Για αυτό απευθύνονται στον κοινωνικό κόσμο των οπαδών με στόχο την αναγνώριση:

[...] να επικοινωνήσουμε κάποιες δικές μας απόψεις οι οποίες έχουν να κάνουν με το σεβασμό του ενός προς τον άλλο, της ανεκτικότητας, της κριτικής απέναντι σε αρνητικά φαινόμενα από τη διαφορά μέχρι τη βία σε καθημερινό επίπεδο. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.7.27.)

Οι θέσεις των RFU φαίνεται ότι επιδρούν σε ένα κομμάτι της εξέδρας:

[...] οι Radical παίρνουν θέση σε ότι συνέβαινε με βάση διάφορα μπάχαλα, επεισόδια που συμβαίνουν κατά καιρούς, έτσι; [...] οι Radical όμως δεν είναι η κοινή γνώμη, να το πω και έτσι. Οι Radical είναι ένα σεβαστό κομμάτι της γνώμης των κερκίδων αλλά δεν είναι το μεγαλύτερο ποσοστό. (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.4.22-25)

Ο βαθμός αποτελεσματικότητας της δράσης και αναγνώρισης των αιτημάτων της ομάδας επιδρά στην κοσμοαντίληψη των μελών, τροφοδοτώντας έναν νέο κύκλο με νέες δυνατότητες δράσης στο όνομα της εναλλακτικής ταυτότητας (Chryssochoou, 2003):

[...] σίγουρα υπήρξε μια συμπτωτική διαφορά μεταξύ ύπαρξης και ανυπαρξίας αυτού του περιεχομένου, πριν την ύπαρξη της συλλογικότητας. Τώρα είναι γιατί έτσι κι αλλιώς θα γινότανε γιατί ήτανε τέτοιοι οι καιροί; Είναι γιατί κάποιοι κράτησαν αυτά που είπαμε, κράτησαν ότι τους άρεσε, πέταξαν ότι δεν τους άρεσε και το εξέλιξαν; Είναι γιατί θα γινόταν έτσι κι αλλιώς και αυτοί που είπαν κάποια πράγματα παρόμοια ούτε μας ακούσανε ούτε μας ξέρουν απλά τα είπαμε και συντονιστήκαμε; (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.7.12-16)

Η επιτυχημένη δράση της ομάδας αφορά τα φεστιβάλ που έχουν πραγματοποιήσει, την μεταστροφή της εικόνας του οπαδού στην Αριστερά, τη συμμετοχή τους σε εκδηλώσεις τρίτων, την επίδραση των απόψεών τους σε κόσμο έξω από αυτούς, την διευκόλυνση της επαφής και του συντονισμού οπαδών αντίπαλων ομάδων αλλά και την προσχηματική υιοθέτηση μέρους του προτάγματός τους από ανταγωνιστικές ομάδες οπαδών:

[...] κυρίως με το φεστιβάλ, το οποίο το φεστιβάλ ήτανε πραγματικά τρομερό, βέβαια ερχόντουσαν και οπαδοί των τριών μεγάλων ομάδων αλλά λίγο πιο διακριτικά [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.7.20)

[...] είχαμε παρευρεθεί σε αρκετές εκδηλώσεις, συζητήσεις τύπου κλπ. που έχουν διοργανωθεί από πολλές πολιτικές συλλογικότητες για θέματα που έχουν να κάνουν με το γήπεδο και μας καλούσαν με την έννοια ότι κάπως είμαστε ειδικοί για να μιλήσουμε για το θέμα σαν συλλογικότητα κοντινή [...] Δηλαδή πείθαμε με έναν τρόπο ακόμα και εκείνους που ήτανε επιφυλακτικοί ότι κοίταξε να δεις στο χώρο του γηπέδου συμβαίνουνε πράγματα που σε αφορούν με έναν τρόπο. [...] Αυτό που έχουμε πετύχει είναι να υπάρχει ένας κόσμος που να περιμένει από τους RFU την άποψη. Την άποψη ας πούμε για τα όποια θέματα αφορούν το γήπεδο και ειδικά όταν γίνεται κάτι πολύ έτσι που παίρνει μια έκταση είτε μπορεί να λέγεται επεισόδια είτε μπορεί να λέγεται ένα γεγονός ή συμβάν που ασχολείται η αθλητική και μη κοινότητα [...] Επειδή λειτουργούσαμε σε βάση, σαν κέντρο πληροφόρησης, υπήρχανε περιπτώσεις που μπορεί να μας λέγανε, να μας στέλνανε ένα email, ένα τηλέφωνο ξέρω γω ότι ξέρετε «εσείς που έχετε επαφή με τον τάδε σύνδεσμο, μου δίνετε ένα τηλέφωνο, μια επαφή γιατί θέλουμε να πάμε και υπάρχει θέμα». Ήτανε σα να λύναμε, σαν με την παρουσία μας να διευκολύναμε την όποια σχέση έπρεπε να αναπτυχθεί [...] (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.6.24-28/7.12-15/8.16-20)

[...] αυτοί που εξακολουθούν να κάνουν πράγματα που να το πω απλά δε μας αρέσουν, στα λόγια θέλουν να εμφανίζονται με μια συγκεκριμένη ταυτότητα που είναι αυτή του «καλού οπαδού». Δηλαδή ακόμα και οι πιο ξεπουλημένοι οπαδοί στις ανακοινώσεις τους θέλουν να εμφανίζονται σαν να είναι κάτι διαφορετικό, σαν να είναι, τίμιοι αγνοί ανεπηρέαστοι από τη διοίκηση, απέναντι στους μπάτσους και χωρίς δολοφονικά ένστικτα προς τους αντίπαλους οπαδούς. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.7.27-33).

Ωστόσο καταγράφονται και περιορισμοί στην ικανότητα δράσης και επιτυχίας των RFU. Καχυποψία απέναντι σε μια ομάδα η οποία ‘ανοίγει δρόμους’, γενική περιστολή δικαιωμάτων και μεθόδων διαμαρτυρίας, ενδοομαδικές αδυναμίες και ανταγωνιστικές όψεις της κοινωνικής ταυτότητας:

Οι Radical αυτό που μπορεί να πει κάποιος ότι αντιμετώπισανε [...] είναι από τη μία ότι ξέρεις άμα ανοίγεις δρόμο ρε παιδί, λες και είναι η πρώτη φορά [...] είναι οι πρώτοι που τα λένε, που λένε ρε παιδιά ας τα αφήσουμε όλα στις γωνίες να δούμε τι, πως μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα από κοινού [...] Αυτό το πράγμα δεν είναι και πολύ εύκολο να γίνει, να το πάρει ο άλλος θετικά, έτσι; Μπορεί ο άλλος να μην σε εμπιστεύεται που σε ακούει [...] (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.3.37-9.3.41)

Γενικότερα έχουμε να αντιμετωπίσουμε δικά μας προβλήματα ο καθένας είτε στον προσωπικό τομέα είτε στον οπαδικό μέσα τον κύκλο που έχει της ομάδας του και κατ' επέκταση και στους RFU βγαίνει αυτό [...] υπάρχουνε αντικειμενικοί παράγοντες που μας δημιουργούν συνεχώς προβλήματα, δηλαδή γενικότερα στην κοινωνία έχουν μπει πάρα πολλοί νόμοι που σε θεωρούν ένοχο για μια απλή αφισοκόλληση ή για μια απλή πορεία. Θέλει δύναμη και όγκο αυτό το πράγμα και για αυτό χρειάζεται και κόσμος. (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.4.7-8/6.28-31)

Συνοπτικά στη δεύτερη θεματική αποτυπώνονται η σύνθεση της ομάδας, οι νόρμες συμπεριφοράς των μελών, το περιεχόμενο της ταυτότητας το οποίο την καθορίζει ως μια ξεχωριστή κατηγορία και ο ρόλος που καλείται η ομάδα αυτή να παίζει σε ένα καταρχήν διομαδικό πλαίσιο (Breakwell, 2004). Το πρόταγμα των RFU οι οποίοι εμπλέκονται σε συλλογική δράση στο όνομα μιας εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας καθιστά την οπαδική ταυτότητα πολιτικά σχετική (Van Stekelenburg & Klandermans, 2013). Στο βαθμό στον οποίο τα αιτήματά τους δεν επιλύονται από τις αρχές, αυτό οδηγεί στην ριζοσπαστικοποίηση της συλλογικότητας και την πολιτικοποίηση της συλλογικής ταυτότητας της ομάδας η οποία στρέφει τις προσπάθειές της μακριά από την ισχυρή εξωομάδα και προς την πλειοψηφία-στόχο εμπλοκής (Klandermans, 2014; Simon & Klandermans, 2001):

Εμείς δεν έχουμε τόσο πολύ αιτήματα προς τις αρχές γιατί ξέρουμε ότι και να τα είχαμε θα ήτανε λίγο αστεία αφού δεν θα είχαμε τη δύναμη να τα επιβάλλουμε, αλλά ακόμα και τη δύναμη να είχαμε ξέρουμε ότι δεν υπάρχει βούληση να τα αποδεχτούν αυτοί που μπορούν να πάρουν τις αποφάσεις και να ορίσουν ένα πλαίσιο. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.6.8-11)

Το πρόταγμα ως ταυτοτικό περιεχόμενο και η πολιτικοποίηση αποτελούν διαδικασίες παράλληλες και όχι διαδοχικές και είναι μόνο η παρουσίαση εδώ η οποία επιβάλλει να τις χειριστούμε ως τέτοιες.

Τρίτη Θεματική: Πολιτικοποιημένη Συλλογική Ταυτότητα

Οι RFU υιοθετώντας μια εναλλακτική οπαδική ταυτότητα και αμφισβητώντας τις κοινωνικές κατηγορίες όπως αυτές παρουσιάζονται από την κυρίαρχη ομάδα ουσιαστικά εμπλέκονται σε έναν αγώνα εξουσίας. Επίσης είναι και οπαδοί αλλά και μέλη μιας διακριτής συλλογικότητας με αναφορά στους οπαδούς. Πρόκειται για μια μορφή διττής ταυτότητας (Klandermans, 2014) όπου η οπαδική φαίνεται να εμπεριέχει τη συλλογική ταυτότητα των RFU με την έννοια ότι η δεύτερη αναδύθηκε μέσω της πρώτης ως αποτέλεσμα γεγονότων τα οποία επέδρασαν στη σχέση οπαδών με τον κοινωνικό κόσμο. Οι τρεις υποθεματικές της πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας είναι τα κοινά δεινά, η απόδοσή τους σε κοινό αντίπαλο και η απεύθυνση σε ένα ευρύτερο κοινό με στόχο την εμπλοκή σε συλλογική δράση.

Κοινά δεινά και αιτήματα εντός κοινωνικού πλαισίου. Η κοινή συνείδηση δεινών και αιτημάτων από τους RFU αποτυπώνεται στην κοσμοθεώρηση της εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας την οποία προτάσσουν:

Είναι πράγματα που αφορούν τον οποιοδήποτε οπαδό είναι από το Ηράκλειο έως την Αλεξανδρούπολη. Δηλαδή αυτό μπορεί να λέγεται ιδιώνυμο ή αυτό λέγεται απαγόρευση μετακινήσεων ή αυτό λέγεται ΑΜΚΑ και Κάρτα Φιλάθλου ή αυτό λέγεται ενδοχουλιγκανική βία. (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.6.6-9)

Όσοι πάμε τόσοι να γυρνάμε, να μην σκοτωνόμαστε μεταξύ μας, αυτό είναι κάτι πολύ βασικό, το αποζητάμε. Ζητάμε να τηρείται ο νόμος προς όλες τις κατευθύνσεις και το σύνταγμα και εννοώ αυτά που είπα πριν μετακίνηση κλπ., ζητάμε να μην υπάρχουν σχέσεις με τη διοίκηση εκμαυλισμού σε όλα τα επίπεδα, ζητάμε να υπάρχει μια υγεία, προφανώς ζητάμε να υπάρχουν μέσα έκφρασης που δήθεν παρουσιάζονται ως επικίνδυνα, στην πραγματικότητα δεν είναι καθόλου επικίνδυνα, όπως είναι τα καπνογόνα. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.6.19-23)

Παρατηρεί κανείς ότι τα δεινά προσλαμβάνονται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά στο οικοδόμημα του ποδοσφαίρου γενικά σε επίπεδο εξουσίας και του οικονομικού συστήματος:

Από τα πιο σημαντικά πράγματα, η εκμοντερνοποίηση του ποδοσφαίρου, όλο αυτό το πράγμα που προσπαθούν να κάνουν το γήπεδο θέατρο [...] που προσπαθεί ουσιαστικά να διαλύσει τους οπαδούς, από ένα λαϊκό θέαμα να το κάνει ένα θέαμα για λίγους, να το κάνει θέατρο, κινηματογράφο για να πουλήσει περισσότερα αναψυκτικά, περισσότερα μπλουζάκια, περισσότερα σουβενίρ, πιο ακριβές θέσεις γιατί εμείς δεν είμαστε σε θέση να δώσουμε περισσότερα. Δηλαδή σε όλη αυτή την προσπάθεια μοντερνοποίησης του ποδοσφαίρου που θέλει να διώξει τα πιο φτωχά κοινωνικά στρώματα από αυτό το είδος διασκέδασης και να το δώσει σε ανθρώπους που μπορούν να δώσουν περισσότερα χρήματα. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.12.23-29)

Το δεύτερο αφορά στη φυσική και ιδεολογική παρουσία μιας κουλτούρας βίας η οποία διώχνει ένας υγιές κομμάτι, ενώ ένα άλλο κομμάτι παρασύρεται ή ανέχεται την κατάσταση αυτή:

[...] το υγιές κομμάτι των οπαδών έχει αποχωρήσει από τα γήπεδα γιατί έχει σιχαθεί άρα έχουν μείνει στα γήπεδα οι σαπίλες... οι φασίστες, οι σαπίλες, οι χουλιγκάνοι. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.11.21)

[...] κυριαρχεί ακόμα η λογική ότι εμείς μόνοι μας εναντίον όλων και ότι όλοι είναι εχθροί μας ενώ εμείς είμαστε οι γαμάουα βάζει εμπόδια σε αυτή τη διαδικασία. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.9.16-18)

[...] και οι φίλαθλοι και οι οπαδοί έχουμε και εμείς μια συνευθύνη. Όπως λέμε χαρακτηριστικά «βγάζουμε μόνοι μας τα ματάκια μας». (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.2.16-27.)

Επίσης, ενισχυτική προς την πεποίθηση ότι πρόκειται για δεινά τα οποία αφορούν την καθημερινότητα της πλειοψηφίας, καθιστώντας τους οπαδούς τμήμα της κοινωνίας, είναι η πρόσληψη της κατάστασης μέσα από ένα πρίσμα καθολικότητας της κρίσης:

[η κατάσταση στο ποδόσφαιρο] αντικατοπτρίζει και μια γενικότερη κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Θα ήταν παράλογο να είχαμε μια κοινωνία σε τόσο μακρά και βαθιά κρίση και ξαφνικά να είχες ένα ποδόσφαιρο που θα ήταν από άκρη σε άκρη υγιές. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.2.7-10)

Εντοπισμός αντιπάλου και επίπεδα σύγκρουσης. Οι RFU, ως ενεργή μειονότητα η οποία εισέρχεται σε ένα κοινωνικό σκηνικό, αποδίδουν τα δεινά για τη θέση των οπαδών σε ορισμένους αντιπάλους. Ωστόσο πρόκειται για μια μάλλον πολυεπίπεδη κατηγοριοποίηση:

[...] θεωρούμε ότι ο εχθρός δεν είναι η απέναντι κερκίδα αλλά είναι το αφεντικό της ομάδας, ο εχθρός είναι οι μπάτσοι, ο εχθρός είναι η αστυνομοκρατία, ο εχθρός είναι τα καμένα μυαλά των οπαδών, ο εχθρός είναι το τυφλό κέρδος, ο εχθρός είναι η χαμένη χαρά του ποδοσφαίρου και του οπαδισμού, ο εχθρός είναι οι οπαδικοί στρατοί, ο εχθρός είναι οι χαφιέδες, ο εχθρός είναι το στημένο [...] (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.4.16-23)

Από τη μία γίνεται καθαρότερο ότι η συλλογική δράση των RFU, στο όνομα των οπαδικών συμφερόντων, αποτυπώνει μια αντίληψη συγκρουσιακής κοινωνικοπολιτικής διαστρωμάτωσης ως παράγοντα συγκρότησης της ομάδας η οποία δεν παύει να ισχύει μέσα στο γήπεδο (Hourcade, 2013). Μια αντιαυταρχική και αντισυστημική κατεύθυνση για μια εναλλακτική κερκίδα, αντανakλώντας και τη συμμετοχή των οπαδών στους κοινωνικούς αγώνες της προηγούμενης περιόδου (Zaimakis, 2016):

Απέναντι είναι όλοι όσοι διοικούν το ελληνικό ποδόσφαιρο, και όχι μόνο το ποδόσφαιρο αλλά και στα άλλα αθλήματα, όσοι προσπαθούν να είναι ελεγκτές αυτού του πράματος, δηλαδή κρατικοί φορείς με την αιχμή τους που είναι φυσικά η αστυνομία. Φυσικά οποιεσδήποτε λογικές ανθρώπων που είναι φασίστες, εθνικιστές που κατά καιρούς έχουν παίξει μπάλα με τον κόσμο. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.5.10-13)

Το οικονομικό σύστημα. Το υπάρχον οικονομικό σύστημα το οποίο βλέπει μόνο κέρδος και όχι το ποδόσφαιρο. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.2.14)

Τα παραπάνω μπορεί να περιγράφουν το ένα επίπεδο σύγκρουσης. Αρκετά διαφορετικά είναι τα όσα συμβαίνουν στο εσωτερικό της ομάδας των οπαδών. Αποδίδεται ευθύνη στους οπαδούς οι οποίοι *‘αποδέχονται το μοντέλο αυτό έχουν και αυτοί μερίδιο ευθύνης. Δεν είναι ίσο σε καμία περίπτωση αλλά έχουν και αυτοί ένα μερίδιο σημαντικό, ειδικότερα στις μεγαλύτερες ομάδες’* (Βασίλης, 25, ΠΑΟ, 7.1.20-21). Με ορισμένους εξ’ αυτών υπάρχει ανοιχτή σύγκρουση όπως στο παράδειγμα του φεστιβάλ των RFU το 2013:

[...] η αντιπαράθεση δύο διαφορετικών κόσμων σε αυτό που λέμε οπαδός. Μιας υγιούς κουλτούρας που λέμε ότι πρεσβεύουμε εμείς και μιας λογικής που λέει ότι εντάζει μόνο χούλιγκαν και μόνο βία [...] (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.5.2-8)

Ωστόσο οι χούλιγκανς δεν αντιμετωπίζονται ως de facto αντίπαλοι. Η αμφιθυμική αυτή στάση φαίνεται να είναι περισσότερο αποτέλεσμα μιας προσπάθειας ιδεολογικής διαφοροποίησης από την ισχυρή αντίπαλή εξωομάδα παρά συνειδητή τουλάχιστον αναπαραγωγή της ανοχής στον χουλιγκανισμό, εναντίον του οποίου μάχονται. Το ερώτημα είναι αν οι δύο αυτές συνιστώσες τελικά ακυρώνουν η μία την άλλη με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει για την ενίσχυση ή μη της εναλλακτικής των RFU:

Δε θα έβαζα στους αντιπάλους το κομμάτι το εσωτερικό, με την έννοια οπαδούς που τελospάντων έχουνε μια διαφορετική νοοτροπία ή με τον τρόπο τους κάνουν, κινούνται με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που το βλέπουμε εμείς. Δηλαδή αυτό που λέμε το χουλιγκανίστικο, χουλιγκανίστικη λογική δεν τη βάζουμε σαν αντίπαλο, παρόλο που πολλές φορές [...] έχουμε συγκρουστεί με αυτό το πράγμα αλλά δεν γίνεται να μπει στο ίδιο τσουβάλι ας πούμε με την έννοια ότι έχουμε έτσι κι αλλιώς και μια κουλτούρα και μια συνείδηση πολιτική που δεν είμαστε σε φάση να φτιάχνουμε διαχωρισμούς. Οι διαχωρισμοί είναι συγκεκριμένοι, ας πούμε, ποιοι είναι οι εχθροί. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.5.13-20)

Έτσι εντοπίζονται δύο διαφορετικά μέτωπα, ένα εξωτερικό και ένα εσωτερικό. Το πρώτο αφορά στην *‘κυριαρχία ας πούμε ανθρώπων που κάνουνε... που χρησιμοποιούνε το ποδόσφαιρο ας πούμε για ζέπλυμα, μπίζνες και οτιδήποτε άλλο [...]’* και όσων *‘στηρίζουνε, το κράτος δηλαδή [...]’* (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.1.30-31/34) Το δεύτερο όμως φαίνεται να έχει τις δικές του διαβαθμίσεις και αντιφάσεις καθώς εντός του δρουν και δυνητικοί σύμμαχοι.

Στόχος, διαδικασίες και αποτελέσματα εμπλοκής πλειοψηφίας. Ο διαχωρισμός τον οποίο κάνει μια ενεργή πολιτικοποιημένη μειοψηφία μεταξύ αντιπάλων και πιθανών συμμάχων αντανakλάται στη γνωστική και συμπεριφορική στρατηγική των RFU, οι οποίοι απευθύνονται:

Σε οπαδούς όλων των ομάδων και ας πούμε σχεδόν όλων των πολιτικών απόψεων που έχουν ας πούμε αηδιάσει με τα ίδια πράγματα που έχουμε αηδιάσει και εμείς. (Νίκος, 27, Ηλυσιακός, 2.3.24-25)

Η επιδίωξη εύρεσης συμμάχων σημαίνει πρακτικά ενέργειες εμπλοκής εκπροσώπων της πλειοψηφίας-στόχου, με τη διοργάνωση εκδηλώσεων ή δράσεων διαμαρτυρίας (Βασίλης, 25, ΠΑΟ, 7.1.38-7.2.2), στη βάση μιας προταγματικής συμφωνίας. Η προδηλότητα της οπαδικής ταυτότητας παραμένει αφετηρία αλλά το περιεχόμενό της αφορά όψεις για τις οποίες μάχονται και οι ίδιοι οι RFU:

Πιο πολύ μας ενδιέφερε να αποκτήσουμε κάποιες σχέσεις με οπαδούς και συνδέσμους και εδώ στην Αθήνα που υπάρχει μια φυσική επαφή και στην επαρχία έτσι ώστε να φτιαχτεί ένα τύπου δίκτυο με την έννοια ότι έχουμε κάποιες αρχές και έχουμε δυο τρεις στόχους και όποιος συμφωνεί σε αυτό το πράγμα είναι μέρος και μέλος ενός άτυπου δικτύου και βοηθάει με τον τρόπο του ας πούμε. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.2.32-34)

Στο αντιφασιστικό κίνημα, απευθυνόμαστε στους ανθρώπους που δεν θέλουν να βλέπουν φασίστες στην ίδια κερκίδα, στους ανθρώπους που ξέρουνε πόσο επικίνδυνο παιχνίδι είναι το No Politica. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννενα, 4.5.36-37)

Δεν είναι όμως μόνο η άμεση επιρροή *‘του κόσμου που ασχολείται με το γήπεδο’* (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.3.19) την οποία επιδιώκουν. Οι RFU φαίνεται να διαμαρτύρονται στο όνομα των οπαδών, επιχειρώντας να τους παρουσιάσουν ως μειονεκτούσα ομάδα, στοχεύοντας στη συμπάθεια ή ακόμα και τον εξοργισμό μέρους της κοινωνίας. Η πρόσληψη της οπαδικής μειοψηφίας ως τμήμα της ευρύτερης πλειοψηφίας μπορεί να οδηγήσει την τελευταία να απομακρυνθεί ή και να στραφεί εναντίον της ισχυρής ομάδας (Subašić et al., 2008). Οι RFU τελικά κατασκευάζουν μια ακόμα πιο συμπεριληπτική κοινωνική κατηγορία και η απόπειρα τριγωνισμού της σύγκρουσης ολοκληρώνει τη διαδικασία πολιτικοποίησης της συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001):

[...] έχουμε και προληπτική καταστολή χωρίς καν να τελεστεί κάτι, επειδή είναι επικίνδυνο να τελεστεί, όχι δηλαδή θα πας κάπου θα γίνει κάποιο κακό, θα παραβιάσεις το νόμο [...] και έχουμε και μια αποθέωση του κοινωνικού ρατσισμού, όλα τα μέλη μιας ομάδας υφίστανται τις συνέπειες για τις πράξεις ενός τμήματος μιας ομάδας, έστω και μεγάλου. Αυτό στο δικό μου το μυαλό ως απλού δημοκράτη και πολίτη αυτής τη χώρας είναι αδιανόητο. (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.3.27-33)

Τέλος, οι RFU φαίνεται ότι διακατέχονται από μια αίσθηση καθήκοντος και ικανοποίησης ως αποτέλεσμα της αναγνώρισης, δρώντας με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αποφασιστικότητα:

[...] από τη στιγμή που συμμετείχα στους Radical έγινε και πιο εύκολο το κομμάτι της δικής μου εξέδρας όσον αφορά τις μετακινήσεις και τα οπαδικά. (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.2.36)

[...] ευθύνη και μια λογική που λέει ότι από τη μία αυτά που λες θα πρέπει να τα στηρίζεις προς διάφορες πλευρές και μια ευθύνη προς το κοινό καλό [...] ικανοποίηση και χαρά σε κάποιες ιδιαίτερες στιγμές [...] και σίγουρα αν αυτό που κάνεις έχει ανταπόκριση αυτό είναι δεδομένο. Θεωρώ ότι σαν οπαδοί μπορούμε να κάνουμε πράγματα που οι άλλοι δεν

μπορούν να τα κάνουν [...] καταστάσεις που να σε κάνουν να πεις ‘Πάμε, πάμε και για άλλα. Πάμε να κάνουμε και άλλα’. (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.4.38-39/41/ 9.5.2-7)

Τέταρτη Θεματική: Υπερκείμενη Οπαδική Ταυτότητα

Η τελευταία θεματική αφορά στη διερεύνηση των επιδράσεων της συλλογικής δράσης των RFU στην ευρύτερη οπαδική ταυτότητα. Οι υποθεματικές είναι τρεις και αφορούν α) στο κατηγορικό και ταυτοτικό περιεχόμενο της υπερκείμενης ταυτότητας, β) στα στοιχεία τα οποία την καθιστούν επιτυχημένη και γ) στους παράγοντες οι οποίοι μπορεί να υποσκάπτουν την ανάδυση της εναλλακτικής ταυτότητας.

Μια υπερκείμενη ταυτότητα οπαδού προϋποθέτει ότι η συλλογική ταυτότητα των RFU, ως πολιτικοποιημένη, θα ωθεί σε δράση τρίτους, χτίζοντας συμμαχίες με επιμέρους ομάδες οπαδών συλλογικά αλλά και ως άτομα, βασισμένες στο εναλλακτικό τους πρόταγμα και σε μια αντίληψη κοινών στόχων.

Επίσης οι στρατηγικές δράσης τις οποίες υιοθετούν οι RFU, ως δρώντες στο όνομα μιας εναλλακτικής, θα αντανakλώνται στο ευρύτερο οπαδικό πεδίο. Η δράση στο όνομα της εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας θα ενισχύει την αυτοκατανόηση και την ικανότητα δράσης όσων την υιοθετούν (Simon & Klandermans, 2001).

Κατηγορικό και ταυτοτικό περιεχόμενο. Οι RFU προβάλλανε τα αιτήματά τους και διαπραγματευτήκαν το δικαίωμα να αγωνιστούν στο όνομα μιας ταυτότητας, ενώ η δράση τους φαίνεται να ενισχύει μερίδα των οπαδών ώστε να γίνουν οι ίδιοι κοινωνικοί δράστες. Η συμμετοχή οπαδών σε συλλογικές δράσεις φαίνεται να ενδυνάμωσε την ταύτιση και την αίσθηση ανήκειν σε μια ευρύτερη ομαδοποίηση (Drury & Reicher, 2009) με πρόδηλη μια εναλλακτική οπαδική ταυτότητα:

[...] εφόσον είδαν ότι υπάρχει κάτι τέτοιο δημόσιο, κατατίθεται, είναι ανοιχτό, επιβιώνει, εξελίσσεται, πήραν το θάρρος να βγούνε είτε κατά μόνες είτε σαν ομάδες και να κάνουν μερικά απλά πραματάκια [...] (Αχιλλέας, 38, ΟΣΦΠ, 5.5.1-3)

Έτσι το εναλλακτικό πρόταγμα αναγνωρίστηκε και επέδρασε στην αυτοκατανόηση οπαδικών φορέων, εκπροσώπων τους και απλών οπαδών, οι οποίοι προχώρησαν σε συλλογικές δράσεις κάτω από μια νέα ευρεία κατηγοριοποίηση η οποία διεύρυνε ακόμα περισσότερο την προσπάθεια εμπλοκής της κοινωνίας:

[...] είδαμε από άλλους συνδέσμους, οπαδούς, κόσμο γηπεδικό να κάνει πράματα τα οποία ήταν αρκετά κοντινά σε αυτά που είχαμε πρωτοπεί και πρωτοκάνει εμείς. Οπότε αυτό ήταν μια αναγνώριση της συνεισφοράς μας. (Μάριος, 41, ΑΕΚ, 3.11.12-16)

Στην πρώτη επαναφορά της κουβέντας για την κάρτα οπαδού, που είναι ένα θέμα ενασχόλησης ακόμα, είχε βγει σε κάποια γήπεδα, αν όχι παράλληλα σε συνέχεια, κάποια κοινά πανιά με το ίδιο μότο, ελεύθεροι πολίτες όχι οπαδοί. Θεωρούμε ότι αυτό ήταν μια παρακαταθήκη και για το Γρηγορόπουλο και για το Φύσσα παρότι δε ρίξαμε κάποια γραμμή. Η κουλτούρα να φτιάχνεις ένα πανό για κάποιο λόγο εξωγηπεδικό. (Γιώργος, 40, ΠΑΟ, 1.6.35-38)

Η αναγνώριση των RFU έδωσε σε οπαδούς το διεξόδο για δράση σχετική με αιτήματα τα οποία μπορεί να σκεφτόντουσαν αλλά δεν μπορούσαν να εκφράσουν. Η συλλογική δράση της ενεργής μειονότητας συνέβαλε έτσι στην κινητοποίηση ευρύτερων στρωμάτων επιδρώντας στην κατανόηση του κόσμου τους, καθιστώντας τα ικανά για δράση στο όνομα της ταυτότητάς τους και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να τοποθετηθούν εκ νέου με πρόδηλη την οπαδική τους ταυτότητα εντός του κοινωνικού κόσμου.

Στοιχεία επιτυχημένης ταυτότητας μέσω των RFU. Η δράση των RFU και το περιεχόμενο που αυτή προτάσσει αποτελεί έτσι με μια έννοια πράγματι τη ‘συγκολλητική ουσία’, η οποία μπορεί να φέρνει σε επαφή οπαδούς από διαφορετικές ομάδες, να θέτει τους κοινούς στόχους και να γίνεται όχημα ευρύτερων επιτυχημένων συλλογικών δράσεων:

Έχουμε πετύχει να ανοίγουμε θέματα. Να ανοίγουμε θέματα και να δημιουργούμε καταστάσεις ενάντια σε διάφορα θέματα, νόμους που έχουν συμβεί κατά διαστήματα τα τελευταία χρόνια. Έχουμε καταφέρει να γίνουμε, να φτιάξουμε, να δημιουργήσουμε ένα δίκτυο το οποίο, παλιότερα περισσότερο τώρα λιγότερο, να μπορεί να κάνει καταστάσεις τόσο μέσα όσο και έξω από το γήπεδο. Δηλαδή είτε αυτό λέγεται κοινές ανακοινώσεις, είτε αυτό λέγεται κοινά πανιά, είτε αυτό λέγεται να μιλάνε διάφοροι, να γράφουνε κείμενα, το έντυπο των Radical. Και έχουμε καταφέρει ως ένα διάστημα να δημιουργηθεί και μια κουλτούρα πάνω σε αυτό ρε παιδί μου. (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.5.9-15)

Το σημαντικότερο που κατάφερε ήταν να φέρει σε επαφή ανθρώπους που δεν θα ερχόντουσαν αλλιώς σε επαφή και να οργανώσουν πράγματα μόνοι τους μετά, δηλαδή χωρίς την επέμβαση των RFU. (Βασίλης, 25, ΠΑΟ, 7.5.17-19)

Παράγοντες αποτυχίας ανάδυσης εναλλακτικής οπαδικής ταυτότητας. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές το μέχρι σε ποιο σημείο έχει αγγίξει τους οπαδούς διάφορων ομάδων η συλλογική δράση των RFU, ωθώντας τους σε κάποιου είδους εναλλακτικής συλλογικής δράσης. Όμως επίσης φάνηκε ότι οι οπαδοί μπορεί να δυσκολευτούν αρκετά να πάρουν πρωτοβουλίες οι οποίες τους φέρνουν σε άμεση διομαδική επαφή και αυτόν το διαμεσολαβητικό ρόλο έχουν αναλάβει σε πολλές περιπτώσεις οι RFU:

[...] βάζοντας πλάτη σε διάφορα κοινά γεγονότα που δεν θα μπορούσαν να κάνουν οι οπαδοί δύο διαφορετικών ομάδων και τα κάνουν οι Radical ρε παιδί μου [...] (Παύλος, 44, Ατρόμητος, 9.6.35)

Αυτό μπορεί να ισχύσει ακόμα και όταν η αίσθηση κοινής μοίρας και η αντίληψη ενός κοινού συμφέροντος έχει κατακτηθεί, όπως μπορεί να ισχύει σε περιπτώσεις οπαδών των ‘μικρότερων’ ομάδων σε αντίθεση με το τι συμβαίνει με τους ‘μεγάλους’. Τον ενδοοπαδικό διαχωρισμό και τη διαφοροποίηση που σηματοδοτεί στη δυνατότητα αντίληψης, πόσο μάλλον αποδοχής ενός κοινού προτάγματος, τον αντιλαμβάνονται και οι ίδιοι οι RFU:

[...] είναι λίγο ξεχωριστό το κομμάτι του οπαδισμού στην Ελλάδα, είναι οι μεγάλοι και οι μικροί [...] δηλαδή Παναθηναϊκός, Ολυμπιακός ΑΕΚ, ΠΑΟΚ δεν μπορείς να κάνεις και πολλά. Δηλαδή και να ξέρεις τα καλύτερα παιδιά από ένα σύνδεσμο δεν μπορείς να κάνεις συνεννοήσεις για κάποια πράγματα οπαδικά. (Πέτρος, 34, Λεβαδειακός, 8.3.25-30)

Φαίνεται ότι η διομαδική επαφή μεταξύ ομάδων οπαδών, η οποία μπορεί να επιφέρει μείωση του ανταγωνισμού και προσέγγιση μεταξύ των εμπλεκόμενων ομάδων στη βάση ενός προτάγματος συνεργασίας (Dixon et al., 2015) είναι εφικτή μεταξύ των οπαδών μικρότερων, με την έννοια της ισχύος, ομάδων. Δε φαίνεται να ισχύει όμως το ίδιο στις μαζικότερες κερκίδες:

Η αλήθεια είναι ότι είναι πιο εύκολο να γίνει μια προσέγγιση σε οπαδούς «μικρότερων» ομάδων από των τεσσάρων, άντε βάζοντας και τον Άρη πέντε, γιατί είναι πιο εύκολο να έρθουν σε επαφή ομάδες με λιγότερους οπαδούς, παρά να προσπαθήσεις να κάνεις μια παρέμβαση σε τεράστιες κερκίδες, οι οποίες αυτές οι κερκίδες κουμάντο κάνουν οι στρατοί. (Γρηγόρης, 36, ΠΑΣ Γιάννινα, 4.12.7-10)

Την ίδια στιγμή οι RFU, ως καταλύτης της συλλογικής δράσης των οπαδών, επικαλούνται το εξωτερικό ως παράδειγμα επιτυχημένης οπαδικής κουλτούρας και θεσμικής συγκρότησης συλλογικών εγχειρημάτων όπως το δικό τους. Όμως παραδέχονται ότι προσπαθούν να περάσουν κάτι το οποίο η κυρίαρχη ελληνική οπαδική κουλτούρα προσλαμβάνει ως ξένο:

Γενικά η κουλτούρα αυτού που θέλουν να περάσουν οι RFU επειδή είναι αρκετά ξένη για τα ελληνικά πρότυπα, ενώ στο εξωτερικό είναι κάτι που γίνεται πολύ συχνά, δηλαδή να υπάρχουνε ενώσεις οπαδών και με θεσμική μορφή πολλές φορές που να διεκδικούνε κάτι και άρα είναι πιο εύκολο να μαθευτούνε και να μάθει ο κόσμος για αυτές. (Εκτορας, 31, ΠΑΟ, 6.6.34-37)

Έτσι παρά τις επιτυχημένες συλλογικές δράσεις, ο απώτερος στόχος μιας βαθύτερης αλλαγής της κατανόησης και της ικανότητας δράσης των οπαδών στην κατεύθυνση μιας ανεξάρτητης δράσης, εξακολουθεί να διαφεύγει. Ο ρόλος των RFU με τη σημερινή τους μορφή, όπως αναφέρουν οι ίδιοι, μπορεί να φτάσει μόνο μέχρι ένα σημείο:

[...] οι Radical σαν ομπρέλα φτάνουν ως ένα σημείο, έτσι; Το παν ήταν να φτάνουνε σε ένα σημείο διάφοροι οπαδοί μεταξύ τους, να κάνουν πράγματα χωρίς να χρειάζεται να μπουν οι Radical ως ενδιάμεσοι [...] Το θέμα είναι το κατά πόσο θα ξεφύγει μια κατάσταση από τους Radical και να ανοίξει σε πολλούς περισσότερους. (Παύλος, 9.7.6-8/12-13)

Όμως ο στόχος ‘για μια κερκίδα χρωμάτων και συνείδησης’ παραμένει παρά τα εμπόδια, τα οποία λόγω και της κοινωνικής κρίσης και της περιόδου ήττας την οποία, σύμφωνα με τους RFU, διανύουμε και στον οπαδικό κόσμο, αποτρέπουν πολλούς από το να εμπλακούν. Οι RFU φαίνεται ότι εξακολουθούν να επενδύουν σε μια πάλη για την πολιτικοποίηση της συλλογικής ταυτότητας όσων περισσότερων οπαδών γίνεται. Είναι τέτοια η αυτοκατανόηση τους για τον κόσμο ώστε τελικά να ερμηνεύουν την κατάσταση και να συμπεριφέρονται ως μια οργανωμένη ομάδα η οποία στοχεύει στην κοινωνική αλλαγή (Chryssochou & Volpato, 2004). Ο τριγωνισμός της σύγκρουσης στη βάση ενός εναλλακτικού προτάγματος παραμένει στο επίκεντρο της συλλογικής τους δράσης:

Τα γήπεδα δε γεμίζουν, ούτε αντίστοιχα τα πέταλα. Όπως και στα κοινωνικοπολιτικά γιατί από ένα σημείο και μετά κάνει κοιλιά, λίγο λόγω κρίσης υπάρχει μια κατάθλιψη, μια μίρλα. (Νίκος, 27, Ηλυσιακός, 2.4.21.)

Εδώ μάλλον μοιάζουμε λίγο με το ΚΚΕ. Υπό την έννοια ότι δεν έχουμε την ψευδαίσθηση ότι η δράση άμεσα μπορεί να, όπως έλεγα και πριν, υποχρεώσει, σύρει, επηρεάσει, πείσει αυτούς που εκάστοτε παίρνουνε τις αποφάσεις. Κυρίως η δράση είχε σαν στόχο τη δημιουργία μιας ταυτότητας όπως λέει το μότο το δικό μας για μια κερκίδα χρωμάτων και συνείδησης άρα κυρίως στοχεύανε στην προεργασία στην προετοιμασία για να στηθεί ένα ικανό στρατόπεδο που θα μπορούσε με σοβαρούς όρους να επιβάλλει κάποια πράγματα. (Εκτορας, 38, ΟΣΦΠ, 5.8.12-17)

Συμπεράσματα Δεύτερης Μελέτης

Συνολικά είναι σημαντικό να τονιστεί ότι στη δεύτερη μελέτη μέσα από τη θεματική της συλλογικής ταυτότητας των RFU, προτάσσεται μια εναλλακτική, σημαντική για την ενίσχυση της συλλογικής δράσης. Η εναλλακτική αυτή διαχωρίζει με τη σειρά της πιθανούς συμμάχους από αντιπάλους. Οι τελευταίοι τοποθετούνται τόσο στο επίπεδο της εξουσίας όσο και στο επίπεδο ομάδων οπαδών οι οποίοι μπορεί να υπηρετούν την εξουσία αυτή. Η θεματική ανάλυσης των στοιχείων της πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας αλλά και η θεματική της κοινωνικής αναπαράστασης του οπαδού οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, όπως διατυπώθηκε και στο διερευνητικό ερώτημα, η δράση των RFU είναι αποτέλεσμα μιας πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας με όλες τις παραμέτρους που αυτή συνεπάγεται για την αντίληψη, την κατηγορική διαφοροποίηση και την μάχη για την αναγνώριση του προτάγματος από τρίτους.

Οπωσδήποτε η εναλλακτική την οποία υιοθετούν ορισμένοι οπαδοί και ομάδες οπαδών όπως την προβάλλουν οι RFU αποτελεί έργο εν εξελίξει. Όμως φαίνεται να έχει ριζώσει ως ένα βαθμό παρά τις σοβαρές αδυναμίες και δυσκολίες. Η παρέμβαση στο όνομα της οπαδικής ταυτότητας όπως την επικαλούνται οι RFU έχει χτίσει ένα δίκτυο, ένα μέτωπο κοινής δράσης

ορισμένων οπαδών. Η ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης των οπαδών στη βάση κοινών αιτημάτων δείχνει ότι η πολιτικοποίηση της ταυτότητας περισσότερων ομάδων οπαδών αποτελεί μια διαλεκτική διαδικασία. Μπορεί το εκκρεμές της σύγκρουσης μεταξύ των δύο όψεων της οπαδικής ταυτότητας να μην ευνοεί την εναλλακτική των RFU και η ασταθής και ευκαιριακή αυτή εναλλακτική κατηγοριοποίηση στο επίπεδο της οπαδικής ζωής παραμένει ένα ρεύμα μειοψηφικό. Ωστόσο η αίσθηση ότι δεν πρόκειται για μια περιθωριοποιημένη συλλογικότητα, να κρατάει ανοιχτή τη δυνατότητα για ενεργή συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις διαμαρτυρίας και αμφισβήτησης των κατηγοριοποιήσεων ως σταθερών στην κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής (Reicher, 2004; Simon & Klandermans, 2001; Van Zomeren et al. 2008).

Σύνοψη

Η μελέτη της περίπτωσης των RFU αφορούσε στη διερεύνηση του αν και κατά πόσο πρόκειται για μια ομάδα η οποία ως ενεργή μειοψηφία (Chrysochoou & Volpato, 2004; Van Stekelenburg & Klandermans, 2013) με αναφορά στο οπαδικό κίνημα παρεμβαίνει στο κοινωνικό της πλαίσιο στο όνομα μιας εναλλακτικής συμπεριληπτικής οπαδικής ταυτότητας, στην υπεράσπιση των επιμέρους οπαδικών ταυτοτήτων.

Στην κατεύθυνση αυτή σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν δύο μελέτες. Η πρώτη μελέτη περιλάμβανε την ανάλυση κειμένων της συλλογικότητας των RFU και η δεύτερη συνεντεύξεις με μέλη της ομάδας. Στόχος ήταν να εντοπιστεί ο τρόπος με τον οποίο οι RFU αντιλαμβάνονται την κοινωνική τους πραγματικότητα, πως επιχειρούν να δομήσουν τις σχέσεις τους με το περιβάλλον δράσης τους και κατά πόσο οι συλλογικές τους δράσεις, εφόσον υπακούν στο πρόταγμα μιας πολιτικοποιημένης συλλογικής ταυτότητας, εμπλέκουν περισσότερους κοινωνικούς δράστες ως συμμάχους. Επίσης διερευνήθηκε αν η συλλογική τους δράση οδηγεί τελικά στην ανάδυση μιας υπερκείμενης οπαδικής ταυτότητας μακριά από την εικόνα της αποκλίνουσας ομάδας, όπως διαχρονικά η κυριαρχία επιλέγει να παρουσιάζει όσους συμμετέχουν σε συλλογικές οπαδικές δράσεις, συνδέσμους ή άλλους οπαδικούς φορείς και κερκίδες.

Από τα αποτελέσματα και στις δύο μελέτες είδαμε ότι η διαδικασία πολιτικοποίησης της ταυτότητας αναδύεται ταυτόχρονα με την κατασκευή της κοινωνικής κατηγορίας του οπαδού με τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνει όσους οι RFU επιθυμούν να εμπλέξουν σε συλλογική δράση. Από τη στιγμή που υπάρχει η ανάγκη για βαθιές αλλαγές που επηρεάζει την κατανόηση του πλαισίου από τους RFU, το επίπεδο σύγκρισης και το περιεχόμενο της ταυτότητας της συλλογικότητας (Breakwell, 2004), οι σύμμαχοι δεν μπορεί να αναζητηθούν σε εμπράγματα

κοινωνικές κατηγορίες (Reicher, 2004). Κατασκευάζεται μια νέα κοινωνική κατηγορία η οποία επιτρέπει την ένταξη των RFU ως επιτηδευματιών και τη συμπερίληψη σε αυτή όλων όσων απευθύνονται, ενισχύοντας τη δυνατότητα αλλαγών στην κατανόηση της ευρύτερης ομάδας ότι τα πράγματα μπορεί να αλλάξουν (Reicher, 2004; Stott, Drury & Hopkins, 2001; Reicher & Hopkins, 1996). Στην πρώτη μελέτη παρατηρεί κανείς τη δομική σχέση μεταξύ του κοινωνικού πλαισίου και της κατηγορικής διαμόρφωσης του οπαδού ως κοινωνικού δράστη εντός του πλαισίου αυτού. Εντός αυτής της σχέσης κατασκευάζεται η οπαδική ταυτότητα ως μια εμπροσθοφυλακή υπεράσπισης της ομάδας ως κομμάτι μιας κοινότητας, κάτι που συμβαδίζει με την οπαδική εναλλακτική των RFU. Στη δεύτερη μελέτη οι RFU προβάλλουν αναλυτικά το πρόταγμα τους και το σε ποιους το απευθύνουν. Έτσι και εδώ φαίνεται να κατασκευάζεται από έναν άλλο δρόμο μια εναλλακτική κατηγορία οπαδών εντός του κοινωνικού πλαισίου.

Ένα ακόμα συμπέρασμα αφορά στην αλλαγή αντίληψης του κοινωνικού πλαισίου από πλευράς RFU ως μέρος της διαδικασίας πολιτικοποίησης της ταυτότητάς τους. Οι RFU όχι μόνο ανακατασκευάζουν την κατηγορία 'οπαδός' αλλά αναδομούν συνολικά το κοινωνικό πλαίσιο δράσης της ομάδας αυτής. Αυτό το επιτυγχάνουν αναδεικνύοντας έναν κοινό αντίπαλο για όλους τους οπαδούς, την κυριαρχία, που επιχειρεί να ελέγξει τη μοίρα της ευρύτερης ομάδας (Reicher, 2004). Οι RFU προσπαθούν να διατηρήσουν την αίσθηση σύγκρουσης με την κυριαρχία ώστε να έρθουν όσο πιο κοντά στους οπαδούς που κρίνουν ότι απειλούνται και να επιχειρήσουν να τους εισάγουν στη διομαδική σύγκρουση. Η διαμόρφωση του κοινωνικού πλαισίου όπως αυτό εμφανίστηκε στην ανάλυση της πρώτης μελέτης δείχνει το πως η κοσμοθεωρία των RFU αναφέρεται σε δύο ξεχωριστούς κόσμους που έρχονται αντιμέτωποι εντός του κοινωνικού πλαισίου, ποιοι είναι οι σύμμαχοι και ποιοι οι εχθροί. Στη δεύτερη μελέτη αυτό αναδεικνύεται στις θεματικές του ταυτοτικού περιεχομένου των RFU και της πολιτικοποίησης της συλλογικής ταυτότητας. Διαγράφεται σε κάθε περίπτωση η κατασκευή ενός τριγωνικού πλαισίου σύγκρουσης όπου η μειονότητα επιχειρεί να εμπλέξει την ευρύτερη πλειοψηφία στη διαμάχη της με την κυρίαρχη ομάδα.

Εκείνο που τελικά φαίνεται ότι οι RFU επιτυγχάνουν ως ενεργή μειονότητα είναι η ενίσχυση της οπαδικής αυτοπεποίθησης και της ικανότητας δράσης ως εργαλεία υπεράσπισης της ήδη υπάρχουσας (οπαδικής) συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001). Διαπιστώθηκαν αλλαγές στην οπαδική αυτοαντίληψη και στην κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου δράσης (Breakwell, 2004) χωρίς όμως οι αλλαγές αυτές να οδηγούν σε ή να

προϋποθέτουν μια υπερκείμενη ταυτότητα. Αυτό που διαπιστώνεται είναι η ανάπτυξη μιας δυναμικής κοινής δράσης και συνεργασίας μεταξύ ομάδων οπαδών που επιδρά στο ταυτοτικό τους περιεχόμενο (Dixon et. al, 2015; 2017) με τους RFU να γίνονται ο καταλύτης για τις διάφορες συλλογικές δράσεις.

Μέσα από τις δύο μελέτες που πραγματοποιήσαμε προσεγγίστηκε το κοινωνιοψυχολογικό φαινόμενο της πολιτικοποίησης της συλλογικής ταυτότητας ως μια διαδικασία που μπορεί να εμφανίζεται σε χώρους αναπάντεχους, ακόμα και με ενεργές μειονότητες ιδιαίτερα ολιγομελής, δίχως να αφαιρεί από την προσπάθεια τριγωνισμού της σύγκρουσης. Ίσως οι ‘τόποι’ – ως χώροι συνεχούς διαπραγμάτευσης όψεων της κοινωνικής ταυτότητας – που μπορεί να οδηγήσουν στη σύγκρουση μεταξύ κυριαρχίας και μιας αναδυόμενης αντιπολίτευσης να εντοπίζονται σε μέρη απίθανα όπως οι πολύχρωμες κερκίδες ενός γηπέδου και να παίρνουν τις πιο ανορθόδοξες μορφές όπως μιας πολιτικοποιημένης οπαδικής συνείδησης.

Επιπλέον θεωρούμε ότι η παρούσα εργασία συμβάλλει στη διερεύνηση των διαδικασιών που μπορούν να νοηματοδοτούν τον κόσμο του ατόμου μέσα από την εναλλακτική κατανόηση ενός κοινωνικού πλαισίου καθιστώντας το κατάλληλο για συλλογική δράση. Οι αλλαγές στην αντίληψη της θέσης των μελών διαφορετικών μειοψηφικών ομάδων εντός ενός τριγωνικού κοινωνικού πλαισίου σύγκρουσης δημιουργούν προσδοκίες αλληλοβοήθειας (Reicher, Cassidy, Wolpert, Hopkins & Levine, 2006), ενθαρρύνουν δράσεις πολιτικής αλληλεγγύης (Subašić, et. al, 2008) και μπορεί να οδηγούν σε συνεργασία των ομάδων για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους απέναντι στην εξουσία (Dixon et. al, 2015). Ακόμη μπορεί να υποστηριχτεί ότι οι διαδικασίες της πολιτικοποίησης της συλλογικής ταυτότητας (Simon & Klandermans, 2001), της αναγνώρισης μιας εναλλακτικής κοινωνικής κατηγοριοποίησης (Chrysochoou, 2003; Reicher, 2004) και της προσπάθειας ένταξης της ίδιας της μειονότητας στη νέα κατηγοριοποίηση ως πρότυπου φορέα αλλαγής (Chrysochoou & Volpato, 2004; Reicher & Hopkins, 1996), είναι διαδικασίες παράλληλες και αλληλεξαρτώμενες. Φαίνεται ότι καθιστώντας μια ταυτότητα ενδεχομενική ως προς το περιεχόμενο, αυξάνονται οι πιθανότητες διατήρησης ή και ενίσχυσης μιας συλλογικής δράσης στην κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής. Κατά τη γνώμη μας παρουσιάζει ενδιαφέρον η περαιτέρω έρευνα των μαχητικών μειονοτικών προταγμάτων και του ρόλου της ηγεσίας σε ευρύτερα πλαίσια ομάδων ακτιβισμού κάθε είδους και πως αυτά μπορούν να συμβάλλουν ή να εμποδίσουν την ανάδυση κοινωνικών κινημάτων τα οποία στοχεύουν στην κοινωνική αλλαγή.

Τέλος, από τη στιγμή που διάφορα μέρη μπορεί να εμπλέκονται σε μια σύγκρουση, δεν είναι αρκετό να δει κανείς τις ομάδες στην αρχική τους τοποθέτηση στο πλαίσιο. Έτσι η απόσταση που χρειάζεται να καλυφθεί ώστε να αναδυθεί ένα σταθερό συλλογικό ‘εμείς’, προβάλλοντας ως ένα οργανωμένο κοινωνικό κίνημα (Van Zomeren et al. 2008) και το πως αυτό μπορεί να είναι εφικτό θέτει την αλληλεπίδραση μεταξύ των ομάδων και τα φαινόμενα πόλωσης που μπορεί να ριζοσπαστικοποιήσουν ακόμα περισσότερο όσους εμπλέκονται σε συλλογική δράση ως παράγοντες ανάδειξης εναλλακτικών προταγμάτων.

Η μελέτη περιπτώσεων τόσο ενεργών πολιτικοποιημένων μειονοτήτων όσο και του πλαισίου δράσης τους στην κατεύθυνση της κοινωνικής αλλαγής μπορεί να συγκλονίζει ολόκληρα έθνη ή να κινητοποιεί κοινωνικές κατηγορίες πολιτών στη βάση μιας διαχρονικής καταπίεσης ή διάκρισης η οποία γίνεται ξαφνικά πρόδηλη. Για παράδειγμα πρόσφορο έδαφος μπορεί να αναζητηθεί στις κινητοποιήσεις για την ανεξαρτησία της Καταλονίας ή το κίνημα Black Lives Matter στις ΗΠΑ.

Το ξεθώριασμα υπερκείμενων ταυτοτήτων που προηγουμένως ελέγχονταν από την κυριαρχία μπορεί να δώσει τη θέση του σε νέες εναλλακτικές υπερκείμενες ταυτότητες οι οποίες να νοηματοδοτούνται ‘από τα κάτω’. Ρυθμιστικοί παράγοντες σε αυτό μπορεί να είναι η παρουσία μιας ή περισσότερων ενεργών μειονοτήτων με παρόμοια ή ανταγωνιστικά προτάγματα και ο βαθμός επίλυσης των αντιφάσεων που αφορούν στην κοινωνική αναπαράσταση θεσμών που μπορεί κανείς να επικαλείται στη μία περίπτωση ή να αντιμάχεται στην άλλη, σε συνθήκες τριγωνισμού της κοινωνικής σύγκρουσης. Τέτοιος μπορεί να είναι ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μελέτη των διαδικασιών γύρω από τη μάχη για την ταυτότητα και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν είναι σημαντικό να αφορά όχι στο σημείο της θεωρητικής αναγνώρισης της ισχύς τους, αλλά στο σημείο που ως εργαλεία ιδεολογίας γίνονται οχήματα δράσης από μειονότητες και άρνησης της δράσης αυτής από την εξουσία.

‘For a stand of color and consciousness’: How the collective identity of Radical Fans United shapes fandom.

Antonis Dimakis

Abstract

The present paper deals with fans’ collective action. The politicization of the collective identity and the recognition of an alternative identity project by an active minority are used as axes for the exploration of the changes in understanding the social context of fandom in a state of conflict. Starting with the action of Radical Fans United (RFU), a collective composed of supporters of different clubs, we study how an active minority that, by introducing an alternative categorization, could lead to the rise of a superordinate collective identity. For this purpose two qualitative studies were designed. In the first study texts of RFU were analyzed with the use of IRaMuTeQ, a statistics program. In the second study the interviews that were conducted with members of RFU were analyzed with the use of Interpretative Phenomenological Analysis. The results reveal the social context of a tri-polar conflict. The sociopsychological procedures of cooperation between groups of different club supporters are presented and a place where the objectification of fans hindered the research for collective action for social change is approached. The procedures of identity politicization, of contingent categorization and the creation of minority agents as identity entrepreneurs of alternative worldviews are demonstrated as interdependent. Finally we propose the further study of social movements and active minorities in cases of timely demands concerning rights and in conditions of existence of more than one agents of related or competing worldview projects.

keywords: social identity, collective action, social change, politicized collective identity, superordinate identity, identity entrepreneur

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αντωνιάδης, Α. & Νικολακάκης, Μ. (2013). «Ρομαντικοί και όχι παραβατικοί...». Ταυτότητα και πολιτική στις κοινότητες οπαδών του Άρη. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 314-340). Αθήνα: Πλέθρον.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση* [ηλεκτρονικό βιβλίο] Ζωγράφου: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5818>
- Κοτταρίδης, Ν. & Σιδέρης, Ν. (2013). Το παιχνίδι και ο φανατισμός της κερκίδας. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 143-160). Αθήνα: Πλέθρον.
- Κυπριανός, Π. (2013). Πραγματικότητα, παιχνίδι φίλαθλοι. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 127-140). Αθήνα: Πλέθρον.
- Σπύρος, Θ. (2013). Ποδόσφαιρο και ποιητικές της τοπικότητας. Μια ανθρωπολογική προσέγγιση. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 237-258). Αθήνα: Πλέθρον.
- Τζούκας, Β. (2013). Λόγος περί πολιτικής στον «λόγο» των οργανωμένων οπαδών ποδοσφαίρου. Η περίπτωση του Παναθηναϊκού. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 259-272). Αθήνα: Πλέθρον.
- Bromberger, C., (2007). *Ποδόσφαιρο. Σύμβολα, αξίες, φίλαθλοι*. (επιμ. μτφρ. G. Georget & Π. Κυπριανός). Αθήνα: Βιβλιόραμα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1998).
- Dorsey, M. J., Gezer, O. & Popp, M. (2013). Αφιέρωμα: Istanbul United!. *HUMBA! Για το κοινωνικό και πολιτικό νόημα των σπορ, την εμπειρία του γηπέδου και την οπαδική κουλτούρα*, 13, 14-19.
- Hourcade, N. (2013). Ultras και αναπλάσεις γηπέδων στη Γαλλία. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. Αθήνα: Πλέθρον.

- LeBon, G. (2004). *Η ψυχολογία των μαζών*. (επιμ. μτφρ. Σ.Ι. Χριστοδούλου). Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1895).
- Reicher, S. (2004). Το κοινωνικό πλαίσιο της κοινωνικής ταυτότητας: Κυριαρχία, αντίσταση και αλλαγή. Στο Ξ. Χρυσόχου & Τ. Ιατρίδης (επιμ.), *Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες* (σ. 467-510). Αθήνα: Πεδίο.
- Simon, B., & Klandermans, B. (2001). Πολιτικοποιημένη συλλογική ταυτότητα: μια κοινωνιοψυχολογική ανάλυση. Στο Ξ. Χρυσόχου & Τ. Ιατρίδης (επιμ.), *Όψεις της ηγεμονίας στις φιλελεύθερες κοινωνίες* (σ. 570-615). Αθήνα: Πεδίο.
- Williams, J. (2013). «Είμαστε παράξενοι και το ξέρουμε». Αθλητικός οπαδισμός τον 21ο αιώνα. Στο Υ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοτταρίδης (επιμ.), *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας* (σ. 59-85). Αθήνα: Πλέθρον.

Ξενόγλωσση

- Armstrong, G., & Giulianotti, R. (2002). Avenues of contestation. Football hooligans running and ruling urban spaces. *Social Anthropology*, 10(2), 211-238. doi: 10.1017/S0964028202000149
- Breakwell, G. M. (2004). Identity change in the context of the growing influence of European Union institutions. In R. K. Herrmann, T. Risse & M. B. Brewer (Eds.), *Transnational identities: becoming European in the EU* (pp. 25-39). Oxford: Rowman & Littlefield.
- Breakwell, G. M. (1993). Social representations and social identity. *Papers on social representations*, 2(3), 198-217. doi: 10.1.1.620.1689
- Brown, A. (2008). 'Our club, our rules': fan communities at FC United of Manchester. *Soccer & Society*, 9(3), 346-358. doi: 10.1080/14660970802008967
- Çakal, H., Hewstone, M., Güler, M., & Heath, A. (2016). Predicting support for collective action in the conflict between Turks and Kurds: Perceived threats as a mediator of intergroup contact and social identity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(6), 732-752. doi: 10.1177/1368430216641303
- Charleston, S. (2009). The English football ground as a representation of home. *Journal of Environmental Psychology*, 29(1), 144-150. doi: 10.1016/j.jenvp.2008.06.002

- Chryssochoou, X. (2003). Studying identity in social psychology: Some thoughts on the definition of identity and its relation to action. *Journal of language and Politics*, 2(2), 225-241. doi: 10.1075/jlp.2.2.03chr
- Daniel, P., & Kassimeris, C. (2013). The Politics and Culture of FC St. Pauli: from leftism, through anti-establishment, to commercialization. *Soccer & Society*, 14(2), 167-182. doi: 10.1080/14660970.2013.776466
- De Weerd, M., & Klandermans, B. (1999). Group identification and political protest: Farmers' protest in the Netherlands. *European Journal of Social Psychology*, 29(8), 1073-1095.
- Dixon, J., Durrheim, K., Thomae, M., Tredoux, C., Kerr, P., & Quayle, M. (2015). Divide and rule, unite and resist: Contact, collective action and policy attitudes among historically disadvantaged groups. *Journal of Social Issues*, 71(3), 576-596. doi: 10.1111/josi.12129
- Dixon, J., Çakal, H., Khan, W., Osmany, M., Majumdar, S., & Hassan, M. (2017). Contact, Political Solidarity and Collective Action: An Indian Case Study of Relations between Historically Disadvantaged Communities. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 27(1), 83-95. doi: 10.1002/casp.2296
- Doidge, M. (2013). 'The birthplace of Italian communism': political identity and action amongst Livorno fans. *Soccer & Society*, 14(2), 246-261. doi: 10.1080/14660970.2013.776471
- Doosje, B., Ellemers, N., & Spears, R. (1995). Perceived intragroup variability as a function of group status and identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 410-436. doi: 10.1006/jesp.1995.1018
- Doosje, B., Spears, R., & Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41, 57-76. doi: 10.1348/014466602165054
- Drury, J., & Reicher, S. (2009). Collective psychological empowerment as a model of social change: Researching crowds and power. *Journal of Social Issues*, 65(4), 707-725. doi: 10.1111/j.1540-4560.2009.01622.x
- Drury, J., & Reicher, S. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, 39, 579 - 604. doi: 10.1348/014466600164642

- Ellemers, N. (1993). The influence of socio-structural variables on identity management strategies. *European review of social psychology*, 4(1), 27-57. doi: 10.1080/14792779343000013
- Giulianotti, R. (2002). Supporters, followers, fans, and flaneurs A taxonomy of spectator identities in football. *Journal of Sport & Social Issues*, 26(1), 25-46. doi: 10.1177/0193723502261003
- Johnston, H., & Klandermans, B. (1995). The cultural analysis of social movements. In H. Johnston & B. Klandermans (eds.), *Social movements and culture*, 4, (pp. 3-24). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Irak, D. (2015). Istanbul United Football fans entering the political field. In I. David & F. Toktamis (Eds.), *Everywhere taksim* (pp. 137-152). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Klandermans, B. (2014). Identity politics and politicized identities: Identity processes and the dynamics of protest. *Political Psychology*, 35(1), 1-22. doi: 10.1111/pops.12167
- Klandermans, B. (2002). How group identification helps to overcome the dilemma of collective action. *American Behavioral Scientist*, 45(5), 887-900. doi: 10.1177/0002764202045005009
- Merkel, U. (2012). Football fans and clubs in Germany: conflicts, crises and compromises. *Soccer & Society*, 13(3), 359-376. doi: 10.1080/14660970.2012.655505
- Porat, A. B. (2010). Football fandom: A bounded identification. *Soccer & society*, 11(3), 277-290. doi: 10.1080/14660971003619594
- Reicher, S. (2001). The Psychology of Crowd Dynamics. In M. A. Hogg and R. S. Tindale (Eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Group Processes* (pp. 182-208). Blackwell: Oxford. doi: 10.1002/9780470998458.ch8
- Reicher, S. (1996). 'The battle of Westminster': Developing the social identity model of crowd behaviour in order to explain the initiation and development of collective conflict. *European Journal of Social Psychology*, 26(1), 115-134. doi: 10.1002/(SICI)1099-0992(199601)26:1<115::AID-EJSP740>3.0.CO;2-Z
- Reicher, S., & Hopkins, N. (1996). Self-category constructions in political rhetoric; an analysis of Thatcher's and Kinnock's speeches concerning the British miners' strike (1984-5). *European Journal of Social Psychology*, 26(3), 353-371. doi: 10.1002/(SICI)1099-0992(199605)26:3<353::AID-EJSP757>3.0.CO;2-O

- Reicher, S., Spears, R., & Haslam, S. A. (2010). The social identity approach in social psychology. In M. S. Wetherell & C. T. Mohanty (Eds.), *Sage Identities Handbook* (pp. 45-62). London: Sage.
- Reicher, S., Cassidy, C., Wolpert, I., Hopkins, N., & Levine, M. (2006). Saving Bulgaria's Jews: An analysis of social identity and the mobilization of social solidarity. *European Journal of Social Psychology*, 36(1), 49-72. doi: 10.1002/ejsp.291
- Rookwood, J., & Pearson, G. (2012). The hoolifan: Positive fan attitudes to football 'hooliganism'. *International review for the sociology of sport*, 47(2), 149-164. doi: 10.1177/1012690210388455
- Sandvoss, C. (2005). *Fans: The mirror of consumption*. Oxford: Polity.
- Scalia, V. (2009). Just a few rogues? Football ultras, clubs and politics in contemporary Italy. *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 41-53. doi: 10.1177/1012690208101682
- Simon, B., Loewy, M., Stürmer, S., Weber, U., Freytag, P., Habig, C., Kampmeier, C., ... Spahlinger, P. (1998). Collective identification and social movement participation. *Journal of personality and social psychology*, 74(3), 646. doi: 10.1037/0022-3514.74.3.646
- Smith, A.J., Jarman, M. & Osborn, M., (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. In M. Murray & K. Chamberlain (Eds.), *Qualitative health psychology* (pp. 218-240). London: Sage.
- Spaaij, R. (2008). Men like us, boys like them violence, masculinity, and collective identity in football hooliganism. *Journal of sport & social issues*, 32(4), 369-392. doi: 10.1177/0193723508324082
- Spaaij, R., & Anderson, A. (2010). Soccer fan violence: A holistic approach, a reply to Braun and Vliegthart. *International Sociology*, 25(4), 561-579. doi: 10.1177/0268580909351328
- Storey, L. (2007). Doing interpretative phenomenological analysis. In E. Lyons & A. Coyle (Eds.), *Analyzing qualitative data in psychology* (pp. 51-64). Los Angeles: Sage.
- Stott, C., Hutchison, P., & Drury, J. (2001). 'Hooligans' abroad? Inter-group dynamics, social identity and participation in collective 'disorder' at the 1998 World Cup Finals. *British Journal of Social Psychology*, 40(3), 359-384. doi: 10.1348/014466601164876
- Stott, C. & Reicher, S. (1998). How conflict escalates: The inter-group dynamics of collective football crowd violence. *Sociology*, 32(2), 353-377. doi: 10.1177/0038038598032002007

- Subašić, E., Reynolds, K. J. & Turner, J. C. (2008). The political solidarity model of social change: Dynamics of self-categorization in intergroup power relations. *Personality and Social Psychology Review*, 12(4), 330-352. doi: 10.1177/1088868308323223
- Tajfel, H. and Turner, J.C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. In S. Worschel & W.G. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations* (pp.7-24). Chicago: Nelson Hall.
- Tajfel, H., & Turner, J.C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The social psychology of intergroup relations*, 33(47), 74.
- Totten, M. (2015). Sport activism and political praxis within the FC Sankt Pauli fan subculture. *Soccer & Society*, 16(4), 453-468. doi: 10.1080/14660970.2014.882828
- Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A., & McGarty, C. (1994). Self and collective: Cognition and social context. *Personality and social psychology bulletin*, 20, 454-454. doi: 10.1177/0146167294205002
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological bulletin*, 134(4), 504. doi: 10.1037/0033-2909.134.4.504
- Van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 61, 886–905. doi: 10.1177/0011392113479314
- Walsh, A.J., & Giulianotti, R. (2001). This sporting mammon: A normative critique of the commodification of sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 28(1), 53-77. doi: doi.org/10.1080/00948705.2001.9714600
- Wright, S.C., Taylor, D.M., & Moghaddam, F.M. (1990). The relationship of perceptions and emotions to behavior in the face of collective inequality. *Social Justice Research*, 4(3), 229-250. doi: 10.1007/BF01048399
- Zaimakis, Y. (2016). Football fan culture and politics in modern Greece: the process of fandom radicalization during the austerity era. *Soccer & Society*, 1-19. doi: 10.1080/14660970.2016.1171214

Παράρτημα

Εργαλείο Συνεντεύξεων Radical Fans United

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών 2016-2017

Υπεύθυνος συνέντευξης: Αντώνης Δημάκης

Επικοινωνία: dhmakis@yahoo.gr, τηλ. 6942030325

Η ακόλουθη συνέντευξη αποτελεί ερευνητικό εργαλείο το οποίο κατασκευάστηκε υπό την επίβλεψη των διδασκόντων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ψυχολογίας της κατεύθυνσης Κοινωνικής Ψυχολογίας των Συγκρούσεων.

Η έρευνα που πραγματοποιούμε αφορά στις απόψεις και τις δράσεις των οπαδών για το ποδόσφαιρο και ειδικότερα των οπαδών που συμμετέχουν στους Radical Fans United.

Θα θέλαμε να απαντήσετε σε ορισμένες σχετικές ερωτήσεις. Είναι σημαντικό οι απαντήσεις σας να είναι απολύτως ελεύθερες. Είμαστε διαθέσιμοι για οποιαδήποτε διευκρίνιση καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης αλλά και μετά.

Επίσης θα θέλαμε να γνωρίζετε εκ των προτέρων ότι η συνέντευξη αυτή θα μαγνητοφωνηθεί καθαρά για ερευνητικούς λόγους και ότι είναι ανώνυμη.

Για την πραγματοποίηση της συνέντευξης απαιτείται η γνωστοποίηση σε σας των παραπάνω όρων και η συναίνεσή σας.

Το παρόν είναι σε δύο αντίτυπα ένα για τον ερευνητή και ένα για την/τον συμμετέχοντα. Ευχαριστούμε πολύ.

Ο/Η συμμετέχων/ουσα

Ο ερευνητής

Δημογραφικά

Ηλικία

Φύλο.....

Εργασία.....

Εκπαίδευση.....

Ομάδα.....

A.1. Πως διάλεξες ομάδα;

A1α. Πως διαλέγει γενικά κανείς ομάδα;

Γ1α. Ποια είναι η κατάσταση στο ποδόσφαιρο σήμερα;

Γ2α. Ποιος φέρει ευθύνη για την κατάσταση αυτή σήμερα;

2α.ι. Οι οπαδοί έχουν κάποια ευθύνη;

B1. Πως δημιουργήθηκαν οι RFU;

B1α. Πως μπορεί ένας οπαδός να ενταχθεί στους RFU;

B2. Γιατί αποφάσισες να συμμετέχεις στους RFU;

B2α. Τι σημαίνει για σένα να είσαι μέλος των RFU;

Γ1β. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζετε ως RFU;

Γ2β. Ποιον έχετε απέναντι ως RFU;

B3. Τι κοινά χαρακτηριστικά έχουν τα μέλη των RFU, πέρα από την αγάπη για το ποδόσφαιρο, ώστε να συνυπάρχουν αν και οπαδοί διαφορετικών ομάδων;

Γ3α. Σε ποιους απευθύνεστε ως RFU;

Γ3β. Με ποιους τρόπους;

Γ3γ. Τι προϋποθέσεις ισχύουν για να γίνει κανείς μέλος στους RFU;

Γ3δ. Τι προτείνετε ως RFU στον κόσμο;

Γ3ε. Ποια είναι τα πιο σημαντικά πράγματα για εσάς, ως RFU, ώστε οι οπαδοί να βελτιώσουν τη θέση τους;

Δ1. Τι έχετε πετύχει μέχρι τώρα ως RFU;

Δ2. Πόσο αποτελεσματική είναι η δράση σας;

Δ3. Πως βοηθούν οι RFU τους οπαδούς να διεκδικούν και να πετυχαίνουν περισσότερα;

Δ4. Που στοχεύουν οι δράσεις σας;

Δ5. Θα πραγματοποιήσετε περισσότερες και πιο στοχευμένες δράσεις;

Επιπρόσθετες ερωτήσεις:

Πως αποφασίστηκε και τι σημαίνει το όνομα της συλλογικότητας;

Τι συνέβη στο φεστιβάλ των RFU στη Νέα Ιωνία το 2013;

Ποια η σχέση σύνθεσης των RFU και του διαχωρισμού οπαδών ‘μικρών’ και ‘μεγάλων’ ομάδων;

Αναλυτικοί πίνακες τάξεων ΔΗΑ

Πίνακας Α1. Λεκτικό περιεχόμενο, κείμενα και μεταβλητές πρώτης τάξης

Λέξεις	χ^2	Κείμενα	χ^2	Μεταβλητές	χ^2
κάρτα	63.93***	text 16	50.73	time 03	12.06
φιλάθλου	38.84***	text 07	20.39	type 02	7.52
κάμερες	26.22***	text 03	5.20	time 01	2.92
αρχή	24.50***	text 09	3.31		
σύστημα	24.50***	text 10	2.03		
μέτρο	21.38***				
κράτος	20.50***				
αλλιώς	19.49***				
βία	19.43***				
έχεις	15.19***				
μαζί	13.77***				
αστυνομία	13.68***				
φιλάθλων	12.12***				
τσαντάκι	12.12***				
επικίνδυνο	12.12***				
στοιχεία	11.06**				
νόμου	11.06**				
προσωπικά	11.06**				
αλήθεια	11.06**				
βίας	9.39**				
τρόπους	9.07**				
προσωπικών	9.07**				
ηλεκτρονικό	9.07**				
δεδομένων	9.07**				
ωραία	9.07**				
φακέλωμα	9.07**				
τάδε	9.07**				
σάπιο	9.07**				

***p < .001, **p < .01

Πίνακας Α2. Λεκτικό περιεχόμενο, κείμενα και μεταβλητές δεύτερης τάξης

Λέξεις	χ^2	Κείμενα	χ^2	Μεταβλητές	χ^2
ΑΕΚ	52.80***	text 13	29.09	time 02	20.87
Νέα	30.01***	text 14	8.09	type 01	5.81
Φιλαδέλφεια	26.63***				
ανακοίνωση	26.63***				
ΠΑΟΚ	25.57***				
γεγονός	17.66***				
Original	17.66***				
ίδιοι	17.66***				
φασίστες	17.66***				
τουρνουά	17.66***				
πρωταγωνιστές	17.66***				
πολιτικές	17.66***				
οπαδών	16.86***				
ομάδων	16.84***				
ΠΑΟ	16.84***				
πανό	15.13***				
σχέδια	13.21***				
Χ.Α. ¹¹	13.21***				
Λεωφόρο ¹²	13.21***				
κοινωνικές	13.21***				
κατηγορία	13.21***				
καθαρά	13.21***				
τελικά	13.11***				
κοινωνικά	12.59***				
κοινή	12.59***				
μάλλον	12.59***				
ειδική	12.59***				

***p < .001

¹¹ Χρυσή Αυγή

¹² Έδρα της ομάδας του Παναθηναϊκού

Πίνακας Α3. Λεκτικό περιεχόμενο, κείμενα και μεταβλητές τρίτης τάξης

Λέξεις	χ^2	Κείμενα	χ^2	Μεταβλητές	χ^2
είμαστε	39.88***	text 11	38.82	time 02	9.72
φανέλα	24.57***	text 02	9.96		
αθλητισμού	23.94***				
ομάδα	22.96***				
οπαδοί	22.24***				
μας	20.27***				
ποδοσφαίρου	20.27***				
ομάδας	20.27***				
παίζει	19.60***				
εξουσία	19.60***				
αγαπάμε	19.60***				
Genoa	19.60***				
παιχνίδι	19.33***				
παίκτες	18.87***				
ναι	15.98***				
δυστυχώς	14.85***				
καρδιά	14.66***				
εμπορευματοποίηση	14.66***				
ξεχνάμε	14.14***				
οργανωμένοι	13.33***				
περίπτωση	9.56**				
πάμε	9.56**				
βάλει	9.56**				
παράγοντες	8.07**				

***p < .001, **p < .01

Πίνακας Α4. Λεκτικό περιεχόμενο, κείμενα και μεταβλητές τέταρτης τάξης

Λέξεις	χ^2	Κείμενα	χ^2	Μεταβλητές	χ^2
κάνουμε	28.11***	text 05	14.71	–	
οπαδικό	22.03***	text 06	12.02		
απόψεις	22.03***	text 17	5.95		
ζητήματα	20.62***				
διάφορες	19.23***				
θέλουμε	17.21***				
συνδέσμους	16.44***				
διαφορές	16.44***				
άκρη	16.44***				
απλά	14.59***				
συμβαίνει	13.66***				
αλληλεγγύης	13.66***				
πλευρά	13.66***				
κίνημα	13.66***				
αποφασίσαμε	13.66***				
συνδέσμων	12.44***				
θέλαμε	12.44***				
μπορούμε	12.02***				
όποιες	12.02***				
καλό	10.90**				
εξέδρες	10.90**				
δημιουργήσουμε	10.90**				
γηπεδικά	10.90**				
χρωμάτων	9.79**				

***p < .001, **p < .01

Πίνακας Α5. Λεκτικό περιεχόμενο, κείμενα και μεταβλητές πέμπτης τάξης

Λέξεις	χ^2	Κείμενα	χ^2	Μεταβλητές	χ^2
απαγόρευση	43.67***	text 18	8.31	–	
αρχές	43.04***	text 04	2.25		
μετακινήσεων	35.80***				
περιπτώσεις	29.93***				
καταστολή	29.93***				
κινήσεις	29.93***				
ζήτημα	28.96***				
σκηνή	28.96***				
πράξη	28.96***				
παρελθόν	28.66***				
κοινωνικό	21.64***				
φυλάκιση	21.64***				
κερκίδες	20.04***				
εισιτήρια	18.85***				
μάτια	16.79***				
λόγια	16.79***				
ρόλο	14.81***				
κόσμου	14.81***				
φυσικά	12.46***				
οπαδική	11.18**				
τρόπο	10.83**				
μέτρα	8.89**				
προσπαθούν	8.33**				
νόμους	8.33**				

*** $p < .001$, ** $p < .01$